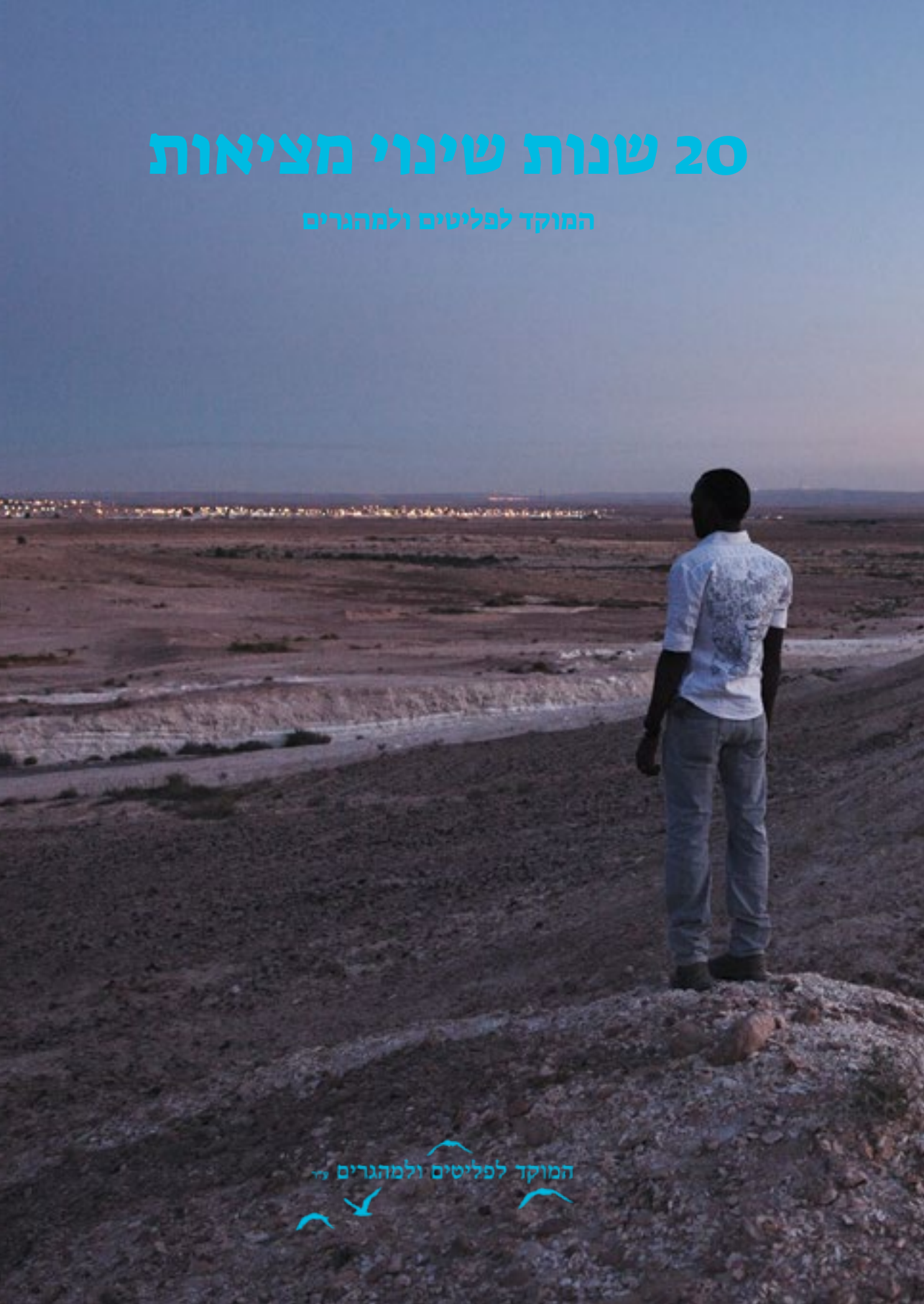
20 שנות שינוי מציאות

המוקד לפליטים ולמהגרים

המוקד לפליטים ולמהגרים

עשרים שנות שינוי מציאות

המוקד לפליטים ולמהגרים 2019

נובמבר 2019

כתיבה: ד"ר איילת עוז, אלן קוחלי, מרים דרמוני שרביט, עינת פישביין, שחר אילן, עו"ד מנחם פרידמן, גבריהיווט מלס, עו"ד רעות מיכאלי, פרופ' גליה צבר, סיגל רוזן, עו"ד ישי שנידור, ד"ר נעמי לבנקרון, עדי שנידור-וילינגר, ד"ר אלחנדרו פז, רום לבקוביץ', אוולין דיאז ארקה, רהל גברצדוק, עו"ד עודד פלר, איברהים סעדאדין, מוטאסים עלי, עו"ד יונתן ברמן, עו"ד אסף וייצן, פייסל חסן, אליזבט צורקוב, צגזב גברמדהין, עו"ד טל שטיינר, ז'אן מישל בולימה, אמי סער, נעם וייס, ד"ר אילן כהן, מרי אן שטיין, ג'ואי לאו.

עריכה: סיגל רוזן.

עריכה לשונית: אלפא אלשיך.

תצלום הכריכה: מלין פזהאי.

עיצוב גרפי: אופליה פטרוסיאן.

על המוקד לפליטים ולמהגרים

המוקד לפליטים ולמהגרים היא עמותה א־מפלגתית וללא מטרת רווח אשר שמה לה למטרה להגן ולקדם את זכויות האדם של פליטים ומהגרי עבודה ולמנוע סחר בבני אדם בישראל. העמותה פועלת באמצעות מתן מידע, ייעוץ וייצוג משפטי; ביקורים במתקני הכליאה למהגרים; וכן פעילות ויוזמות ציבוריות.

נחלת בנימין 75, תל אביב – יפו 6515417, ישראל
דואר אלקטרוני: info@hotline.org.il
טלפון: 03-5602530
אתר: www.hotline.org.il

צילום: יאיר מיוחס. (עמ' 5)

תוכן עניינים

הקדמה

ד"ר איילת עוז: עשרים שנות שינוי מציאות 8
אלן קוחלי: דבר יו"ר הועד המנהל במוקד לפליטים ולמהגרים 12
מרים דרמוני שרביט: על לידתו של ארגון 16
עינת פישביין: אנשים שהויתור עבורם הוא לא אופציה 19
שחר אילן: מצפונה של המדינה 24
עו"ד מנחם פרידמן: להתנדב במוקד לפליטים ולמהגרים 26
גבריהיווט מלס: הבריחה מאריתריאה ועבודתי במוקד לפליטים ולמהגרים 28

זכויות מהגרי עבודה

עו"ד רעות מיכאלי: כבר לא רחוק מהעין:
יצוג מהגרים כלואים בבתי סוהר (2001 – 2019) 33
פרופ' גליה צבר: למי קראת עבד? מחשבות על עבדות,
הסדר הכבילה והוגנות אנושית (2002 – 2008) 35
סיגל רוזן: המאבק לשיפור תנאי ההעסקה בענף הבניין (1999 – 2019) 38
עו"ד ישי שנידור: מניעת גירושם ושחרורם לעבודה בישראל
של 101 עובדי בניין סינים (2002) 41

מניעת סחר בבני אדם

ד"ר נעמי לבנקרון: על חצי הכוס המלאה:
הישגי המאבק בסחר בנשים (1999 – 2007) 47
עדי שנידור-וילינגר: ייצוג קורבנות סחר בבני אדם:
בין הפרטני לציבורי (1999 – 2007) 49

זכויות ילדים

ד"ר אלחנדרו פז: מאבק בדיסאינפורמציה
וחשיבות הקשר עם הקהילה (2003 – 2006) 53
רום לבקוביץ': הקמפיין למניעת גירושם של
ילדי מהגרי העבודה (2003 – 2010) 57
אוולין דיאז ארקה: המרדף אחר מעמד חוקי בישראל (2003 – 2010) 59
רהל גברצדוק: שחרור נשים וילדים מכלא סהרונים (2007 – 2013) 61
עו"ד עודד פלר: קידום זכויותיהם של
מהגרים קטינים לא מלווים (2004 – 2014) 65

הכרה בפליטים

אבראהים סעדאדין: מעמד חוקי ליוצאי חבל דארפור [2006 – 2019] 68

מוטאסים עלי: מאבקי לקבל מעמד פליט בישראל:
בין אופטימיות לנאיביות [2009 – 2016] 70

מאבק בכליאת פליטים

עו"ד יונתן ברמן: "דיאלוג חוקתי" –
על גלגולי המאבק בחוק למניעת הסתננות (2012 – 2015) 75

עו"ד אסף וייצן: איך שחררנו 179 מבקשי מקלט בהליך משפטי אחד (2014) 78

פייסל חסן: שחרור קטינים לא מלווים מחולות (2014 – 2018) 82

אליזבט צורקוב: חשיפת קולות הכלואים בחולות לציבור הרחב (2015) 84

צגזב גברמדהין: שחרור ממתקן חולות (2014 – 2018) 88

מניעת גירוש פליטים

עו"ד טל שטיינר: מאבק בגירוש אל המדינות השלישיות (2013 – 2018) 90

ז'אן מישל בולימה: מניעת גירושה של קהילת יוצאי קונגו (2018 – 2019) 92

הכרה בקורבנות מחנות העינויים בסיני

אמי סער: פטימה ואני. סיוע לקורבנות עינויים (1999 – 2019) 95

נעם וייס: שחרור קורבנות עינויים מהכלא (2009 – 2019) 98

התומכים שלנו 102

חברי הועד המנהל 105

הקדמה

ד"ר איילת עוז

מעטים הם הרגעים בהם עוצרים ארגוני זכויות אדם ומביטים אל הדרך אותה עברו. היומיום, העמוס בזעקתם של אלו הזקוקים לעזרתנו, מושך אותנו אל העכשיו, אל הרגעי, אל מה שעוד נצרך לטיפול ולתיקון. לכן, יש צורך לעיתים בהיצמדות לתאריכים שרירותיים ולמועדים מלאכותיים בזרם החיים, על מנת להרים לרגע את הראש מן המאבק ולהביט אל הדרך שאותה כבר עברנו. לזקוף לזכותנו, ולו לרגע, את ההישגים שנצברו בדרך, שהם תוצאה של נחישות, מקצועיות, מסירות ובעיקר התעקשות להגן על בני אדם באשר הם בני אדם.

הספר שלפניכם סוקר, בגוף ראשון ומתוך עיניהם של העוסקים במלאכה, את עשרים השנים הראשונות לפעולתו של המוקד לפליטים ולמהגרים. הוא מספר את סיפורם של מתנדבים, עובדים, לקוחות ושותפים לדרך שלקחו חלק במאבקים ובהישגים בעשרים השנים שחלפו מאז הוקם "מוקד סיוע לעובדים זרים" בשנת 1999 ועד להפיכתו של "המוקד לפליטים ולמהגרים" לאחד מארגוני זכויות האדם הבולטים והמובילים בישראל.

בתחילת דרכו עסק המוקד בעיקר בזכויות מהגרי עבודה - בהקמת "קו חם" טלפוני אליו יכלו להתקשר מהגרי עבודה, להתלונן על הפרת זכויותיהם ולקבל ייעוץ וסיוע, ובמה שהפך להיות אחד המאפיינים המרכזיים של המוקד – כניסה לבתי הסוהר בהם נכלאו מהגרי עבודה לפני גירושם. בפעילות ציבורית ומשפטית, הוביל המוקד למהפכות ביחס למהגרי עבודה, ובראשן להקמת גופים שיבקרו את מעצרם וגירושם ובראשם בית הדין לביקורת משמורת. איסוף מאות עדויות של מהגרי עבודה כלואים במשך שנים שימש גם בסיס לעתירה עקרונית ולדיונים שלאחר ארבע שנים הובילו לביטול "שיטת הכבילה" (אותה כינה בג"ץ "מעין עבדות מודרנית"). בנוסף, כבר בשנים הראשונות לפעילותו פעל המוקד להכרה בזכותם למשפחה של מהגרי העבודה ובהגנה על ילדי מהגרי העבודה שנולדו וגדלו בישראל. בפעילות ציבורית חסרת תקדים, בשיתוף ארגונים נוספים ואנשי ציבור רבים, הביא המוקד בשנת 2006 להחלטת ממשלה תקדימית שהעניקה לראשונה מעמד לילדי מהגרי עבודה שגדלו בישראל.

ביקורי אנשי המוקד בבתי הסוהר הובילו את המוקד לגלות גם את המציאות העגומה של הסחר בבני אדם בישראל. בביקורים שערכו בכלא "נווה תרצה", בו הוחזקו מהגרות עבודה לפני גירוש, פגשו מתנדבי המוקד נשים שתיארו מסע של קנייה ומכירה שלהן לתעשיית הזנות הישראלית. מסע של שגרה רצופת אלימות, שלילת חירות ואונס. בזכות המידע הרב שנאסף בבתי הכלא, המוקד הפך להיות אחד הארגונים הבולטים במאבק בסחר בבני אדם בישראל, והמשיך לעסוק בתחום זה מאז ועד היום, תוך שהוא מביא להישגים חסרי-תקדים ביחסה של מדינת ישראל למאבק בסחר בבני אדם. בשנת 2009 היה המוקד הארגון הראשון שזכה בעיטור הממלכתי למאבק בסחר בבני אדם. לאורך השנים, השתנו פניו של הסחר בבני אדם – מסחר

בנשים למטרות זנות, לסחר למטרות עבודה והחזקה של עובדים בתנאי עבדות, ועד לסחר ועבדות תמורת כופר במחנות העינויים בסיני – אך המוקד המשיך ונאבק בסחר בבני אדם בכל תצורותיו.

הפרק האחרון, עד כה, בדברי ימי המוקד, המהווה חלק מרכזי מעבודת המוקד בשנים האחרונות, הוא ההגנה על זכויות מבקשי מקלט ופליטים. מדינת ישראל מנהלת מזה עשור מאבק משפטי וציבורי חסר-תקדים כנגד מבקשי המקלט שהגיעו לישראל, ששיאו במדיניות של כליאה חסרת הבחנה ותוכניות גירוש המוניות של פליטים אל עתיד לא ידוע. מדיניות זו מקודמת על רקע של מערכת מקלט שאינה מתפקדת, ואינה בוחנת את טענות הפליטות של מרבית מבקשי המקלט בישראל. המוקד פועל בנחישות להגנה על זכויות פליטים ומבקשי מקלט – הזכות לחירות, הזכות לחיים, הזכות להגנה מעינויים, הזכות לבקש מקלט, הזכות לקניין, ושורה ארוכה נוספת של זכויות המופרות על ידי המדינה מזה שנים – ומאבק זה עדיין מצוי בעיצומו במהלך כתיבתם של דברים אלו. אין לי אלא לקוות כי בעת חגיגות 30 השנים לפעילות המוקד נוכל למנות גם נושא זה תחת הנושאים בהם פעילות המוקד הפכה את ישראל למדינה ראויה יותר, צודקת יותר וערכית יותר.

רבים ההבדלים בין הנושאים המרכזיים שעמדו בלב עבודת המוקד בעשרים השנים שעברו - הם עוסקים באוכלוסיות שונות ומתארים פגיעות שונות. המשותף הוא שבכולם התעקשו אנשי ונשות המוקד על ההכרה באנושיותם של מהגרים ופליטים שהציבור הכללי ראה בהם זרים, שונים ואחרים. כוחו של המוקד, מאז הקמתו ועד היום, הוא בהגברת קולם של אלו שקל כל כך שלא לראותם ולהאזין להם. באמצעות פעילות שטח, פעילות משפטית ופעילות ציבורית ברמה המקצועית הגבוהה ביותר, הגביר המוקד את קולם של המושתקים ביותר בחברה הישראלית, והביא להישגים חסרי תקדים באשר אליהם. החשיבות שאנו רואים בקול האישי, האמיץ, היחיד, הוא גם הסיבה לכך שבחרנו לערוך ספר זה בפורמט בלתי שגרתי, כאוסף עדויות של מי שהיו חלק מן המוקד ומהישגיו בעשרים השנים שחלפו.

אני מבקשת להודות לכל עובדי ומתנדבי המוקד לאורך השנים, ולכל השותפים לפעילותנו, ולהקדיש את הספר הזה לאנשים ולנשים שפנו אל המוקד במצוקתם ושמו בנו את מבטחם. האמון שהעניקו לנו בעבר היה מקור כוחנו ומקור הלגיטימציה שלנו לפעול בעשרים השנים שחלפו, והוא יישאר הבסיס לעבודתנו גם בעתיד.

ד"ר איילת עוז היא מנכ"לית המוקד לפליטים ולמהגרים.

הפגנת ילדי מהגרי עבודה. צילום: יאיר מיוחס. (עמ' 10-11)

400

דבר יו"ר הוועד המנהל במוקד לפליטים ולמהגרים

אלן קוחלי

עשרים שנות פעילות של הארגון המופלא "המוקד לפליטים ולמהגרים", שאני חלק ממנו כבר כמעט תשע עשרה שנים.

הגעתי למוקד אחרי שקראתי סדרת כתבות בעיתון "העיר" על מצבם העגום של מהגרי עבודה בתל אביב. חיפשתי דרך לעזור וגיליתי שיש ארגון ששם לו למטרה לדרוש זכויות עבור האוכלוסיה הזאת ולהגן על זכויותיה מול הרשויות.

בפגישת המתנדבים הראשונה שהוזמנתי אליה פגשתי קבוצה נלהבת, מקצועית ומאורגנת היטב של מתנדבות. התרשמתי מאוד ממסירותן, ומיד בחרתי להיות חלק מהארגון. כבר באותה פגישה נקבעה לי משמרת לטיפול בפונים אל הקו החם של המוקד. כמה ימים אחר כך ישבתי במשרד קטן ברחוב החשמל בתל אביב, יחד עם מתנדבת ותיקה יותר שלימדה אותי לעומק את הנושא ואת דרכי הטיפול בפניות הרבות והמגוונות. אחרי זמן למדתי לטפל בעצמי בפניות המהגרים המתקשרים מהכלא.

במשך השנים המשכתי להתנדב בקו החם וללוות פונים ופונות למשרד הפנים, למשטרה ולכל מקום שהיה צורך בליווי. לאחר שהכרתי טוב יותר את המערכת, הצטרפתי לוועדת הביקורת של המוקד, ולאחר מכן נבחרתי לוועד המנהל. לפני כמה שנים מוניתי ליו"ר הוועד המנהל, תפקיד שאני ממלאת עד היום בגאווה רבה.

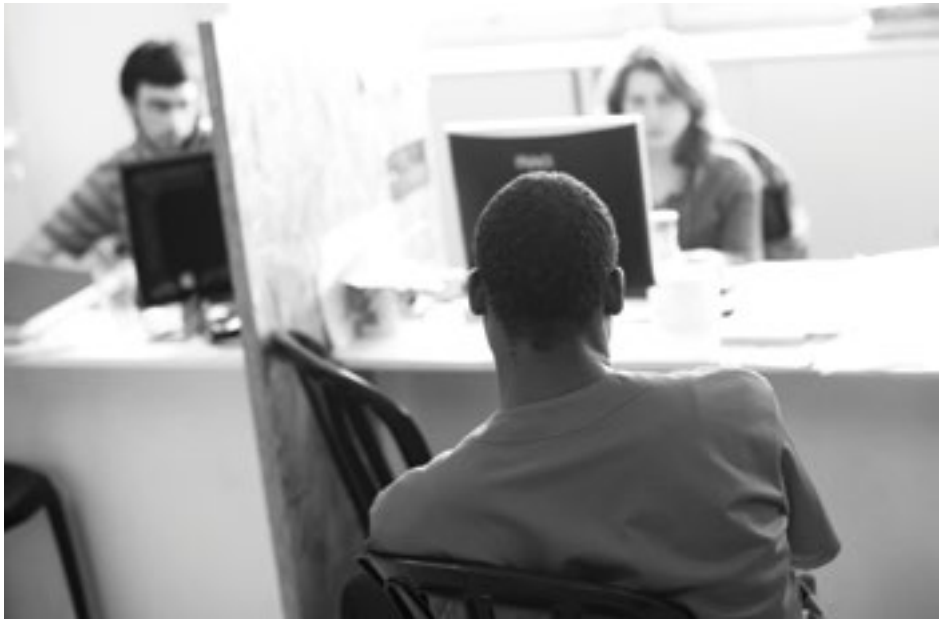
ראיתי את המוקד גדל - מארגון שפעל בשני חדרונים והיה מורכב בעיקר ממתנדבות ומשתי עובדות בשכר זעום, לארגון מקצועי ומוביל בתחום המעסיק כעשרים עובדות בשכר ומערכת התנדבותית מרשימה.

אני גאה בכל הישג של המוקד וביכולתו להשפיע על החברה הישראלית כולה. נפלה בחלקי זכות גדולה להיות שייכת לקבוצה מדהימה של אנשים ונשים המגנים על אוכלוסיות שקופות, שלולא פעילותה, ספק אם קולם היה נשמע.

ההתנדבות היא חלק מחיי, לא רק במוקד, אך המוקד לפליטים ולמהגרים נעשה חלק אינטגרלי מחיי. החברויות שנוצרו במהלך שנות פעילותי במוקד מרכיבות את משפחתי השנייה ומעשירות את חיי.

אני מאחלת למוקד לפליטים ולמהגרים המשך פעילות ענפה ונושאת פרי ומקווה שבכוחות משותפים נצליח להפוך את מדינת ישראל למקום המקבל את האחר והשונה באופן טבעי יותר ומכבד את זכויותיו ללא קשר לצבע עורו.

אלן קוחלי היא יושבת ראש הוועד המנהל של המוקד לפליטים ולמהגרים מאז שנת 2012, ומתנדבת במוקד ברציפות מאז שנת 2002. היא מתכננת ערים במקצועה.

קבלת קהל בקו החם. צילום: תומר אפלבאום. **הפגנה. צילום: יאיר מיוחס. (עמ׳ 14-15)**

לא
!

לגירוש!
רוצה לקל
פוליטים!

על לידתו של ארגון

מרים דרמוני שרביט

"לעולם אל תטילו ספק ביכולתה של קבוצה קטנה של אזרחים אכפתיים לשנות את העולם. זה הדבר היחיד שאי פעם הביא לשינוי." (מרגרט מיד)

עשרים שנה עברו. הפגישה התקיימה בחדר במשרדי קו לעובד דאז, בבניין ישן ברחוב אלנבי. היינו עשרים איש ואישה, אולי שלושים. האקוסטיקה הייתה נוראית, אולי בשל התקרה הגבוהה והרעש העמום של האוטובוסים ברחוב. אבל זה לא הפריע לנו. מצאנו אחת את זולתה, אלו שעיניהן רואות את האנשים השקופים. זכורה לי התחושה המופלאה שמילאה אותי בתום הפגישה: אמונה שיחד, מתוך מחויבות עמוקה לזכויות אדם, יש בכוחנו להקל על סבלם של השרויים במצוקה, וכך לשפר את פני החברה הישראלית ולחולל בה שינוי חשוב.

עברו עשרים שנה. זאת הייתה היציאה הראשונה שלי מהבית אחרי לידת בני הלל. מה דחף אותי להגיע לשם בערב לח של אוגוסט? תחושת דחיפות בלתי מוסברת. לא ידעתי אז שבמשך 13 שנים יהיה "המוקד" חלק חשוב כל כך מחיי. המוקד היה בית ספר נפלא לאקטיביזם. יחד עם סיגל, ליליה, שבי, איתמר, נעמי, מיקי, אלה, אמי, גליה, עידן, שי ואחרים - מופלאות ומופלאים רבים שהגיעו ופשוט החליטו, כנגד כל הסיכויים, לרדוף צדק עבור מהגרי העבודה וקורבנות הסחר בנשים.

והתמימות של החבורה השתלמה. תוך זמן קצר לקחו אותנו ברצינות. נתנו לנו להיכנס לבתי הכלא שבהם הוחזקו ללא ביקורת שיפוטית מהגרי עבודה וקורבנות סחר בנשים. כבר כעבור חודשיים הקשיבו בוועדות הכנסת למה שהיה לנו לספר. הצטברו דוחות ביקורים, והתחלנו להבין ששום דבר אינו תקין באופן שבו המדינה מתייחסת למהגרי העבודה ולנשים הצעירות בעלות העיניים הכבויות המגורשות מן הארץ לאחר שהות קצרצרה בכלא נווה תרצה.

המוקד ראוי לשבחים שקיבל כי בפעילותו העיקשת למען זכויות האדם הוא הזכיר לממשלה ולחברה הישראלית כולה את הכתוב בתורה פעמים לא מעטות:

"כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם, וְאָהַבְתָּ לוֹ כָמוֹךָ כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם..." (ויקרא יט 34)

במרוצת השנים חווינו תסכול וייאוש, אך האמונה המשיכה להוביל אותנו להישגים רבים שהטיבו עם מהגרי עבודה, קורבנות סחר בבני אדם, ילדי מהגרי עבודה, קטינים לא-מלווים ופליטים.

צוות, 2013. צילום: תומר אפלבאום.

במרס 2009 הוענק ל"מוקד" עיטור מטעם ממשלת ישראל על מאבקו בסחר בבני אדם. זו הייתה הפעם הראשונה שבה העניק הנשיא את העיטור. נציגי המוקד ישבו נרגשים בבית הנשיא והקשיבו לנאומים של ראשי המדינה. במעמד זה הרגשתי כי "המעטים שהלכו לפני המחנה", כדברי הנשיא, זוכים סוף סוף להכרה:

"עובדי ומתנדבי המוקד למהגרים ולפליטים, שבאכפתיות ובמסירות אין-קץ הבאתם קצת אור לעולמם החשוך של זרים מנוּצלים. העמדתם אותם על זכויותיהם. רבתֶם את ריבם בפני הרשויות וגאלתם אותם ממצוקתם... מדינת ישראל מתברכת בכם."
(נשיא מדינת ישראל, שמעון פרס, בנאום הענקת עיטור ממלכתי למוקד על מאבק בסחר בבני אדם, 29 במרס 2009)

מרים דרמוני שרביט היא ממייסדות המוקד והייתה יו"ר הוועד המנהל של המוקד לפליטים ולמהגרים בשנים 1999-2012. היא ראש צוות אזרחות, חינוך אזרחי וחיים משותפים, במרכז לטכנולוגיה חינוכית.

מדינת ישראל

עיטור המזבק בסחר בבני אדם
לשנת תשס"ח

מוענק על-ידי
נשיא המדינה

למוקד סיוע לעובדים זרים

על תרומתו המכרעת למזבק בסחר בבני אדם למטרת זנות ועבדות. המוקד היה מהחלוצים ההולכים לפני המחנה בזיהוי התופעה, בהעלאת המודעות הציבורית אליה, במתן סיוע לנפגעי העבירה ובקידום מחקר, חקיקה ופסיקה עקרוניים. השפעת עובדי המוקד על מדיניות המזבק בסחר בבני אדם היא הרבה מעבר ממספר עובדיו ומתנדביו.

"הִנֵּה שִׁבְרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו".

(ישעיהו סב' פסוק יז')

רחש הממשלה | נשיא המדינה שמעון פרס | שר המשפטים

אנשים שהוויתור עבורם הוא לא אופציה

עינת פישביין

יש מעט רגעים בחיים של עיתונאי שבהם הוא באמת משפיע על המציאות ומשנה אותה. לרוב, במקרה הטוב, אנחנו משפיעים על המודעות, מזיזים מעט את דעת הקהל או קובעים מהי שיחת היום. אבל אני מדברת פה על החיים האמיתיים של אנשים אחרים.

בשנת 1998 עבדתי בעיתון "העיר" וכתבתי מדור די חדש על "עובדים זרים". קראנו לו "התל אביבים החדשים". ועכשיו באה ענתיקה אמיתית: פתחנו שם תיבת טלמסר. התיבה יועדה לעובדים זרים שישבו בכלא ושהשב"ס לא נתן להתקרב לא אליהם ולא לזרים בכלל. במסגרת מיוחדת בכל הכתבות ביקשנו למסור כל מידע או בקשה לעזרה לטלפון שהשארנו, ואני הייתי אחראית לאסוף את השיחות. היו שם כמה הודעות קשות מנשוא, קולות נואשים באנגלית אפריקאית או בשפה מזרח אירופית שלא הכרתי (כנראה רומנית), שמבקשים להגיע אליהם לכלא כי אין להם מושג מה לעשות ומתי יצליחו להשתחרר. היו כמה שיחות נאצה אישיות, בקטנה, והיה שם מה שהפך לאירוע שאנחנו חוגגות היום:

שלוש נשים יצרו קשר דרך התיבה. יהודית אילני, מרים דרמוני-שרביט וסיגל רוזן. הן שאלו איך אפשר לעזור לאנשים שעליהם קראו בכתבות. תשובות לא היו לי, אז חיברתי ביניהן כדי שינסו למצוא דרך. בהמשך הצטרפו עוד מתנדבים, ויחד הן הקימו את מוקד הסיוע לעובדים זרים שאחר כך שינה את שמו ונקרא "המוקד לפליטים ולמהגרים". היה זה ארגון זעיר שניסה להגיע למקום שאיש לא הצליח לחדור אליו - כלא הזרים במעשיהו.

תחשבו על אדם שיושב בכלא במשך חודשים או שנים ללא משפט, מחוץ לחוק. בכל העולם כולו איש אינו דואג לו, ואחרי שאיבד תקווה, מגיעים אליו לכלא אנשים ומסבירים לו שמעכשיו הם נלחמים על החיים שלו. והם מקיימים. תחשבו על הרגע הזה, שהוא כמו נס. נס שקרה מאז למאות, לאלפים, של זרים - ונס גדול שקרה לנו, כשמסך העיוורון שלנו כלפי הקהילה הזרה הוסר.

המוקד לפליטים ולמהגרים, הארגון הקטנטן שניסה אז לחדור למעשיהו, עומד היום בראש החזית נגד הסחר בבני אדם בישראל, ונאבק להגן על זכויות המהגרים והפליטים. אין מקום, נידח או מרוחק ככל שיהיה, בארץ ובעולם, שהאנשים האלה לא הגיעו אליו: מהדיונים במחלקת המדינה האמריקאית ועד השממה המייאשת המקיפה את כלא סהרונים בדרום ואת מתקן הכליאה חולות (שסוף סוף נסגר והכתם הוסר, הודות לעבודה מאומצת שלהם). הדבר הבולט ביותר אצלם הוא שאינם מרפים. אלו הם אנשים שהוויתור עבורם אינו אופציה, וזו הדרך היחידה להסביר את ההצלחה שלהם נגד כל הסיכויים.

גם כשמדיניות הממשלה כלפי הזרים (ואני כוללת כאן מהגרי עבודה ומבקשי מקלט ועובדים זרים באשרה) מקפידה להיות גרועה עד לא קיימת, גם כשעל כל צעד של התקדמות נעשים שני צעדים לאחור, גם כשהשנאה שהממשלה מתאמצת שנים לייצר מחלחלת לציבור, גם אם יש ימים שאדם אינו רוצה להאמין שהוא חי במקום שככה מתייחס למי שברח אליו - גם אז ארגוני זכויות האדם מחזיקים עבורנו את הנר, והיום הם עושים הרבה יותר מאור קטן.

בסוף שנות ה-90 הצטרף המוקד אל קו לעובד, האגודה לזכויות האזרח ורופאים לזכויות אדם, שהיו אז היחידים שטיפלו בנושא הזרים. אל הרביעייה הזאת נוספו עם השנים ארגונים רבים-בינלאומיים, כמו אמנסטי ונציבות האו"ם לפליטים; ארגוני עזרה עצמית של מהגרי עבודה או מבקשי מקלט; ארגונים שמטפלים בבעיות ייחודיות שעולות מהשינוי בסוגי ההגירה לישראל; וכולם יחד מספקים את מה שמדינת ישראל מסרבת לתת: גישה רציונלית, שפויה, מגובה היטב חוקית ומשפטית, רחבת תפיסה ומדויקת - אל אחד הנושאים המורכבים שהמדינה אמורה להתמודד איתם. יחד הם עומדים מול ההתלהמות וההיסטריה, הפרות החוק הבוטות והשפלת המבט לנוכח המציאות, ומנסים לתקן, או לכל הפחות להציל חיים.

רק מפני שאני מתעבת קלישאות, אנסה להימנע מביטויים שחוקים על סוג העבודה שהם עושים, אבל האנשים האלה מחזירים לכולנו, הישראלים, את הכבוד ואת צלם האנוש.

העבודה שלי עם המוקד רק התחילה אז, ואני גאה היום להביט אחורה בעשרות כתבות שעשינו יחד, משחרורו של אסיר בודד ממעשיהו ועד תחקירים על מסע העינויים של הקהילה האריתראית לישראל דרך סיני. איני בטוחה שהצלחתי כל השנים האלה להיות כתובת עיתונאית עבורם (ושמחה בעיתונאים שכן היו שם), אבל אני יודעת שהם תמיד היו שם עבורי. מסוגלים לתרגם את האתגרים האדירים שבפניהם עמדו, את הסבל שראו ואת העוולות שנלחמו בהן - למילים וסיפורים, שיוכלו להתפרסם ולהמשיך להשפיע על המציאות.

אני חוזרת בזיכרון אל הרגעים שבהם ישבתי וראיינתי נשים צעירות מאריתריאה שנאנסו במדבר, מסי מהמוקד תרגמה עבורי מטיגריניה ונתנה מילים לאימה שאי אפשר לשאת, אבל אין שום זכות להתעלם ממנה. ביום ההוא נשברתי. היא, ששמעה הרבה יותר, המשיכה לעבוד, לטפל בהן, לתת להן קול. אני זוכרת את סיגל נפרדת בבכי בנתב"ג מננה הולדברוק, ממנהיגי הקהילה האפריקאית של שנות ה-90 וחבר אהוב, כשהוא מגורש אחרי עשרים שנה מהארץ.

הבכי המשותף שלנו אז מאפשר לי, אני מקווה, לכתוב כמה מילים אישיות לסיגל רוזן, האישה שצועדת במסלול הזה כבר עשרים שנה, בלי לעצור לרגע: אם אני מרגישה שהארגון הוא קצת ילד שלי, אז בעצם אנחנו משפחה, ובמשפחה יש הכול: טוב ורע, קרבה וריחוק, כעסים ואהבה. אחרי כל השנים האלה אני יכולה להגיד שעבורי את הרבה יותר מאחות לדרך.

את המצפן. הקו המדויק, שכל כך קשה לכוון, בין טוב לרע, בין אמת לשקר, בין אנושיות למה שמתחזה לה. הלוואי שהמוקד ושאר הארגונים שעושים איתו את המסע המפרך, אולי הנצחי הזה, יהיו המצפן של כולנו. נראה שנזדקק לכך בימים הקשים שעוד יבואו.

עינת פישביין היא עיתונאית חברתית קרוב ל-30 שנה ומקימה של כתב העת המקוון "המקום הכי חם בגיהינום".

אוסקר אולייבייה, פליט מקונגו, פעיל ומתנדב לשעבר במוקד, בהפגנה נגד מעצר וגירוש ילדים עם בתו אסתר שקיבלה מעמד בעקבות החלטת הממשלה משנת 2010. צילום: אורן זיו, אקטיבסטילס.

הפגנה בדרום תל אביב נגד הגירוש, 24 בפברואר 2018. צילום: יאיר מיוחס. (עמ׳ 22-23)

VALENTINO

מצפונה של המדינה

שחר אילן

דווקא מפני שהממשלה ודעת הקהל עוינות כל כך למבקשי המקלט, המוקד לפליטים ומהגרים הוא חלק בלתי נפרד ממצפונה של המדינה. בלעדיו ספק אם היו לממשלה אילו שהם מעצורים ביחסה לזרים.

כמה אלפי אזרחים ישראלים טובים חייבים את הישראליות שלהם למוקד לפליטים ומהגרים? מבחינת מדינת ישראל, בניגוד לרוב מדינות המערב, לא אמורה להיות לעובד זר כמעט שום דרך להתאזרח. אלא שהמדינה התחילה בשנות ה-90 של המאה הקודמת להביא לפה עשרות אלפי עובדים זרים, והם יצרו זוגות והולידו ילדים. הילדים האלה היו ישראלים לא פחות מחבריהם לכיתה. הם לא הכירו את המדינות שמהן הגיעו הוריהם ולעיתים גם לא את השפה. אבל בראשית העשור הקודם עשתה מדינת ישראל הכול כדי לסלק אותם למדינה שאין להם שום קשר אליה.

המאבק הציבורי שניהל המוקד (בשמו אז - מוקד סיוע לעובדים זרים) הביא לשני מבצעי אזרוח שחלו על כ-4,000 עובדים זרים וילדיהם. לא קרה שום אסון לאופייה היהודי של המדינה. לא פרץ גל של התבוללות. אבל אלפים זכו לחיות במדינה שהפכה לביתם, לשרת אותה ולתרום לה ולגיוון שלה.

בעשרים שנות קיומו ידע המוקד גלגולים לא מעטים. בגלגול הראשון הוא נלחם בסחר בנשים, מהתופעות המבישות שידעה ישראל, והביא לצמצום דרמטי שלה. בגלגול השני הוא נלחם בניצול ובהעסקה בתנאי עבדות של עובדים זרים. המוקד פרסם דו"ח חמור על אלימות משטרת ההגירה נגד עובדים זרים. הוא עתר לבג"ץ, יחד עם שורת ארגונים נוספים, נגד הסדר הכבילה של העובדים הזרים והשיג את פסק הדין שקבע שההסדר יוצר "עבדות מודרנית".

בגלגול השלישי והנוכחי המוקד מנסה, באמצעות פעילות משפטית ופעילות הסברה, לשנות את היחס אל הפליטים ולראות בהם פליטים ולא מסתננים.

אין אנשים חלשים יותר בחברה המודרנית מפליטים ומהגרים. כל זכות בסיסית שלהם מוטלת בספק וטעונה מאבק והוכחה. במדינת ישראל מצבם קשה במיוחד משום שהמדינה אינה מעוניינת כלל לקלוט פליטים או מהגרים שאינם יהודים. הדבר נובע גם מההשקפה שזו מדינה יהודית שיש לשאוף שיהיו בה כמה שפחות לא-יהודים וגם מכך שהיא תופסת את עצמה כמקום לקליטת פליטים ומהגרים יהודים, כלומר - עולים או מתגיירים, ואינה רוצה בקרבה שום סוג אחר של מהגרים ופליטים.

מסיבות אלו מדינת ישראל מתחמקת מלהעניק למבקשי המקלט מעמד של פליטים ומתייחסת אל אנשים שברחו ממדינות שבהן משתוללות מלחמות דמים ועריצות נוראה כאל מסתננים

או מהגרי עבודה בלתי חוקיים. התוצאה היא שלישראל יש רק מדיניות עלייה, ואין לה כלל מדיניות הגירה. את ה"אין מדיניות" הזאת מבטאת רשות ההגירה והאוכלוסין: האתוס שלה קובע כי היא שומרת הסף של ישראל מפני הצפה דמיונית של גויים, וכי תפקידה להעמיד בפני כל לא יהודי את כל הקשיים האפשריים בדרך לאפשרות שיישאר בישראל.

האתגר של המוקד גדול פי כמה וכמה בשל העובדה שדעת הקהל הישראלית עוינת את הזרים. יש משהו עצוב מאוד בדרך שבה ישראל ורבים מאזרחיה מתייחסים אל מבקשי המקלט. כאילו המדינה היהודית למדה היטב את לקחי הדרך שבה התייחסו מדינות המערב לפליטי שואה יהודים, ובמקום לנהוג בדרך הפוכה - החליטה שהיא תנהג באותה דרך. בבחינת: אנו באנו ארצה כדי שנוכל להתנהג אל גויים חלשים ונרדפים כמו שהגויים התנהגו אלינו כשהיינו חלשים ונרדפים.

ילדי העובדים הזרים היו מקרה חריג שזכה לאהדה חלקית בדעת הקהל בשל העובדה שהם היו ישראלים כל כך, וכך גם הוצגו בתקשורת. ואולי גם בגלל שהוריהם הגיעו מהפיליפינים ולא היו שחורים... אבל הניסיון שלי מכתיבה על נושאי הגירה הוא שלא משנה כמה סיפורו של הלא ישראלי יהיה נוגע ללב וכמה יתעמרו בו, הטוקבק הטיפוסי יציע לסלק אותו לאלתר מישראל. כלומר - המוקד פעל ופועל בסביבה מאוד לא אוהדת, ועובדה זו עושה את פעילותו חשובה עוד יותר.

האתגרים העומדים בפני המוקד הולכים ונעשים קשים עוד יותר. הקואליציה האחרונה הפכה את ההסתה נגד מבקשי המקלט לאחת משיטות גיוס התומכים העיקריות שלה. העובדה שריכוז מבקשי המקלט בדרום תל אביב נובע ממדיניות כושלת של הממשלה עצמה אינה מעניינת איש.

כלי מרכזי של המוקד הוא העתירות לבתי המשפט, אבל בתי המשפט הולכים ונחלשים. עתה קיים חשש שתוגבל מאוד הסמכות שלהם לבטל חוקים, ושמבקשי המקלט יישלחו שוב למחנות מעצר. סיגל רוזן, ממייסדות המוקד, אמרה לי פעם בראיון ל"הארץ", שהבילוי החביב עליה ביותר הוא לחלץ אנשים מהכלא. לא נותר אלא לקוות שבשנים הקרובות לא יתרבה מאוד מספר מבקשי המקלט שהיא תצטרך לחלץ משם.

שחר אילן הוא הכתב והפרשן החברתי של העיתון "כלכליסט". בעבר עבד שנים ארוכות בעיתון "הארץ" ובין היתר סיקר בהרחבה את הנושאים שבהם עוסק המוקד.

להתנדב במוקד לפליטים ולמהגרים

עו"ד מנחם פרידמן

לראשונה נתקלתי בפעילות המוקד בשנת 2006, בהיותי חייל, בשמירה בכרם שלום, על הגבול בין ישראל למצרים. חזרתי מחופשה באותו חג שבו אנחנו מזכירים את הפליטים היהודים שחצו את מדבר סיני - ומצאתי פליטים חדשים בבסיסנו, שעברו ממש את אותה דרך. למפקדיי לא היה מושג מי האנשים האלה, מה עבר עליהם, ומה לעשות איתם. הם קישרו אותי עם סיגל רוזן מהמוקד לפליטים ולמהגרים, והיא הדריכה אותי כמיטב יכולתה מה לעשות. במבט לאחור אני מבין שבאותו הזמן איש עדיין לא הבין שהגעתם של פליטים מאפריקה תגיח בעוצמה כה גדולה אל התודעה הישראלית, ואילו שאלות רציניות היא תעמיד בפני המדינה הרואה את עצמה כיהודית, דמוקרטית, ואשר נבנתה בצל השואה.

כמה שנים אחר כך, כשהתחלתי את לימודיי באוניברסיטה קנדית, מצאתי את עצמי חושב על שאלות אלו. היה לי חזון ברור בדבר חובותיה של מדינת ישראל כלפי פליטים, והדבר גרר את התנדבותי במוקד במשך ארבע שנים בחופשות הקיץ שלי.

עבודתי במוקד הייתה בעיקר בשלושה מקומות: בתי הכלא, בית המשפט ומשרדי המוקד עצמם.

הנסיעה למקום מעצרם של הפליטים כדי לסייע להם הייתה ככניסה לאחד מסיפוריו של אתגר קרת. המתקנים היו בקצווי ארץ, והאנשים שניסינו לעזור להם נדמו מתנדנדים ועומדים ליפול כל רגע. פניהם של העצורים, הסוהרים ופקידי הממשל בבתי המאסר האלה היו חסרי הבעה ושטופי רוח, כמו המדבר שבו שכנו אותם בתי מעצר. כל דבר שהיה קשור במקומות האלה היה שרירותי ורגעי: ההחלטות בעניין הרשות שניתנה או לא ניתנה למתנדבים להיכנס לכלא באותו יום, ההחלטות מי יישאר במעצר באותו יום ומי ישוחרר וכן הלאה... המוקד ניסה לחלץ אנשים מן המעגלים הללו - אחת המשימות המאתגרות, החשובות והעצובות שהמוקד עסוק בהן.

בעבודתי עם הצוות המשפטי של המוקד הייתה לי הזכות לסייע בידי כמה מן המוחות המשפטיים המבריקים בישראל - אורגים יחד משפט בינלאומי, מובאות מכתבי חנה ארנדט וסיפורים משכנעים של הלקוחות - לכלל נימוקים שיקדמו את מערכת החוק העוברית בנושא הפליטים בישראל. לאט, לאט, תקדים אחר תקדים. עבודה זו נתנה לי את ההשראה ללמוד משפטים ולהיות לעורך דין המקדם זכויות אדם.

לבסוף, היה זה המוקד עצמו, תחוב בסמטה ליד רחוב יהודה הלוי, במעלה שלוש קומות מטיפות זיעה, היכן שתמיד מצאת אנשים ממתינים על הספות, ליד השירותים, בכניסה. כולם אוחזים פיסות נייר נתונות בשקיות ניילון. זה אחר זה, מתנדבים עוזרים להם לפענח את הניירות שבידיהם כאילו היו מפה למבוך הביורוקרטי והפוליטי של מדיניות ההגירה

הישראלית. לא תמיד המוקד יכול לפתור את הבעיות המתגלגלות לפתחו, אבל אני מאמין שכל מי שמגיע אליו מרגיש אבוד פחות ומובן יותר כשהוא או היא עוזבים את משרדי המוקד. אולי עדיין לא נמצאה הדרך להיחלץ מן המבוך, אך הזקוקים לעזרה יודעים שיש מי שיעשה איתם את הדרך. המוקד הוא המקום האנושי ביותר שבו עבדתי אי פעם, וזוהי זכות גדולה עבורי להיות חלק ממנו.

מנחם פרידמן התנדב במוקד לפליטים ולמהגרים בין השנים 2010 עד 2014. מנחם הוא עו"ד לזכויות עובדים בוונקובר, קנדה.

צוות המוקד מסייע לכלואים בחולות, דצמבר 2015. צילום: ענת וקנין אפלבאום.

הבריחה מאריתריאה ועבודתי במוקד לפליטים ולמהגרים

גברהיווט מלס

שמי גברהיווט מלס ואני מבקש מקלט מאריתריאה. הגעתי לישראל לאחר שבשנת 2006 נאלצתי לברוח מאריתריאה – שאותה אני אוהב עד מאוד – משום שהמשטר בה שיעבד אותי.

בשנת 2001, בעודי לומד באוניברסיטת אסמרה, השתתפתי בפעולות מחאה בלתי אלימות נגד תוכנית הממשלה לאלץ אותנו לעבוד בכפייה במהלך הקיץ. המחאה הובילה למעצרים שרירותיים של המפגינים, ואני בתוכם, ולכליאתנו באזור מרוחק ומבודד של אריתריאה. ריכזו אותנו כאילו היינו עדר בקר ונטשו אותנו בלב המדבר, ללא מזון, מים או מחסה במשך ימים רבים. בשל התנאים הקשים, שניים מהמפגינים שנכלאו איתי לא החזיקו מעמד ומתו. רבים אחרים סבלו מהתייבשות. מעצרנו עורר סערה בעולם. בעקבות לחץ של הקהילה הבינלאומית שוחררנו לבסוף והורשינו לחזור ללימודינו באוניברסיטה.

עם זאת, מאחר שהיינו מעורבים בהתנגדות ישירה לממשלה, נתפסנו כאיום על המשטר, והממשלה הייתה להוטה לנקום בנו. משום כך, לאחר שסיימתי את לימודיי בשנת 2002, נדרשתי להתייצב במחנה האימונים הצבאי "סאווה". על מנת להפחיד את הדור הצעיר ולהניא אותם מכל ניסיון התנגדות למשטר, הפכו אותי לדוגמה והטילו עליי עונשים כבדים. לאחר שמונה חודשים ב"סאווה" הצבא ציווה עליי לעבוד בבניין לתקופה בלתי מוגבלת, עבודה פיזית קשה ללא כל תמורה. הרגשתי מושפל ומנושל, כעבד שנשללו ממנו זכויותיו, חירותו וכבודו כאדם. נאלצתי לשרת את האינטרסים האישיים של מפקדיי ושל פקידי הממשל. בעקבות כך איבדתי כל תקווה לעתיד וכל אמונה שהייתה לי במדינתי.

החלטתי לעזוב וברחתי אל מעבר לגבול, לאתיופיה, שם התגוררתי עד שנת 2007, אך בגלל היחסים הנפיצים בין אתיופיה לאריתריאה, החלטתי לעזוב גם את אתיופיה בחיפוש אחר מקלט וביטחון. בשנת 2007 חציתי את מדבר סיני והגעתי לישראל. כשעברתי את הגבול נתפסתי על ידי הצבא. באותו יום לא היה מקום בכלא ולכן נשלחתי לבאר שבע ולאחר מכן לתל אביב, למקלט ברחוב מטלון 75 ששיכן פליטים ומבקשי מקלט שנמלטו מרדיפה במדינותיהם. החיים במקלט לא היו קלים. הצפיפות הייתה גדולה, לא היו שם תנאי מחיה בסיסיים כגון מיטות ומקלחת, ותנאי הסניטציה במקום היו ירודים.

אחד הדברים שהפתיעו אותי מאוד בתקופה שגרתי במקלט היה העובדה שהישראלים שהביאו לנו חבילות מזון ובגדים קראו לנו "דרפורים". מצד אחד שמחתי שהם מודעים למצבם של פליטי דרפור, אך מצד שני כעסתי על חוסר המודעות לגבי המצב באריתריאה. שאלתי את האנשים במקלט מדוע הישראלים מתייחסים אלינו כאל דרפורים. הם סיפרו לי שכל האריתראים בורחים כשעיתונאים באים לראיין אנשים מהמקלט, ולכן הישראלים אינם מודעים למצב באריתריאה.

בעקבות זאת התחלתי לדבר עם חבריי האריתראים על הצורך לסייע לקהילה שלנו. הקמנו את ההנהגה הראשונה של מבקשי המקלט האריתראים בישראל והתחלנו לעורר מודעות למצבנו בקרב הציבור הישראלי באמצעות התקשורת. בתחילת 2007 התראיינתי לראשונה בטלוויזיה הישראלית בנושא אריתריאה. נוסף על כך טיפחנו קשרים עם ארגוני זכויות האדם בישראל, ובכללם נציבות האו"ם לפליטים. בעזרתם יצרנו קשר עם חברי כנסת ועם עיריית תל אביב. הייתה לכך השפעה גדולה על הקהילה האריתראית בישראל, ובינואר 2008 העניקה ממשלת ישראל 2,000 אשרות עבודה מסוג B1 לכל האריתראים שהגיעו לפני ה-25 בדצמבר 2007. התרגשתי מאוד מהחדשות והרגשתי גאווה על שתרמתי חלק קטן לרווחת חבריי, מבקשי המקלט.

בסוף 2008 התפטרתי מההנהגה, אך המשכתי לפעול למען הקהילה. ב – 2012 הצטרפתי לצוות המוקד לפליטים ולמהגרים כמתורגמן וכמגשר תרבותי, והדבר הסב לי גאווה רבה וסימל עבורי את האמון שנתן בי המוקד. הדבר איפשר לי לתווך בין הקהילה לבין המוקד ונתן לנו קול, הן לכלואים בבתי הכלא והן במהלך העבודה במשרדי העמותה. אני גאה להיות חלק מצוות הארגון המדהים הזה. בשבע שנות עבודתי במוקד יצא לי לחזות בהצלחות שבהן השתתף המוקד: צמצום מספר הכלואים בסהרונים, סגירת מתקן חולות, ביטול גירושם של מבקשי המקלט מאריתריאה ומסודן לרואנדה ולאוגנדה, וביטול הגירוש לקונגו.

אני מאמין שיום יבוא והמוקד ישכנע את ממשלת ישראל להכיר בעובדה שרוב האריתריאים הם פליטים אמיתיים ואני מייחל לבואו כמעט כמו שאני מצפה ליום שבו אריתריאה, ארצי האהובה, תהפוך לדמוקרטיה.

גברהיווט (גרה) מלס נמלט מאריתריאה לישראל בשנת 2007. הוא עובד במוקד כמגשר תרבותי ומתרגם מאז שנת 2012. מאז 2018 גרה מנהל את קליניקת בקשות המקלט של המוקד.

הפגנה מול שגרירות אריתריאה, 2012. צילום: אורן זיו, אקטיבסטילס.

חולות, 2014. צילום: אורן זיו, אקטיבסטילס. (עמ' 30-31)

זכויות מהגרי עבודה

האמנה להגנה על זכויותיהם של כל מהגרי העבודה ובני משפחותיהם גובשה ונכנסה לתוקף בשנת 2003 על מנת להבטיח זכויותיהם של מאות מיליוני מהגרי עבודה ברחבי העולם. עם זאת, רק 51 מדינות חברות בה, כולן מדינות שמייצאות מהגרים. מדינת ישראל, כמו גם שאר מדינות העולם המערבי, שקולטות מהגרים, אינן חברות באמנה.

על מהגרי העבודה שמגיעים לישראל חלים חוק הכניסה לישראל, התשי"ב – 1952, שמסדיר את מעמדם וכן חוק עובדים זרים, התשנ"א – 1991, שמסדיר את זכויותיהם הבסיסיות כגון הזכות לדיור, ביטוח בריאות והחזקת חוזה העסקה. מעמד מהגרי עבודה בישראל הוא ארעי והם אינם זכאים לגישה להליכי התאזרחות. חברות כוח אדם קבלניות המורשות לכך מגישות בקשה למשרד הפנים, בשם העובד שהן מבקשות לגייס. לאחר אישורה, המהגר רשאי לקבל את האשרה מנציגות ישראלית הנמצאת במדינתו. ישראל מקצה מכסות לענפים שבהם רשאים לעבוד מהגרי עבודה, ללא יכולת לעבור מענף לענף. העובדים יכולים, בתנאים מסוימים, להחליף מעסיק באותו ענף.

יחסה של ממשלת ישראל כלפי מהגרי העבודה משתנה חדשות לבקרים, רצוף סתירות ונתון ללחצים של בעלי עניין וכך גם משתנות המכסות להעסקתם של אותם מהגרים. מאז שנת 1990, מדינת ישראל מקצה מכסת רישיונות להעסקת מהגרי עבודה בענפי הבניין והחקלאות מהם נפלטו בתקופת האינתיפאדה הראשונה עובדים פלסטינים. במקביל, חלה כל העת עלייה תלולה במספר הקשישים והנכים שמבקשים להיעזר במהגרי עבודה בענף הסיעוד וזוכים באשרות מתאימות להעסיקם. בממוצע, מדינת ישראל יוזמת את העסקתם של למעלה מ – 100,000 מהגרי עבודה בשנה, על מנת להבטיח כוח עבודה זול בעבודות שישראלים אינם מעוניינים לבצע. בה בעת נדרשת המדינה להבטיח כי אותם מהגרים לא יתפתו לעסוק בעבודות שאינן מותרות להם על פי חוק, אך השכר שמעסיקים מוכנים לשלם להם עבורן גבוה באופן משמעותי. מהגרי עבודה שנעצרים לאחר תום תקופת עבודתם החוקית בישראל או כשנתפסו מועסקים בעבודה שאינה מותרת להם, נכלאים ומגורשים מהארץ.

מהגרי עבודה מועסקים בתנאים קשים, שלעיתים אף לא עומדים בדרישות החוק. עם זאת, חלו בתקופה זו תמורות חיוביות לא מועטות, שניתן לזקוף את חלקן לזכות המוקד לפליטים ולמהגרים: ביטול מדיניות הכבילה של המהגר למעסיקו על ידי בג"ץ, שיפור בתנאי העסקתם של עובדי בניין כתוצאה מכך, חתימה על הסכמים בילטראליים עם מדינות המוצא, שצמצמה את תופעת דמי התיווך הגבוהים, צמצום תקופת הכליאה ושיפור תנאי כליאתם של מהגרים עד לגירושם מהארץ. בשנת 2019 עובדים בישראל למעלה מ – 100,000 מהגרי עבודה בעלי אשרות: 56,000 בענף הסיעוד, 23,000 בענף החקלאות, 15,000 בענף הבניין ו – 6,000 עובדים מומחים.[1]

---

1. רשות האוכלוסין וההגירה, נתוני זרים בישראל, רבעון ראשון 2019: https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/foreign_workers_stats/he/577455-ZARIM-2019.pdf

כבר לא רחוק מהעין: ייצוג מהגרים כלואים בבתי הסוהר

עו"ד רעות מיכאלי

ארגונים מעטים בעולם הם בעלי יכולת לסייע למהגרים בתוך מתקני הכליאה של המדינה. המוקד יכול להתגאות בהיותו אחד מהם. כבר בימיו הראשונים של המוקד הסכים שירות בתי הסוהר לאפשר למתנדבי המוקד להיכנס למתקני הכליאה, לפגוש את הכלואים ולהעניק להם סיוע. במציאות שבה מדיניות ההגירה קובעת מעצר וגירוש כברירת מחדל, הפך הסיוע לכלואים לא רק לעניין הומניטרי אלא גם לכלי המאפשר הגנה על חירותם ולכלי לשינוי מדיניות.

מהגרים כלואים מתקשים מאוד בנגישות לשירותים משפטיים הן מסיבות כלכליות הן מסיבות של פערי תרבות ושפה. ההליך המנהלי של מעצר וגירוש של מהגרים והביקורת השיפוטית שמבצעים בתי הדין לביקורת משמורת הם הליכים מעין-פליליים, ומשום כך קיימת חשיבות מיוחדת לייצוגם על ידי אדם שיוכל לתווך את הסיטואציה, להסביר את זכויותיהם ולשמש להם לפה. זאת עושים מתנדבי המוקד. מתנדב המייצג כלואים בפני בית הדין לביקורת משמורת פוגש בכלואים כדי ללמוד את הסיבות העובדתיות. הוא לומד את קורותיהם בדרכם לישראל, את ההוכחות לאזרחותם, אם רודפים אותם בארצם ואם מתקיימות בעניינם נסיבות שהופכות אותם לקורבנות עבדות או סחר בבני אדם. המתנדבים מסבירים לכלואים מהו המצב המשפטי ומהם הדברים שעליהם להתמודד עימם. הם משתפים את הכלואים בדרך שבה יתוו את הטיעון עבורם. פעולה זו מצמצמת באופן חלקי (בלבד) את הפגיעה בחירות ואת הפגיעה בהליך ההוגן.

בשנת 2001 תוקן חוק הכניסה לישראל ונקבע בו כי מהגרים כלואים יוכלו להיות מיוצגים בפני בית הדין לביקורת משמורת[2] על ידי נציגים שאינם עורכי דין. תיקון החקיקה נעשה לאור פעולתו של המוקד בכלא ובכנסת באותן שנים, והדברים צוינו באופן מפורש בדברי ההסבר לחוק. זהו הסדר מיוחד וחריג בחקיקה הישראלית, המתירה בדרך כלל ייצוג רק באמצעות עורכי דין, ועל כן מדובר בהישג גדול. העיגון בחקיקה של ייצוג על ידי מי שאינו עורך דין חשוב לא רק בגלל הגושפנקא שהוא נותן לעשייה של המוקד, אלא גם משום שהוא אינו מאפשר לשב"ס לנסות ולבטל אותו, כפי שניסה לעשות כמה פעמים בשנים האחרונות כדי למנוע מאיתנו לחשוף את המתרחש בין כותלי הכלא, בייחוד כשהמוקד ביקש לטפל בבעיות הנוגעות לתנאי הכליאה של מהגרים ומבקשי מקלט.

---

2. בית דין מינהלי שתפקידו לקיים ביקורת שיפוטית על מעצר של מהגרים עד לגירושם (ראו סעיף 13כ לחוק הכניסה לישראל, התשי"ב – 1952). בהמשך נקבעה הוראה דומה גם בחוק למניעת הסתננות ביחס לבית הדין לביקורת משמורת של מסתננים [כך בלשון החוק].

הכלא הוא נקודת קצה. אנשים מגיעים אליו עם הגיעם לישראל או מיד לפני גירושם ממנה. היכולת לבקר במתקני הכליאה ולפגוש את הכלואים מאפשרת למוקד לא רק לסייע להם, אלא גם לחשוף לאור תופעות חדשות הנוגעות להגירה בישראל. כך יכלו מתנדבי המוקד, באמצעות הביקורים בכלא והמפגש עם הכלואות בו, להצביע על דרך התנהלותו של סחר בנשים בישראל ועל התנהלות המדינה בנושא; להוציא לאור את סיפור כליאתם של מהגרי עבודה שנכבלו למעסיקים; ולחשוף סיפורים על אלימות בזמן מעצר שהפעילו פקחים של רשות האוכלוסין וההגירה. בקצה השני, של מי שזה מקרוב באו, אפשר המפגש עם כלואים לאתר בסהרונים את ראשונות הנשים שהגיעו ממחנות העינויים בסיני; את מי שנעצרו מיד, כי למרות דמי התיווך ששילמו לא קיבלו אשרה (flying visa); ואת הקטינים הלא-מלווים שנכלאו עם הגעתם.

המידע שמסרו כלואים במתקני הכליאה השונים למוקד הוא מידע ייחודי. הוא אינו נאסף ואינו מפורסם בשום מקום אחר. לכן היה זה אך טבעי לאסוף את הנתונים ולקיים, כפי שעשה המוקד בשנים האחרונות, מעקב קבוע אחר תנאי הכליאה ואיתור תופעות חדשות בכלא. דו"ח המעקב השנתי של המוקד שעסק בכליאה של מהגרים ומבקשי מקלט אפשר לבחון עשרות ומאות מקרים פרטניים ולמצוא בהם תופעות שלא היו מאותרות בדרך אחרת. אחד ממפקדי הכלא בסהרונים אמר לי פעם כי מבחינתו הדו"ח הזה הוא בבחינת "תוכנית עבודה". ואכן, לא מעט ליקויים תוקנו על ידו בעקבות הדו"ח ובעקבות פניות של המוקד שנעשו בעקבותיו. הדו"ח ופרסומים אחרים, שהמידע שבהם נלקח מן השטח בכלא, צוטטו על ידי מוסדות שונים, ובכללם בית הדין לעררים ובית המשפט. זוהי דרך נוספת שבה הצלחנו להוציא לאור את עניינם של הכלואים.

רעות מיכאלי, שימשה כמנכ"לית המוקד לפליטים ולמהגרים בין השנים 2010 עד 2018. רעות היא עורכת דין פרטית, מתמחה בזכויות אדם, משפט מנהלי והגירה.

צילום: אקטיבסטילס.

למי קראת עבד?
מחשבות על עבדות, הסדר הכבילה והוגנות אנושית

גליה צבר

גוף שחור, כבול בשלשלאות לגוף שחור אחר, כבול בשלשלאות לגוף שחור אחר, חולייה ועוד חולייה. שרשרת ארוכה של חוליות אנושיות בעלות ראש מורכן וגו כפוף, חסרות פנים, חסרות צלם אנוש, שרשרת ארוכה ודואבת של כלי עבודה. זהו הדימוי שהתקבע של עבדים. מכונות עבודה, כבולות ומובלות על ידי אדוניהם, ללא אפשרות לברוח, ללא הזכות להיות אדם. בתהליך מתוכנן ויעיל הופשטו האנשים השחורים מאפריקה מאנושיותם, מזכויותיהם ובעיקר מחירותם והפכו לסחורה. סחורה אנושית. המאבק לביטול סחר העבדים והעבדות היה צעד ראשון והכרחי בהשבת חירות, כבוד וערך לאדם השחור. לאדם באשר הוא אדם.

אז לא, העובדים שהובאו לישראל החל משנות התשעים לא הובאו כעבדים, לא נשללו מהם כל זכויותיהם, הם לא נכבלו בשלשלאות. לא ולא. אך האם נוצרו כבלים מגבילים נוקשים אך מסווים? האם התייחסו אליהם כאל בני אדם חופשיים? כאל כוח עבודה בעל זכויות? התשובה מורכבת.

עם פתיחתו של שוק העבודה הישראלי לידיים עובדות מרחבי העולם עלה החשש כי עם תום תקופת ההיתר רבים מהם ישתקעו בישראל וידרשו מעמד והכרה. חשש נוסף היה כי נכונותם לעבוד בשכר נמוך יחסית תדחוק את כח העבודה המקומי ובכך תעמיק האבטלה ויחריף אי-השוויון במשק. מטעמים אלו קבעה המדינה הסדרי העסקה מגבילים ביותר להעסקת עובדים – שכונו מלכתחילה עובדים זרים - בהשוואה למדינות אחרות בעולם. בין היתר כללו ההסדרים קציבת תקופת שהייה, איסור על הבאת בני משפחה, איסור מעבר בין ענפי תעסוקה, ומעל הכל קבעו ההסדרים כי העובד יהיה רשאי לעבוד רק אצל מעסיק מסוים שקיבל את ההיתר להעסקתו.

כך נכבל הלכה למעשה העובד למעסיקו. נטישת המעסיק בעל ההיתר, מכל סיבה שהיא, הובילה לאובדן חוקיות השהייה והעבודה בישראל. העובד, אם נתפס, צפוי היה לכליאה ולגירוש חזרה לארץ המוצא. להסדר זה לא היה אח ורע במדינות מערביות ויישומו בפועל גרם ליצירת מונופול בקרב מחזיקי ההיתרים, הגביר את התלות של העובד במעסיקים ובכלל זה במעסיקים מתעמרים אלימים ונצלנים. ובכך על פי חוק ונוהג הפך העובד לרכוש מעסיקו.

על בסיס עדויות שנאספו, בין היתר על ידי מתנדבי המוקד במהלך מאות ביקורים בבתי הכלא, הצטיירה תמונה קשה של ניצול, שלילת זכויות, התעמרות מעסיקים, העדר מנגנוני פיקוח ואכיפה יעילים של זכויות עובדים ובעיקר חוסר יכולת ניוד של עובדים בין מעסיקים ובין תחומי עיסוק.

בשנת 2002 ארגוני זכויות אדם עתרו לבית הדין הגבוה לצדק בדרישה לבטל את מה שהם כינו "הסדר הכבילה" בטענה להיותו אמצעי שליטה ופיקוח בלתי סבירים וכי מדיניות זו מביאה לפגיעה חמורה בזכויות האדם של העובדים הזרים - בכבודם, חירותם ובזכויותיהם על פי משפט העבודה. לדבריהם, הסדר הכבילה הפך את העובדים לרכושם של מעסיקיהם, ובפועל מאיין את זכותם לחופש עיסוק במובן הבסיסי של המושג.

במרץ 2006, לאחר שנים של דיונים, וועדות בחינה והצעת הסדרים חדשים, ביטל בג"ץ את הסדר הכבילה. השופטים אדמונד לוי ומישאל חשין מתחו ביקורת חריפה ביותר על המדינה וקבעו, כי ההסדר נוגד זכויות אנוש יסודיות של העובדים הזרים, את החוק הישראלי ואמנות בינלאומיות. השופטים לא הסתפקו בדברי הביקורת הקשים וטענו – באופן מפורש ויוצא דופן - כי הסדר הכבילה יצר מעין "**עבדות בגרסה מודרנית**" הפוגעת בזכויותיהם הבסיסיות של העובדים ועל כן דינו להתבטל.

למרות פסיקת בג"ץ והביקורת הנוקבת שהשמיעו השופטים, ביזתה המדינה את פסק הדין במשך שנתיים תמימות. מאז, נוסחו הסדרים שונים המסדירים באופן חלקי את סוגיית הניוד בין מעסיקים ובין תחומים.

הכבלים המנהליים הוסרו, השלשלאות החוקיות הותרו אך השאלות הגדולות נותרו בחלקן. האם המדינה והמעסיקים מתייחסים אל העובדים הזרים כאל בני אדם חופשיים? כאל עובדים עם זכויות וחובות, עם חלומות ושאיפות וחירויות מוחלטות? התשובה עדיין מורכבת.

פרופסור גליה צבר היא נשיאת המרכז האקדמי רופין ופרופסור בחוג להיסטוריה של המזה"ת ואפריקה. בין השנים 2004 עד 2012 שימשה פרופסור צבר בועד המנהל של המוקד לפליטים ולמהגרים.

כלא גבעון. צילום אבשלום שושני, באדיבות מעריב.

כלא גבעון. צילום: דוברות שבס. (עמ׳ 37)

שירות בתי הסוהר
בית סוהר גיבעון

המאבק לשיפור תנאי העסקה בענף הבניין

סיגל רוזן

במהלך עשרים שנות פעילותי במוקד לפליטים ולמהגרים נתקלתי באינספור עובדים שהועסקו בתנאים תת אנושיים בענפי תעסוקה שונים בישראל. הייתה לי אף הזכות לחלץ כמה מהם מידי מעסיקיהם.

מכל הנושאים המגוונים שבהם עסקנו, בחרתי לכתוב דווקא על עובדי חברת הבניין התורכית ילמזלר, למרות שעל אף מאמצינו אף אחד מעובדי החברה לא הוכר עד כה כקורבן החזקה בתנאי עבדות. בחרתי בתיאור פעילותנו בעשרים השנים האחרונות לשיפור התנאים בחברה, משום שזו דוגמה למאבק עיקש ומתמשך, שאף שנשא עד כה פירות מועטים בלבד, אינו מרפה את ידינו ואיננו אומרים נואש.

בזכות העובדה שלמדתי תורכית, מצאו אותי מאז שנת 1999 עשרות עובדים תורכים שנמלטו מחברת ילמזלר וביקשו סיוע בהשגת שכרם מהחברה או בהשגת אשרה שתאפשר להם לעבוד בישראל. במהלך השנים שמענו עשרות עדויות יחד עם שותפינו למאבק רב שנים זה, ארגון קו לעובד. העדויות על תנאי ההעסקה בחברת ילמזלר כמעט זהות ונשמעו כעדותו של א"ט, שסוכמה על ידי הדיין אלעד אזר באופן זה:

"העורר ושני עובדים נוספים של המעסיקה, אשר נעצרו עימו, מסרו כולם גרסה אחידה בעדותם במשטרת ישראל, לפיה הועסקו במשך 12 שעות עבודה (נטו) באתרי בניין, חלק מהם במשמרות לילה; כי בעת שלנו באתר המגורים נעלו אותם בחדרים; ועל כך שנציגי המעסיקה הבהירו להם כי יבולע להם אם יעזבו את עבודתם. הוגש תצהיר מאת מר אולוזאי, עובד לשעבר של ילמזלר, אשר בתצהירו עדות מפורטת על קיומו של צוות 'לוכדי עריקים' הפועל בשם ילמזלר לאיתור ולהענשה של עובדיה, אשר עזבו עבודתם אצלה ונשארו בישראל... עיקרי טענותיו של העורר מהימנים בעיניי ואף המשיב לא תקף אותן ישירות."

על אף תלונותינו נגד החברה, בחרה ממשלת ישראל בשנת 2004 דווקא בחברת ילמזלר למימוש הסכם "אופסט" בין תורכיה לישראל, להשבחת טנקים. במסגרת ההסכם, העניקה ישראל מאות רישיונות עבודה לעובדי בניין המועסקים על ידי ילמזלר ששכרם משולם בתורכיה.

מיהרנו להגיש עתירה נגד ההסכם. אך שלוש שנים אחר כך דחו שופטי בג"ץ את העתירה וקבעו שאין מקום לפסילת ההסדר, שממילא מוגבל בזמן, וכן בשל טענת המדינה שהעובדים אינם משלמים דמי תיווך והמדינה מפקחת על תנאי העסקתם.

בעשור שחלף מאז גדל מספר העובדים והגיע ל-1,200. ההסדר הזמני הפך קבוע, ודמי תיווך אומנם לא משולמים, אך העובדים מוחתמים על שטרי חוב שלעיתים גם ממומשים נגדם בסכומים גבוהים המגיעים לעשרות אלפי דולרים.

נוסף על ההליכים לתביעת שכר והסדרת מעמד, ניסינו לסייע לאלו מן העובדים שעדויותיהם העלו חשד להעסקה בתנאי עבדות. כך למשל המליצה עורכת דין מהאגף לסיוע משפטי להכיר באחד מעובדי ילמזלר, שנעצרו לאחר שנמלטו מהחברה, כקורבן להחזקה בתנאי עבדות:

"מתיאורו עולה שהוא הוחזק בחברת ילמזלאר במצב בו שלטו באופן ממשי בחירותו. הוא היה תחת מעקב ופיקוח, איימו עליו באלימות אם יברח, הוא נאלץ לעבוד שעות ארוכות בעבודות מסוכנות מאוד..."

הוא לא זכה להכרה, ועובד זה ורבים אחרים גורשו בחזרה לתורכיה לאחר שמאסו בתקופת המעצר הממושכת. מדינת ישראל עושה כמיטב יכולתה על מנת לוודא שעובדים אלו לא ימצו את זכויותיהם, כפי שהבהירה המדינה לבית המשפט בשני הליכים שונים בשנים 2017 ו-2019: **"מתן אפשרות [להישאר בישראל] לעובדי ילמזלר, אשר עשו דין לעצמם ועזבו אותה על מנת לעבוד אצל מעסיק פרטי כרצונם, יפתח פתח רחב ומסוכן ויעודד עובדים אחרים של ילמזלר לעשות דין לעצמם."**

תסכול רב כרוך בשמיעת תלונות כה קשות במשך שנים ארוכות, כשפעם אחר פעם נעצרים המתלוננים ומגורשים מהארץ בטרם הצלחנו לסייע להם. אני מוצאת נחמה בכך שתלונותינו לרשויות, ההליכים המשפטיים ונהלים שפרסמה המדינה בעקבותיהם, הניעו את החברה לשפר את דרכיה: שכרם של העובדים עלה; בשנים האחרונות מותר לעובדים להחזיק טלפונים ניידים, גם אם רק מחוץ לשעות העבודה; מותר לעובדים לעזוב את מגורי החברה בסופי שבוע. שיפור משמעותי זה בתנאים, ספק אם היה מתרחש לולא מאמצינו.

נחמה נוספת מהווה קבוצת העובדים שאנחנו מייצגים בימים אלו. למרות הקושי הכרוך בהישרדות תחת איומים וללא אשרות כבר למעלה משנה, הם נשמעים נחושים להמשיך בהליכים המשפטיים עד למיצוי זכויותיהם. המדינה חוזרת ומערערת על החלטות בית הדין להעניק להם אשרות עבודה אך הם אינם מוותרים. נחישות זו היא שמסייעת לי להמשיך במאמציי ולהאמין שלא ירחק היום ותושג המטרה: אימוץ חוקי העבודה הנהוגים במדינת ישראל על ידי חברת ילמזלר או הפסקת פעילות החברה בארץ.

סיגל רוזן היא ממייסדות המוקד לפליטים ולמהגרים והמנהלת הראשונה שלו. היא מנהלת את המחלקה למדיניות ציבורית במוקד.

משרד המשפטים

מניעת גירושם ושחרורם לעבודה בישראל של 101 עובדי בניין סינים

עו"ד ישי שנידור

כמה קל לא לראות עוול, סבל ואטימות שלטונית שפוגעים ב"אחר", ב"זר", ושמתקיימים במישור נפרד לזה הפריבילגי שלנו.

שנת 2002, ואני עורך-דין עול שנים. כמה חודשים קודם לכן היה משרד בן-ארי, פיש ושות' מחיפה שבו עבדתי, שותף מרכזי בייסוד שותפות בין כמה משרדים חזקים, שתכליתה הקמת מחלקת פרו-בונו על שם עו"ד אדם פיש ז"ל, משותפי היוזמה.

וכך הגיע לטיפולי, כמי מעורכי הדין ב"אדם" שנמצא מתאים לאתגר, תיק העובדים הסינים. אני זוכר היטב את הישיבה הראשונה על התיק בקומת המשרדים המפוארת במגדל השחור בדניאל פריש, כשמתנדבי המוקד לפליטים ולמהגרים (והאגודה לזכויות האזרח שהייתה שותפה לתיק), פורסים לפניי את הנתונים והעדויות שאספו מתנדבי המוקד מהעובדים הכלואים במעשיהו לקראת גירושם מהארץ, את הפרוטוקולים והדו"חות, את כל המידע, שאין לי שום ספק שקראתי עוד קודם לכן בעיתון, והעדפתי כמו ישראלים רבים לדפדף הלאה.

צללנו אל קרביה של "תעשייה" שלמה של ניצול עובדים סינים, שנולדה משילוב בין רוע אנושי לרגולציה פושעת, המיושמת באטימות שקשה להבינה. ביסוד תעשיה זו עמדו "דמי תיווך" ששילמו בסין עובדים שביקשו לזכות בהיתר עבודה בישראל. ההבטחה לשכר מינימום ישראלי, הגבוה בהרבה משכר העבודה בסין, הביאה אותם לשלם ל"מתווכים" מקומיים סכומי עתק, בלתי נתפסים במושגים סיניים, שעברו אפילו את רף 10,000 הדולרים. לשם תשלום סכום זה הם משכנו את חייהם ולקחו הלוואות מקרובים ומפושעים.

אבל בישראל, פעמים רבות, איש לא היה צריך אותם. מדובר היה בתעשיית ייבוא של עובדים, שמֻתחילה לא הייתה כוונה להעסיקם. תעשייה זו התבססה כולה לא על פירות עבודתו של הפועל בישראל אלא על דמי התיווך העצומים ששילם. מעסיקים, תמורת חלק מהשלל, הסכימו לבקש היתרים להעסקת עובדים זרים למרות שלא הזדקקו לכאלה; בשירות התעסוקה הונפקו בזכות מאכערים וגם שלמונים היתרי עבודה מיותרים מבלי לדקדק בבקשות; וחברות כוח אדם ארגנו את העניין תמורת נתח עיקרי בשלל. אלפי הדולרים שהמסכנים שילמו בסין מימנו את שרשרת הרשע הזאת, וכשהסינים עצמם הגיעו לישראל, לא היה בהם צורך.

חלק מהעותרים שלנו הושלכו בשוליים של כביש ירושלים-תל אביב כמה דקות אחרי שרכב ההסעות שאסף אותם עזב את שערי נתב"ג. אחרים נסחרו בשוק משני למעסיקים שלא יכלו לזכות בהיתרי העסקה כדין (שיפוצניקים, חקלאים). הסדר הכבילה הבטיח, שכל סיני שיברח ממעסיקו או יועסק אצל מעסיק אחר יאבד את מעמדו החוקי. מובן שכבילה זו הובילה לניצול מחפיר של העובדים הסינים, עד כדי עבדות ("מייבאי העובדים", מצידם, לא שילמו כל מחיר. הם דיווחו שהעובד "ברח", ובזאת תם העניין, והם יכלו לבקש היתר עבודה חדש במקום ה"ברחן", ושוב לקבל "עמלה", וחוזר חלילה...).

בסופו של דבר הסתובבו ברחובות ישראל, נעצרו וגורשו מהארץ, מאות ואלפי עובדים סינים, שיובאו לכאן במרמה ובכחש, חסרי מעמד חוקי, מנוצלים בידי מעסיקים בשוק השחור, נעדרי כלים ונגישות להתמודד עם המצב שנקלעו אליו, חייבים בסין סכומי עתק שאין שום סיכוי שיוכלו להחזירם, באופן שפעמים רבות סיכן את חייהם או את חיי קרוביהם שנותרו בסין והיו ערבים להלוואה.

כמה עשרות מהם, בזכות עבודת השטח של מתנדבי המוקד בכלא מעשיהו, אזרו אומץ והחליטו לבקש סעד מבית המשפט. העתירה הוגשה בשמם, בשם המוקד ובשם האגודה לזכויות האזרח.

מאז ומעולם סברתי, שבעתירה מסוג כזה הסיפור, מה שמכונה לעיתים באופן יבשושי ובלתי מוצדק - "הרקע העובדתי", חשוב מהטיעון המשפטי. זהו לא "רקע". זהו לב העניין. את הדין השופט מכיר. אין לי עליו שום יתרון. אבל הסיפור הוא זה שצריך לשכנע את השופט להידרש לעתירה ולתת סעד. בפרשה זו של העובדים הסינים עמד לנו יתרון ברור: התבטאויות רבות, פורמליות ובלתי פורמליות, של פקידים ושרים, שגיבו את כל הטענות העובדתיות. האתגר היה לחבר את הפרקים השונים לחיבור שלם וקוהרנטי; לתאר באופן בהיר כיצד עובדת השיטה, את הרגולציה שמאפשרת ובעצם יוצרת את העוול; וגם להביא את מצוקתם של הסינים עצמם, מפיהם. להפוך אותם מ"האחר", "הזר", לאדם. אנשים כמוני כמוך, תמי לב וחרוצים, שהגיעו לישראל כדין כדי לעבוד בה קשה וביושר בניסיון ליצור לעצמם עתיד טוב יותר בסין. אכן, בפרשה זו, כל הקלון והכלימה היו בצד הישראלי (שנים אחר כך התמלאתי גאווה כשנודע לי שכתב העתירה עצמו נלמד בקורס "משפט ושינוי חברתי" שמלמדת באוניברסיטת תל-אביב מורתי, פרופ' נטע זיו. אכן, לעתירות מסוג כזה יש עוד תפקידים מלבד ההליך המשפטי עצמו).

הסעד שביקשנו בעתירה היה המובן מאליו בנסיבות: מכיוון שהמדינה המשיכה לייבא עובדים זרים, ביקשנו כי במקום לתת היתרי עבודה חדשים לסינים בסין, יינתנו היתרים לעותרים (ודומיהם), שכבר נמצאים כאן לאחר שקיבלו היתרים כדין. קשה היה להבין את התעקשות הפקידים, שבמקום לפתור את העוול (תוך הכרה באחריות המדינה ליצירתו), עמדו על גירושם של קורבנותיו ועל הזנת העוול בהזרמת עובדים חדשים, שישלמו בתורם את העמלות.

גם השופטת מוסיה-ארד שדנה בעתירה יכלה להסיט את מבטה, וודאי להימנע ממתן צו עשה אפקטיבי בנוסח שביקשנו. כל מי שעוסק במשפט מינהלי יכול כמו מתוך שינה לדקלם את הנימוקים של פסק דין שכזה – מעמידה פורמלית על הפרת תנאי רישיון הישיבה, דרך

שליחת הסינים לתבוע את נזקיהם בסין ממי שגבו מהם את סכומי הרמייה, ועד "קצרה ידינו" ו"חזקה על המדינה שתבחן את הנושא". אבל השופטת מוסיה-ארד לא הסיטה את מבטה. היא קבעה כי **"העובדות המתוארות בעתירה מציגות תמונה קשה ובלתי אנושית של מצב העובדים הסינים בישראל"**, ושעל המדינה **"לעשות מאמץ עליון למזער ככל האפשר את הפגיעה בעובדים הזרים שכבר נמצאים כאן. יש להתחשב במצבם, בצפיותיהם ובכבודם כבני אדם"**. בסופו של פסק הדין הקצר ניתן צו עשה חד משמעי: **"העותרים ישוחררו לאלתר ממאסרם, יבוטלו צווי ההרחקה שהוצאו נגדם, וייעשה מאמץ לשלבם בעבודה אצל מעסיקים בעלי היתרי העסקה כדין"**.

פסק הדין הקצר והנוקב של מוסיה-ארד הוא מופת של אי השלמה עם פעולה שלטונית מבישה ושל התערבות למען החלש.[3]

עבודת השטח המאומצת בקרב העובדים הסינים הכלואים ומסירות מתנדבי המוקד הצילה לא רק את אותם 101 סינים ומשהו מכבודה של מדינת ישראל, אלא גם תרמה את תרומתה לשינוי הרגולציה בסופו של דבר, ובראש ובראשונה תרמה לביטול הסדר הכבילה, שהיה אם כל חטאת.

עו"ד ישי שנידור ייצג את המוקד בעת"מ (ירושלים) 420/02 דנג לין ואח' נ' מדינת ישראל. עובד כעורך דין פרטי ומייצג בין השאר ארגוני חברה אזרחית.

מהגרים סינים. צילום: אילן ספירא.

מהגרים סינים עצורים בכלא מעשיהו, 2002. צילום: ניר כפרי. (עמ' 44-45)

---

3. המדינה ערערה על פסק הדין – עע"מ 1847/02 שר הפנים נ' DENG LIN ו-34 אח'. בסופו של דבר הושג הסדר עם המדינה שנועד להבטיח את האינטרסים האישיים של העותרים, ומעבר לכך בית המשפט העליון לא מצא לדון בשאלות הכלליות שהתיק העלה (פסק-דין מיום 20.08.2002).

מניעת סחר בבני אדם

פרוטוקול פלרמו של האו"ם, פרוטוקול למניעה, לדיכוי ולהענשה על סחר בבני אדם (2000) מגדיר סחר כך: "הגיוס, ההובלה, ההעברה, מתן המחסה או הקבלה של בני אדם, באמצעות איום או שימוש בכוח או צורות אחרות של כפייה, של חטיפה, של הונאה, של תרמית, של ניצול לרעה של סמכות או של מצב של פגיעות, או מתן או קבלה של תשלומים או הטבות להשגת הסכמתו של אדם שיש לו שליטה על אדם אחר, למטרות ניצול. ניצול יכלול, לכל הפחות, ניצול בזנות של אחרים או צורות אחרות של ניצול מיני, עבודה או שירותים בכפייה, עבדות או נהגים הדומים לעבדות, שעבוד או הוצאת איברים".

הגדרת עבירת הסחר בבני אדם בחוק הישראלי צרה מזו המופיעה בפרוטוקול פרלמו. החוק הישראלי אוסר על סחר ועל תיווך למטרות סחר, בין היתר למטרות של הבאת אדם למצב של עבדות, עבודת כפייה או זנות, או למטרת ביצוע עבירה מינית באותו אדם. סעיף 377א לחוק העונשין, תשל"ז-1977, מגדיר סחר בבני אדם כ"מכירה או קנייה של אדם, או ביצוע עסקה באדם, עם או בלי תמורה".

בשנות ה-90 נפוץ בישראל הסחר בנשים, בעיקר למטרות זנות. בעקבות דו"חות שפרסמו בנושא שדולת הנשים ואמנסטי אינטרנשיונל, על בסיס מידע שנאסף על ידי המוקד לפליטים ומהגרים מהקורבנות שנכלאו בנווה תרצה, הועבר בכנסת בשנת 2000 חוק נגד סחר בנשים למטרות זנות. ב-2006 תוקן החוק כך שיקיף גם סחר בבני אדם למטרות עבודה, סחר באיברים והעסקה בתנאי עבדות. העסקה בתנאי עבדות מוכרת על-ידי הדין בהתקיים כמה מן התנאים הבאים: כליאה פיזית, עיכוב דרכון, העסקה במשך שעות רבות תוך העדר שליטה של העובד על זמנו, וכן תשלום שכר זעום או אי תשלום שכר.

בעקבות מאבקם העיקש של ארגוני זכויות האדם, כיום מהגרים שזוהו כקורבנות סחר מועברים לשהייה במקלט וזוכים באשרת שהייה עד השלמת ההליכים החוקיים נגד המעביד, ולאחר מכן לשנת שיקום אשר במהלכה ניתן להם לעבוד בכל תחום שיבחרו. המוקד לפליטים ומהגרים, שהוביל את המאבק, זכה בעיטור הנשיא למאבק בסחר בבני אדם בשנת 2009, השנה הראשונה בה הוענק העיטור.

על אף ההכרה בחוק, גם כיום מועסקים בישראל מהגרים רבים בתנאים העולים לכדי סחר בבני אדם או העסקה בתנאי עבדות, אך רובם אינם מזוהים ככאלו, ולפיכך אינם יכולים לממש את זכויותיהם על פי חוק.

על חצי הכוס המלאה – הישגי המאבק בסחר בנשים

ד"ר נעמי לבנקרון

ארגוני זכויות אדם נוטים לרוב לראות את חצי הכוס הריקה: הפרות זכויות אדם רבות ההולכות ונמשכות, עוולות חדשות הצצות לצד אלו המוכרות היטב, שימוש במנגנונים חדשים של ביורוקרטיה לצורך רמיסת זכויות, ועוד ועוד. דווקא בשל כך יש דבר מה מרענן ביום הולדת של ארגון, שבו מתבקש לעשות את ההפך המוחלט: להסתכל במשקפיים ורודים יחסית בהצלחות חתן השמחה, שזה עתה מלאו לו עשרים, לתהות מה היו הישגיו בשנות קיומו, ומה צופן לו העתיד.

בהרצאות שאני מקיימת על סחר בנשים, יש דבר מה כמעט משעשע: הפיות הנפערים מולי כשאני מסבירה שוב ושוב, לאזרחים ולשוטרים כאחד, שבעבר (הלא מאוד רחוק) קורבנות סחר נעצרו על ידי המשטרה רק בשל היותן **עדות תביעה** נגד סוחריהן, או שהמדינה הסכימה למעצר **עדות הגנה**, בשל בקשת סוחריהן לעכב את גירושן. בדרך כלל דבריי אלו מעוררים תמיהה, שמא המרצה שיכורה. כשאני מספרת שאי שם בראשית שנות האלפיים, כשאישה הייתה בורחת מהסוחר שלה ומגיעה אלינו, נאלצתי לשלוח מיילים ברשימת תפוצה (סלקטיבית יחסית...) של מכרים וקולגות, ולשאול מי מוכן לאסוף אותה אל ביתו, כי לא היו עדיין מקלטים או כל פתרונות ממסדיים אחרים, התמיהה מתחלפת ברעמי צחוק: הקהל בטוח שזו בדיחה.

אבל עם עובדות קשה להתווכח: במדינת ישראל עד יוני 2000 לא היה הסחר בבני אדם עבירה. ניתן היה לקנות בני אדם ולמכור אותם, כל עוד לא נלוו לכך עבירות פליליות נוספות. אך גם אם נלוו, האכיפה לא הייתה מרובה: נשים אלו כונו "תיירות מין" וגורשו לארצן מבלי שנפתחו הליכים פליליים נגד הסוחרים בהן. לפיכך, גם פסימיסטיות חסרות תקנה כמוני, נאלצות להסתכל לאחור ולהודות כי הישגים מסוימים אכן הושגו בשנים שחלפו מאז. עתירה שהגשנו נגד סיוע משפטי כפוי שהעניק עורך דינו של סוחר נשים לאחת הנשים שנסחרו על ידו, בניסיון לשחררה לידיו ולהחזירה למעמד שפחה, תורגמה לסיוע משפטי של משרד המשפטים המוענק עד היום לקורבנות סחר. עתירה שהגשנו בדרישה לשחרר עדת תביעה מהכלא ולאפשר לה לקבל מימון משטרתי בזמן ההמתנה לעדותה נגד הסוחר, הובילה לנוהל מסודר יותר בנושא זה, ואחר כך סייעה גם לתהליכי הקמת המקלט לקורבנות סחר. באופן דומה קידמנו גם את זכותן של קורבנות הסחר לאשרות שהייה לצורך שיקום בישראל, ואת זכותן לקבל פיצויים ללא הוכחת נזק. עתירה שהגשנו יחד עם הקליניקה לזכויות אדם באוניברסיטת תל אביב, בדרישה למימון שירותי בריאות לנשים הממתינות לעדותן, זכתה

אף היא להצלחה, אם כי כשלנו בעתירה נוספת, מאוחרת יותר, שהוגשה באופן פרטני בנוגע לזכות לטיפול של נשים חולות איידס וצהבת זיהומית. בית המשפט העליון שלח את הנשים לארץ הולדתן למות מוות אכזרי ממחלות קשות אלו, תוך שהוא כותב בפסק דינו משפט שהגדיר מחדש את גבולות האירוניה והאטימות הממסדית: "אנו מאחלים לעותרות בריאות ואריכות ימים".

חוק הפללת לקוחות הזנות, שהנחנו על שולחן הכנסת יחד עם הקליניקה למאבק בסחר בנשים באוניברסיטה העברית עוד בשנת 2008, עבר תהפוכות פוליטיות רבות, עד שהגיע לגרסתו שהתקבלה בדצמבר 2018, גרסה המאפיינת את הפמיניזם במדינת ישראל: מסורסת, חסרת תועלת, ואף מסוכנת אם תיאכף בצורה לא נכונה על ידי משטרת ישראל. חוק זה בפרט, ומצב הזנות בישראל בכלל, משיבים אותנו לנקודת המוצא של טקסט זה - החצי הריק של הכוס. כי בלי להיות קצת חמוצים ובלי להתעקש על דיון בסוגיות שנתפסות בממשלתנו משעממות, אי אפשר לחגוג יום הולדתו של ארגון זכויות אדם. באירוע שכזה ראוי להצביע על כך שעדיין קיימת חצי כוס ריקה: הסחר אומנם הצטמצם, אך הזנות, כמובן, עודנה משגשגת; ומצוקות, שבמקרים רבים מייצרות אותה, עודן קיימות: העוני, הפערים החברתיים, שוק התעסוקה ומבנה התא המשפחתי. ארגונים העוסקים בנושא הזנות והסחר בנשים רבו במקומותינו כחול אשר על שפת הים, והם מתחרים זה בזה שלא לצורך. משום כך לא פעם הם אינם מאזינים לקולן של הנשים בטרם יפעלו להצלתן.

והדרך עודנה נפקחת לאורך.

ד"ר נעמי לבנקרון ניהלה את המחלקה המשפטית של המוקד בשנים 2000-2008. היא מרצה בשורה של מוסדות אקדמיים וחוקרת סוגיות הקשורות בזכויות אדם, זכויות נשים וזכויות מהגרים.

צילום: תומר אפלבאום.

בין הפרטני לציבורי

עדי שנידור-וילינגר

עבודתי כעורכת דין במוקד התמקדה בתחום הסחר בבני אדם, תחילה סחר בנשים למטרות זנות, ובהמשך גם סחר למטרות עבדות ועבודת כפייה. בדיעבד אני מבינה שההיבט המספק ביותר בעבודתי היה האפשרות לפעול במקביל הן ברמה הכללית, הרחבה, הן ברמה הפרטנית. ברמה הציבורית עבדנו אינטנסיבית בוועדות הכנסת לשינויי חקיקה שייטיבו עם כלל נפגעות (ובהמשך גם נפגעי) עבירות הסחר בבני אדם. העברנו הרצאות לאוכלוסיות שונות, שמטרתן שינוי הלכי רוח והבנה עמוקה של הפגיעה בזכויות אדם. ברמה הפרטנית הענקנו כל הזמן ליווי משפטי ואישי לנפגעות ולנפגעי העבירות. בזכות עבודתנו זו נוסף למקלט לנשים ניצולות זנות גם מקלט לגברים ניצולי עבדות ועבודות כפייה, ונפגעי ונפגעות העבירה זכו בטיפול רפואי ואף באשרות עבודה ושיקום.

אם בשינוי חקיקה ותודעה הקושי היה להתמודד עם בורות, דעות קדומות ופחד משינוי, בקשר האישי עם הנשים והגברים הקושי היה בהכלת עומק הכאב והפגיעה, חוסר האונים והתסכול בתיאור עברם - המסע לכאן ותנאי החיים בשבי הזנות, וגם, למרבה הצער, בהתמודדות מול הרשויות.

בתוך הצעידה הסיזיפית של היום-יום, לצד הקשיים מול סיפורי הזוועה והתסכול מהם, לא יכולתי שלא לעצור ולהריח את הפרחים. פגשתי נשים בעלות תעצומות נפש שלא ידעתי מאין נשאבו, מצאתי תקווה ורצון חזק לשפר את חייהן, את מה שנקבע עבורן כשנולדו במקום מסוים למשפחה מסוימת; נשים שהשאירו מאחור ילדים והיו מוכנות לעשות הכול כדי שלהם יהיו חיים טובים יותר משיש להן; נשים ששמרו על הומור, על שמחת חיים, שהצליחו לזכור מה חלמו להיות פעם, לפני שהעתיד נצבע שחור; נשים שמתוך המקום הנמוך שבו נמצאו על ידנו רצו לעזור לאחרות. ונפלו. וקמו. ושוב נפלו. ויש כאלה שלא הצליחו לקום שוב.

ובכולן אני נזכרת ואינני יודעת מה עלה בגורל אף אחת מהן ורק מקווה ומתפללת שאת מי ששרדה, החיים פיצו על השנים האיומות, ושיש להן מעט נחת היום בחייהן ושהן זוכרות אותנו, אותי, לטובה.

עדי שנידור-וילינגר שימשה כעורכת דין במוקד לפליטים ולמהגרים בשנים 2006-2009, תחילה כרכזת שטח בתחום הסחר בנשים למטרות זנות ובהמשך כרכזת תחום סחר בבני אדם לזנות, עבדות ועבודות כפיה. עדי היא קרימינולוגית קלינית.

מפרסומי המוקד. (עמ׳ 50-51)

eason women are trafficked, very little is known about them.
The subject has never been researched in Israel.
This report focuses, for the first time,
thout whom there would be no trafficking of women: the client.
able in the sex industry equation that the report sets out to explore.
As long as the client, the root of trafficking,
om public discourse and outside the reach of authorities,
inst the trafficking of women has little chance of succeeding.
report concludes with practical recommendations
for changing the way the authorities deal
nts and counteracting the social legitimacy they enjoy.

24 שעות ביממה

054-3008036

קו חם למידע, סיוע ותלונות

מוקד סיוע לעובדים זרים (ע"ר)
טל. 972-3-5602530
פקס. 972-3-5605175
הגירשת וגם ירשת?
מדינת ישראל והסחר בבני אדם:
בין מאבק כלכלי לבזל שיטתי
of Prostitu
d Reality
This project is
funded by the EU
מוקד סיוע לעובדים זרים
Hotline For Migrant Workers
65154 ת"א ,75 רח' נחלת בנימין
טל. 03-5602530 ,פקס. 03-5605175
info@hotline.org.il
http://www.hotline.org.il
75 Nahalat Binaymin St., Tel Aviv 65154
Tel. 03-5602530, Fax. 03-5605175
עם נעלם
של נשים
ית המין בישראל
ות בע"מ
מהגרי עבודה לתאגידים
סיוע לעובדים זרים | אוגוסט
Hotline for Migrant

זכויות ילדים

האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד (1989) אותה אשררה מדינת ישראל בשנת 1991, רואה בעקרון טובת הילד שיקול ראשון במעלה. סעיף 3(1) לאמנה קובע ש"בכל הפעולות הנוגעות לילדים, בין אם ננקטו בידי מוסדות רווחה סוציאלית או פרטיים ובין בידי בתי המשפט, רשויות-מנהל או גופים תחיקתיים, תהא טובת הילד שיקול ראשון במעלה."

גם בית המשפט הישראלי מייחס חשיבות רבה לעקרון טובת הילד בהבהירו: "**שיקול טובתו של הילד הוא שיקול העל, השיקול המכריע. אכן, בצידו של שיקול זה יעמדו שיקולים נוספים... אך כל אלה שיקולים משניים יהיו, וכולם ישתחוו לשיקול טובת הילד**".[4]

זה עשרות שנים שמדינת ישראל ממשיכה להזמין ולאשר עבודתן של עשרות אלפי מהגרות ומהגרי עבודה, בעיקר לתחום הסיעוד, ומנגד מונעת מהם את הזכות לקיים חיי זוגיות ומשפחה בישראל. בינואר 2019 הבהיר מנכ"ל רשות האוכלוסין וההגירה פרופ' שלמה מור יוסף: "**אין להם זכות לזוגיות, בישראל לא תהיה להם זוגיות והם יודעים את זה, את התאים המשפחתיים הם יכולים לקיים במדינות שלהם**".[5] מאחר ומדובר בגזרה שהציבור אינו מסוגל לעמוד בה, מדי שנה נולדים בישראל ילדים למהגרי עבודה, שחלקם נשארים בארץ.

המוקד לפליטים ולמהגרים ניהל במשך שנים ארוכות קמפיין ציבורי שהוביל לקבלת שתי החלטות ממשלה הומניטאריות בשנים 2006 ו – 2010. לאחר מאבק ציבורי ממושך, קרוב ל - 4000 ילדים בני שש ומעלה ובני משפחותיהם זכו במעמד חוקי.

מאז שנת 2011 רשות ההגירה עוצרת ומגרשת מהגרים עם תינוקות וילדי גן. בקיץ 2019, החלה רשות ההגירה לעצור ולגרש גם ילדי בית ספר, ילדים בני שש עד 13 שנולדו בישראל וטרם מלאו להם שש שנים בעת החלטת הממשלה האחרונה ועל כן לא קיבלו מעמד בעקבות החלטה זו. ארגון עובדות סיעוד מהפיליפינים בשם UCI, "ילדי ישראל מאוחדים", מוביל בימים אלו מחאה ציבורית להפסקת מעצרם וגירושם של כ - 600 ילדי בית הספר.

בנוסף לילדי מהגרי העבודה, חיים בישראל גם כ - 9,000 ילדים למבקשי מקלט מאריתריאה וסודן, שרובם המכריע נולדו בישראל. כמו הוריהם, גם הם אינם ברי גירוש למולדתם בעת הזו.

בין השנים 2009 ו - 2013 נהגה מדינה ישראל לכלוא ילדי מבקשי מקלט שחצו עם הוריהם את הגבול המצרי בכלא סהרונים שעל הגבול. בעקבות הליכים משפטיים שניהל המוקד לפליטים ולמהגרים והחלטת בג"ץ שהתקבלה בשנת 2013, ילדי פליטים אינם נכלאים עוד.

---

4. דנ"א 7015/94 היועמ"ש נ' פלונית, פ"ד נ(1) 48, 119.

5. לי ירון, " אזרחית ניגריה וארבעת ילדיה נכלאו יחד בישראל עד שגורשו, והם לא היחידים" הארץ, 10 יולי 2018:
https://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.6248470

מאבק בדיסאינפורמציה וחשיבות הקשר עם הקהילה

ד"ר אלחנדרו פז

התנדבתי במוקד לפליטים ולמהגרים בשנים 2004 עד 2006 וסייעתי בקשרים עם קהילת משפחות מהגרי העבודה, בעיקר עם המשפחות מדרום אמריקה, שאני דובר את שפתן. במהלך אותן שנים הייתה תחושה קשה שפקחי רשות ההגירה מותחים את גבולות המותר, עם או אף בלי הנחיות מלמעלה. כן, כן, הם יודעים: הורים אסור לגרש. אבל אז צריך להוכיח שאת אימא או שאתה אבא, ושאכן אין אף הורה אחר שיכול לטפל בילד. הפחד. האיום. הפקחים שמוסיפים לרמוז ש"או טו טו" התור שלך מגיע, בקרוב מגרשים גם אותך, שכדאי לך לסדר את הדברים שלך כבר, לפני זה, לפני שיתפסו אותך עם הילדים. או אולי בלעדיהם.

וככה ניסו לשבור את כוח הרצון של אנשים. הרבה עזבו בגלל האיום. "**גירוש עצמי**," צחקה לונה מקולומביה. "**הרבה אנשים גירשו את עצמם**," היא הסבירה, "**כי הם שמעו שמועות. הרבה שמועות: שיעצרו את הילדים בבית הספר או את ההורה. ומי יישאר לטפל בילד?**" מנהלת הגירה דאז קראה לזה "עזיבה מרצון". לונה ואחרים ידעו שזאת עזיבה מפחד. לונה סירבה להיכנע: "**אני לא אגרש את עצמי**", הכריזה.

והפקחים ידעו איך להחדיר את הפחד. כשבדקו את מסמכיו של חסר מעמד, אמרו כמה משפטים. כך הפיצו שמועות. הפיצו פחד, אי וודאות. מליסה מקולומביה, אם לשניים, נהגה להתקשר אליי אחרי שראתה את ניידת הפקחים. "**תמיד מחכים לנו ליד תחנת האוטובוס,**" התלוננה. "**מה לעשות? אני חייבת לעלות לאוטובוס כדי להגיע לעבודה.**" מליסה התחילה למצוא דרכים להתקרב לתחנה כך שלא יראו אותה עד שיגיע האוטובוס. היא גם לקחה כדורים שסייעו לה להתגבר על המתח.

פעם עיכבו אותה למרות שידעו שאסור לעצור הורים. "הטיול" - הדרום אמריקאים קראו לזה, טיול למשרדי מנהלת ההגירה. עיכבו אותה למשך כמה שעות, כך שהפסידה את יום העבודה. לחץ, עצבים. לא הבינה בדיוק מה אומרים לה. יודעים שיש לה שני ילדים בבית הספר, ושהיא צריכה להיות בבית כשהם מגיעים. יודעים שיש הנחיה להניח להורים כמו מליסה. הפקחים טענו בפניה שילדיה לא יעמדו בקריטריונים שייקבעו. קריטריונים שמשרד הפנים, יחד עם ועדת שרים, בחנו כדי להחליט אילו ילדים יקבלו מעמד בארץ. האם חמש שנים בארץ מספיקות על מנת שגירוש הילד יהיה הגליה תרבותית? או אולי 10 שנים? דיונים כאלה התקיימו במשך כמה שנים. "**הילדים שלך לא יקבלו מעמד. אתם צריכים לעזוב עד סוף החודש!**" פסקו הפקחים. אף אחד לא ידע לבטח מה יהיו הקריטריונים, אך דברי הפקחים נטעו ספקות: אולי הם יודעים משהו שהיא לא יודעת? מליסה נלחצה. לא ידעה למה, אבל

מסרה לבקשתם את מספר הטלפון שלה. היא הייתה צריכה להגיע הביתה לטפל בילדים, לקבל אותם. ואז החלו שיחות הטלפון: **"את צריכה לבוא למסור מספר דרכון"** או **"את צריכה לבוא לאסוף את כרטיסי הטיסה".** המסר היה ברור: לא משנה מה ההנחיות. אנחנו נתיש אותך עד שתיכנעי. נאיים אלייך, נעכב אותך שוב, והילדים שוב יחזרו מבית הספר לבית ריק.

ניסינו להשיב לכל שיחות הטלפון ולהבהיר: זה לא נכון. אין שום "דדליין" בסוף החודש. אף אחד לא יודע עדיין אילו קריטריונים ייקבעו, ובינתיים קיימת הנחיה שלא עוצרים הורים. בלי המוקד ובלי המידע שאנשיו מסרו לקהילה נגד השמועות שהפיצו שוטרים, אולי גם מליסה הייתה "עוזבת מרצונה". אולי גם היא הייתה פועלת ל"גירוש עצמי" מתוך פחד. רבים אחרים נכנעו, קרעו את ילדיהם המתבגרים מכל מה שהכירו ולקחו אותם למדינה שעד היום הם מתקשים להסתגל אליה. אחרים עמדו בלחץ, והיום הם תושבי קבע בישראל.

שילובם המוצלח של כל הצעירים שהוריהם עמדו בלחצים הקשים הוא ההוכחה לחשיבות הדבקות בעקרונות ובאמונה, ש"אחרים" רבים יכולים להיות אזרחים מועילים במדינה שלנו.

ד"ר אלחנדרו פז התנדב במוקד בשנים 2004 עד 2006. הוא מרצה בכיר לאנתרופולוגיה באוניברסיטת טורונטו, קנדה.

פקחי הגירה בתל אביב, 2009. צילום: יותם רונן, אקטיבסטילס.

צילום: אקטיבסטילס. (עמ׳ 55)

הקמפיין למניעת גירושם של ילדי מהגרי העבודה

רום לבקוביץ'

המאבק למניעת גירושם של ילדי מהגרי עבודה הוא אחד המאבקים המוצלחים ביותר שהוביל המוקד: מוצלח לא רק בזכות מאות הילדים והוריהם שקיבלו מעמד, אלא בזכות האופן שבו אתגר המאבק והגדיר מחדש את הדימוי הציבורי של ה"עובד הזר". עד היום נצור בי מבטו המבולבל של שר הפנים לשעבר, אברהם פורז, כשבפאנל חדשות בטלוויזיה פנתה אליו גלית בת ה-9 ושאלה בקור רוח: **"למה אתה רוצה לגרש מכאן את אבא שלי? מה הוא עשה לך?!"** השנה הייתה 2003, ומשטרת ההגירה הייתה בשיא פעילות הציד שלה: מחריבה קהילות משגשגות, ובראשן הקהילה המערב אפריקאית, שחבריה חשופים למעצר בשל צבע עורם. זו הייתה הפעם השנייה שאביה של גלית, מהגר מגאנה, נעצר על ידי משטרת ההגירה, וגלית הצעירה הייתה נחושה להילחם לשחרורו. וכך, בפנים גלויות, בעברית צחה, באומץ לב וללא מורא – גלית בת ה-9 דיברה **"אמת אל הכוח"** והותירה את משתתפי הדיון והצופים בבית משתאים.

הופעה זו של גלית זכורה לרבים במוקד כנקודת מפנה בתפיסה הציבורית את מהגרי העבודה: לא עוד צלליות מטושטשות של אנשים "שקופים" המדוברים דרך מומחים, אלא ילדים ונוער שמישירים מבט אל הציבור הישראלי, מדברים אליו בשפתם-שפתו, מאתגרים ומגדירים מחדש את המושג ישראליות. עם הדיווחים על ההכנות של משטרת ההגירה ומשרד הפנים להכשיר כליאה וגירוש של משפחות וילדים, התגבשה במוקד (בשיתוף עמותת אקטיבוויזן) קבוצה של ילדי מהגרי עבודה מגוייסים להיאבק בגירוש באמצעות פנייה ישירה אל הציבור הישראלי – בהופעות בתקשורת, בפרויקט צילום, בכתיבת בלוגים, בגלויות מאוירות בדמותם ובהרצאות בכל הארץ. בהיפוך תפקידים שמאפיין רבים בדור השני להגירה, מצאו עצמם בני המהגרים כמי שצריכים להיאבק על מעמדם שלהם, של אחיהם ושל הוריהם. מבחינות רבות, הם היו בני נוער טיפוסיים: מנווטים בין בית ספר, תנועות נוער ואירועים חברתיים. חלקם נשאו שמות עבריים, וכמה מהם אף שמרו בסוד מחבריהם את היותם חסרי מעמד. איום הגירוש היה מוחשי ביותר, צרוב אצל רבים שחוו את הגירוש של אבי המשפחה. בפנייתם אל הציבור הישראלי הזכירו שהם "ישראלים לכל דבר": מדברים עברית, חברים בתנועות נוער, שומעים היפ הופ ואוכלים שווארמה. אך הם תבעו הכרה גם בהוריהם, בכלכלה שנסמכת על זיעת אפם ועמלם של מהגרים אך מונעת מהם זכויות: "אני רואה את אימא שלי עובדת 15 שעות ביום, 6 ימים בשבוע, 12 חודשים בשנה, ללא ביטוח לאומי או כל תמיכה מהמדינה," כתב אז אדוארדו בן ה-18 מתיכון רוגוזין. המאבק למען העתיד שלו, הוא תיאר אז, מונָע מהשאיפה **"להיות ראוי לטיפה אחת של זיעה של אימי".**

גירוש דרום סודאן. צילום: אקטיבסטילס. (עמ' 56)

ההישגים במאבק הילדים, והם רבים ומופלאים, עוררו בנו שמחה מהולה בחשש: ממשלות ישראל נוהגות להגדיר מתן מעמד לילדים ומשפחות כהסדר חד פעמי, חסד ולא זכות. זכור לי איך בדצמבר 2005, למשל, נסענו עם עשרת הילדים הראשונים שקיבלו מעמד לטקס קבלת תושבות קבע אצל סגנית שר הפנים בירושלים. המעמד היה מבלבל: פעם ראשונה שממשלה בישראל מעניקה מעמד לילדים לאחר שנים של מאבק. ובה בעת אותה ממשלה מאשרת ומכשירה לראשונה גירוש ומעצר של ילדים והוריהם. הקריטריונים השרירותיים פיצלו את הילדים והפרידו בין הילדים שזכו למעמד לבין אלו שהודרו ממנו ונחשפו מעתה לסכנת הגירוש. למשל: ילדים שהיו בני שש בעת מתן ההחלטה - זכו למעמד, אך אלו שהגיעו לגיל שש חצי שנה אחרי מתן ההחלטה – נדחו. גלית, ילידת הארץ, הייתה בגיל המתאים, אך נדחתה כי אמה הצליינית נכנסה לארץ עם דרכון לא לה. הכתובת הייתה על הקיר: עד שנת 2009 מאות ילדים שלא עמדו בקריטריונים של ההחלטה הראשונה עמדו בסכנת גירוש, וביולי 2009 הודיע ראש מנהלת ההגירה דאז באמצעי התקשורת כי יפעל למעצרם וגירושם. הקמפיין שלווה את המאבק בסיבוב הזה היה חסר תקדים, תוך שיתוף של ארגונים רבים ובהובלת עמותת "ילדים ישראלים", שהתחילה את התארגנותה במשרדי המוקד ובסיועו. קהילת המשפחות התגייסה למשימה, הובילה את המאבק אל לב הקונצנזוס הפוליטי וב-2010 הצליחה לגרום לממשלה להעביר החלטה חד פעמית נוספת למתן מעמד למאות ילדים. הפעם, בזכות התייצבותה של גלית בפני מקבלי ההחלטות בכנסת, שונו מעט הקריטריונים כך שגם גלית וחבריה, לאחר מספר שנים נוספות של המתנה מורטת עצבים, הסדירו מעמדם. הפנייה האמיצה שלה בטלוויזיה אל שר הפנים, כשהיא בת 9 בלבד, סללה את הדרך עבור בני הנוער שבאו אחריה וערערה על האופן שבו אנחנו נוטים לחשוב על מהגרים וישראליות.

רום לבקוביץ, מתנדב שירות לאומי בשנים 2004-2005, דובר המוקד בשנים 2005-2010. דוקטורנט לאנתרופולוגיה ב- University of New York City.

הפגנה נגד גירוש הילדים. צילום: יאיר מיוחס.

המרדף אחר מעמד חוקי בישראל

אוולין דיאז ארקה

אני מתייחסת למוקד לפליטים ולמהגרים כאל פרויקט. פרויקט מציל חיים, פרויקט משנה חיים - אך בעיקר פרויקט חיוני לחיים. פרויקט שעוסק בתוכן קשה מנשוא ועם מטרה קדושה.

דרכי השתלבה במוקד בגיל 14, באיחור מזערי וכואב, כמה חודשים אחרי שאחותי הגדולה סיימה את לימודיה בבית ספר ביאליק רוגוזין. כשהגיעה לגיל 19, נעצרה, נקרעה ממשפחתנו הקטנה וגורשה לקולומביה, מדינה שבה לא חיכה לה איש ושלא זכרה ממנה דבר. גירושה היה ניתן למניעה, אך אותו איחור מזערי הפריד בינינו לבין זכויותינו, זכויות שטרם ידענו שיש באפשרותנו לממש. גירושה הפתאומי של אחותי מוטט את המשפחה, ואימי לא התאוששה מאז, פיזית ונפשית.

מיד חברתי למוקד כדי לעזור לכל מי שרק אפשר וגם למי שלא. ידעתי שכמוני יש עוד רבים שאינם יודעים בזמן, או בכלל, על קיומו של המוקד, ושהפחד מרדיפה "מקמט" את זכויותיהם. נחשפתי לקמפיין שניהל המוקד במשך כמה שנים, קמפיין שהביא בשנת 2006 להחלטת ממשלה להעניק מעמד לכ-2,300 ילדי מהגרים ומשפחותיהם. למרבה הצער, אחותי ואני לא היינו באותו זמן מספיק שנים בישראל ולכן לא קיבלנו מעמד.

עמלתי יחד עם צוות המוקד כדי לקדם את המאבק של ילדי מהגרי העבודה למניעת גירושנו מהארץ. בשנת 2009, לאחר שראש רשות ההגירה הכריז על מבצע גירוש משפחות, קם ארגון חדש ונמרץ - "ילדים ישראלים". יחד עימו הצלחנו לא רק למנוע את גירוש המשפחות אלא אף להביא להחלטת ממשלה נוספת למתן מעמד למספר דומה של משפחות, הישג שלא האמנו שיכול לחזור על עצמו. זכורות לי שנים רבות של מתן הרצאות, ראיונות באמצעי התקשורת, השתתפות בהפגנות, נאומים, השתתפות בסרטי דוקו, כתבות בעיתונים ועוד.

קשה לי להצביע על רגע שבו התחיל המאבק. לעיתים בלתי אפשרי לעכל כמה קשה צריך לעבוד סביב מטרה כה בסיסית. כל מי שמשתתף בפעילות המוקד, יודע: זו אינה עבודה - ובטח לא תחביב. זו דרך חיים. נעשתה בחירה לא להמשיך ולעצום עיניים, ולמזלנו, אין דרך חזרה.

במהלך המאבק הארוך שבו השתתפתי למניעת הגירוש והשגת המעמד, נאלצתי גם לטפל באימי החולה ובאחי הקטן ולשאת בעול פרנסת המשפחה. ולמרות כל אלה, במאמץ עליון הצלחתי לסיים את לימודי התיכון בהצטיינות.

בעקבות החלטת הממשלה שהתקבלה ב-2010, קיבלנו משפחתי ואני מעמד. קבלת המעמד שינתה את חיינו: ביקור רופא חדל להיות פריווילגיה אלא זכות בסיסית. אימי יכלה סוף סוף לקבל טיפול רפואי עקבי ומבוקר. יכולנו להפסיק לעבור דירות, מונעות מחשש להיעצר ולהיות מגורשות. המעמד החוקי בישראל אפשר לי להגיש בקשות קבלה ללימודים אקדמיים בחו"ל ללא חשש שלא אוכל לראות את משפחתי אם אתקבל ללימודים מחוץ לישראל. אחרי עבודה קשה ועזרה רבה מחברים ותורמים, הצלחתי להתקבל לאוניברסיטת קלארק בארה"ב, ובה אני לומדת בימים אלו. השנה, גם בזכות המעמד החוקי, ולראשונה מאז גורשה אחותי מישראל, הצלחתי לסייע לאימי ולאחי הקטן לנסוע אליה ולבקרה בקולומביה. לראשונה מזה יותר מעשור פגשה אימי את בתה. אחי הקטן בן התשע נפגש לראשונה עם אחותו הבכורה.

דברים רבים השתנו לטובה, ובכל זאת, נותרו צלקות שאיתן נצטרך לחיות לנצח. לשקם את חיינו נפשית, כלכלית ופיזית זו עבודה יומיומית שהשלמנו עימה.

כשאני מדברת על המוקד, אני גאה לומר "אנחנו", אבל לעיתים אני לוקחת צעד הצידה ועוצרת להתפעם מעבודת הקודש שארגון זה עושה ושהיה לי הכבוד להשתתף בפעילותו. אני עוצרת גם כדי לזכור שאולי המרדף עבורי נגמר, אך עבור רבים - מהגרים, פליטים וילדיהם כאחד - זהו רק עניין של זמן עד שיצטרכו להתמודד עם הטראומה הבאה. לנסות ולמזער את ממדי הטראומה היא מהות הקיום של המוקד לפליטים ולמהגרים.

מצפה ומקווה לעוד שנים רבות של עשייה מבורכת!

אוולין דיאז ארקה התנדבה במוקד בין השנים 2008 עד 2016. אוולין לומדת לתואר ראשון באוניברסיטת קלארק שבארה"ב.

"אין ילד לא חוקי". צילום: יאיר מיוחס.

שחרור נשים וילדים מכלא סהרונים

רהל גברצדוק

כל אדם מחפש שלווה וביטחון. אם אגיד **"ידעתי מה מצפה לי כשעזבתי את ביתי באריתריאה בגיל 13"**, לא אומר אמת. אני וכל הסובבים אותי לא ידענו מה מצפה לנו. למרות שזה נשמע מטורף, החלטנו לעזוב בכל זאת. הבית כבר לא היה הבית, והרגשנו שאין לנו ברירה. למעשה בכל מקום שהגענו אליו לא הייתה לנו ברירה, כולל בכלא סהרונים. כשהגענו לגבול עִם ישראל, לקחו אותנו ישירות לכלא. שאלו אותנו כמה שאלות, כלאו אותנו, ואז לפתע שחררו אותנו.

עכשיו, כשאני אישה בוגרת, אני מבינה שהמסמך הרשמי היחיד שמדינת ישראל נתנה לי, נוסף על אשרת השחרור ממעצר בתנאים מגבילים, הוא **"אישור שהיית אסיר"**, מסמך המעיד על כך שהייתי אסירה, עם מספר אסיר. אמא שלי, שתי אחיותיי, אחי ואני היינו אסירים. אחותי הקטנה הייתה באותה עת רק בת שבע. אני יכולה להמשיך לכתוב עוד ועוד, עד כמה זה מנוגד לצדק ואיך ראוי לנהוג בילדים, אך מדינות קובעות את מדיניות ההגירה שלהן ללא התחשבות בדעתם של קורבנות אותה מדיניות. עם זאת, כבני אדם, אני מרגישה שהגיע לנו אז הסבר על מה שעשו לנו, על המקום שבו שהינו ועל הסיבות שאילצו אותנו לשהות בו.

החיים בסהרונים היו קשים, אך הם היו בטוחים יותר מהחיים במקומות מקלט אחרים שמצאנו בדרכנו לארץ. באוהל שבו גרנו בסהרונים התגוררו חמש משפחות. המשפחה שלנו מנתה חמש נפשות: ארבעה ילדים (בני 7, 10, 12 ו-13) ואימא. התגוררו איתנו גם אישה אתיופית עם בנה בן השנה, שתי נשים מסודן, שלכל אחת מהן היו שני ילדים, ואישה רווקה. שניים מהילדים הסודנים היו בני גילנו והגיעו לישראל עם סבתם. היא נמלטה איתם אחרי שבסודן פרץ עימות אלים בין השבטים, שגבה את חיי הוריהם. שני הילדים הסודנים האחרים היו בני שנתיים וארבע. ביחד היינו תשעה ילדים וחמש נשים באוהל. לכל משפחה הוקצתה מיטה אחת. למשפחות הוקצתה מיטה גדולה יחסית, ולנשים הרווקות ניתנה מיטה קטנה.

אני זוכרת שהאימהות לתינוקות נהגו להתלונן על מחסור במזון תינוקות. למרות המחסור, הנשים נהגו לחלוק את מזון התינוקות זו עם זו, ומנהג זה סייע להם לשרוד גם בעת מחסור.

כל הפליטים בסהרונים, כמונו, לא ידעו עד מתי יוחזקו במקום. לא ידענו למה אנחנו שם ואפילו לא ידענו שזה כלא. אף אחד לא אמר לנו. הייתה שם מעט שלוות נפש כי חשנו בטוחים לאחר תקופה ארוכה של חוסר ביטחון. עם זאת, היו למקום חסרונות: לא היינו חופשיים, המקום היה סגור, ונאלצנו למלא אחר פקודות הסוהרים.

משפחות לא יכלו להיות יחד, גם כשהמשפחה כולה הייתה כלואה בסהרונים. אבות נכלאו באגפים נפרדים מנשותיהם וילדיהם, וילדים לא יכלו ללמוד בבית ספר או לשחק עם ילדים אחרים מחוץ לאגף בית הסוהר. העובדה שלא ידענו מה יקרה עתה ולא יכולנו לתכנן את העתיד, הקשתה עלינו מאוד. זה היה מפחיד. ככל שאדם כלוא תקופה ממושכת יותר, מצבו הולך ומתדרדר. לעיתים אנחנו הילדים הרגשנו שאין לנו מה לעשות שם בכלא במשך כל היום כולו. הרגשנו שאנחנו משתגעים שם. היום, כשאני חושבת על זה, אני סבורה שמצבים כאלה עלולים לגרום לבעיות התנהגות ואפילו לבעיות נפשיות. הדבר הקשה ביותר עבורי היה שבכל פעם שהמשפחה שלי, או פליטים אחרים, היו נלקחים אל מחוץ לכלא, אפילו אם רק לבדיקות רפואיות, הסוהרים היו אוזקים את ידינו. אוזקים את ידי כולנו: גברים, נשים וילדים.

באפריל 2013, הודות לעתירה שהגיש המוקד לפליטים ולמהגרים בשם אישה אריתראית שהייתה כלואה עם בנותיה, בנות 8 ו-11, משפחות כמו משפחתי אינן כלואות עוד בסהרונים לתקופות לא ידועות ולא מוגבלות. זהו הישג חשוב ונפלא שמונע מעצר של חפים מפשע, ובמיוחד ילדים, ללא משפט וללא הגבלת זמן. זהו הישג שמונע את ההשפעה ההרסנית של כליאה לאורך זמן על אנשים שממילא סבלו יתר על המידה. על כך אני מבקשת להודות למוקד לפליטים ולמהגרים.

רהל גברצדוק, בת למבקשי מקלט פנטקוסטיים מאריתראה, הגיעה לישראל בגיל 13. היום לומדת באוניברסיטת פלורידה FIU בארה"ב יחסים בין-לאומיים, זכויות אדם ולימודי אפריקה. רהל היא אצנית ואלופת ישראל בריצת 1,500 מ'.

צעדת הנשים לחופש, 15.1.14. צילום: קרן מנור, אקטיבסטילס.

מרסי בגבעון. צילום: אבשלום ששוני, באדיבות מעריב. (עמ' 63)

צעדת החופש, 16.12.13. צילום: יותם רונן, אקטיבסטילס. (עמ' 64)

קידום זכויותיהם של מהגרים קטינים לא-מלווים

עו"ד עודד פלר

מה עלינו לעשות כשאנחנו פוגשים נערה אפריקאית בודדה ומבוהלת מסתתרת בחדר המדרגות? האם עלינו להתקשר לשירותי הרווחה או לרשויות ההגירה? מהן הוראות הדין הרלוונטיות, אלה העוסקות בילדים או אלה העוסקות במהגרים ללא מעמד? את השאלות האלה שאלנו את בתי המשפט פעם אחר פעם.

מבחינת מדינת ישראל לא הייתה דילמה. בברירה שבין תפיסתה של נערה כקטינה, הזכאית להגנת שירותי הרווחה, לבין תפיסתה על ידי רשויות ההגירה - בחרה מדינת ישראל באפשרות השנייה. מקומם של קטינים חסרי מעמד השוהים בישראל בגפם הוא בכלא, טענה המדינה, ויש לגרשם.

בשנת 2004 נאלצו לראשונה המוקד לפליטים ולמהגרים והאגודה לזכויות האזרח לפנות לבית המשפט המחוזי בתל אביב בעתירה דחופה לאסור על גירושן מישראל של קטינות אפריקאיות שהוחזקו במעצר ואיש לא טרח לברר מה יעלה בגורלן לאחר שיגורשו בגפן מהארץ. בעתירה דרשנו, שגורמי הרווחה ישותפו בהליכי מעצרם וגירושם של קטינים בודדים (לימים למדנו לכנותם כפי שהם מוכרים בעולם: "בלתי-מלווים") ויחוו דעתם לגבי דרך הטיפול הטובה ביותר בהם. טענו, שאי אפשר להצדיק מעצר של קטין בכך שהוא חסר מעמד, ותבענו שגירוש של קטין בודד לא יבוצע אלא לאחר תיאום מדוקדק עם מדינת היעד. לפי המשפט הבינלאומי, מעצרו של ילד הוא לעולם אמצעי אחרון, וטובתו היא תמיד השיקול הראשון במעלה.

בית המשפט המחוזי דחה את העתירה. ערערנו לבית המשפט העליון, והערעור נקבע לדיון בפני הרכב מורחב של שבעה שופטים. אף שמדובר בעניינם הדחוף של קטינים, השופטים לא מיהרו לפסוק, וילדים הוסיפו להיעצר, ומעת לעת גם גורשו.

יחד עם זאת, פעילותו הנמרצת של המוקד בהליכים אחרים נחלה הישגים. הנוהל ששימש להערכת גילם של קטינים חסרי תעודות שופר, ובהמשך, בשנת 2007, אף נפסק על ידי בית המשפט המחוזי בחיפה, שכל קטין בלתי-מלווה הנמצא במעצר זכאי לייצוג משפטי מטעם המדינה. האגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים החל לייצג את הילדים.

בסוף שנת 2008, אחרי ארבע שנות התדיינות, גם הערעור הניב תוצאות. המדינה גיבשה נוהל לטיפול בילדים, המשלב את שירותי הרווחה. על פי הנוהל, קטינים עד גיל 12 לא יוחזקו במעצר, והגדולים יותר יוחזקו במתקן שבו יועסק עובד סוציאלי שיהיה מוסמך לקבוע אם יש להעבירם למסגרת אחרת. משרד החוץ יערוך את הבירורים ואת התיאום עם מדינת המוצא. בית המשפט הורה למדינה ליישם את הנוהל שגובש.

אלא שהיישום נתקל בקשיים, והילדים נותרו עצורים. בשנת 2009 פנינו לוועדה לזכויות הילד בכנסת בבקשה שתתערב. הוועדה קיימה ישיבות בעניין, יו"ר הוועדה דרש שיימצאו פתרונות לילדים מחוץ לכותלי הכלא, ובשנת 2011 תוקן הנוהל. גיל המעצר עלה מ-12 ל-14, ונקבע שגם קטין בין גיל 14 ל-16 לא יוחזק במעצר מעבר לזמן הנחוץ למציאת מסגרת. משרד החינוך התחייב לקלוט בכל זמן עד 100 ילדים לא-מלווים בפנימיות. האגף לסיוע משפטי עתר לשחרר את הילדים שנותרו כלואים. עתירתנו אמנם נדחתה אך תנאי הכליאה שופרו.

ילדים רבים שהוחזקו במעצר תקופות ממושכות, לעיתים יותר משנה, שוחררו. מה עלה בגורלם? התמונה מורכבת. חלקה מרגשת, חלקה עגומה. הצעירים שבין הילדים, אלו שנקלטו בפנימיות, שבו לא פעם להיות ילדים. הם זכו לבית, לתמיכה ולהשכלה. הגדולים יותר שוחררו לחסותו של קרוב משפחה או אדם מן הקהילה. היו בהם שהשתלבו בבתי ספר, אבל על רבים אחרים נכפו חיי בגרות מוקדמים. הם העדיפו חירות על כלא, אבל מכיוון שהמדינה לא פרסה עליהם את חסותה, הופקרו להישרדות בכוחות עצמם ולנצלנות שוק העבודה. בקרב הילדים היו גם קורבנות עינויים וסחר, שלא זוהו ככאלה ולא טופלו. מאז שהצטמצמה הכניסה לישראל דרך הגבול עם מצרים בשנת 2012, פחת מספרם של הילדים הנכנסים לישראל בגפם, ומזה כמה שנים אין עוד מתקן מעצר ייעודי לילדים לא-מלווים.

סיפורם של הילדים הוא פרק מיוחד בתולדות המוקד ובפיתוח הכלים המלווים אותו עד היום. הנוכחות במתקני המעצר הובילה לטיפול במקרים רבים. הטיפול הוביל ללימוד, להתמקצעות ולגיבוש פתרונות. המוקד יצא למאבק עקרוני על אימוצם ויישומם של אלה באמצעות עבודה משפטית, קידום מדיניות ופעילות ציבורית. היום מדינת ישראל אינה סבורה עוד שהנערה בחדר המדרגות היא עוד מהגרת. מי אם לא המוקד אחראי לכך...

עודד פלר היה חבר הוועד המנהל במוקד בשנים 2004-2010 וגם משנת 2018 ועד היום. מנהל המחלקה המשפטית באגודה לזכויות האזרח, עו"ד מומחה בתחום זכויות אדם, הגירה ומעמד.

צילום: מלין פזהאי.

הכרה כפליטים

פליט, על פי האמנה הבינלאומית בדבר מעמד של פליטים (1951), הוא אדם "**הנמצא מחוץ לארץ אזרחותו בגלל פחד מבוסס היטב להיות נרדף מטעמי גזע, דת, אזרחות, השתייכות לקבוצה חברתית או להשקפה מדינית ואיננו יכול להיזקק להגנתה של אותה ארץ או אינו רוצה בכך בגלל הפחד האמור; או הנמצא עקב המאורעות האמורים מחוץ לארץ שבה היה קודם לכן מקום מגוריו הקבוע, והוא חסר אזרחות, ואינו יכול לחזור לאותה ארץ או אינו רוצה בכך בגלל הפחד האמור.**"

מרבית הפליטים שנמלטו לישראל הם אזרחי סודאן ואריתריאה. אזרחי סודאן נמלטו מדיקטטורה ומרצח עם וטיהור אתני שמבצע המשטר בח'רטום בשבטים אפריקנים שאינם ערבים במערב סודאן (חבל דארפור) ובדרומה (הרי הנובה והנילוס הכחול). אזרחי אריתריאה נמלטו מדיקטטורה שמאז הקמתה לא התקיימו בה בחירות, אין בה מערכת משפט אזרחית וכל אזרחיה מחוייבים לשירות צבאי או לאומי שאינו מוגבל בזמן. השירות כרוך בעבודות פרך ללא שכר וכולל כריית מחצבים, סלילת כבישים, עבודות בניין חקלאות ועוד. מי שעורק מהשירות נחשב בוגד שאם נתפס, נכלא, מעונה ולעיתים אף מוצא להורג. על אף עונשים חמורים אלו, אלפי אריתראים נמלטים ממולדתם מידי חודש.

מדינת ישראל מקיימת מדיניות של "הימנעות מהרחקה" כלפי אזרחי סודאן ואריתריאה, בהתאם לעיקרון "אי ההחזרה", ליבה של אמנת הפליטים, אשר קובע כי אין להחזיר אדם למקום שבו תשקף סכנה לחייו או לחירותו.

עד שלהי 2013, מבקשי המקלט ממדינות אלו שנמצאו מחוץ למחנות המעצר לא יכלו כלל להגיש בקשות מקלט פרטניות, ולכן אף אחד מהם לא הוכר כפליט. משרד הפנים, האמון על בדיקת בקשות המקלט, הסביר מדיניות זו בכך שלאור העובדה כי בלאו הכי לא ניתן לגרש מבקשי מקלט למדינות אלו, הוא בוחן בקשות פרטניות רק ביחס לנתיני מדינות אליהן ניתן להרחיק. כלומר, לעמדת משרד הפנים, תפקיד מנגנון בחינת בקשות המקלט בישראל הוא לאפשר הרחקתם של אלו שאינם זכאים למעמד ולא מתן זכויות לאלו שזכאים למעמד פליט. מאז שנת 2013 יכולים מבקשי מקלט ממדינות אלו להגיש בקשות פרטניות, ואולם רק 14 אנשים קיבלו מעמד פליט. אלפים ממתינים מזה שנים ארוכות להכרעה בבקשת המקלט שלהם.

מבקשי מקלט נדרשים לחדש אשרות שהייה מסוג 2א5 , אשרות המהוות שחרור ממעצר בתנאים מגבילים, בשני משרדים בלבד בכל רחבי הארץ. אשרות אלו אינן מקנות להם את הזכות לעבוד כחוק או כל זכויות סוציאליות אחרות.

בישראל חיים בשנת 2019 כ-23,500 מבקשי מקלט מאריתריאה ו - 6,000 מבקשי מקלט מסודאן. נכון לעת הזו, הכירה מדינת ישראל ב - 13 אריתראים כפליטים ובסודאני אחד בלבד.

מעמד חוקי ליוצאי חבל דארפור

אבראהים סעדאדין

ראשית, אני מבקש לאחל יום הולדת 20 שמח למוקד לפליטים ולמהגרים: ברכות והרבה אהבה!

מהרגע הראשון במרץ 2006, כשעוד הייתי עצור בכלא צוחר, היה לנו קשר מצוין עם המוקד. הפעם הראשונה שפגשתי את מתנדבי המוקד הייתה כשהגיעו לבקר אותנו בצוחר. הביקור היה משמעותי לנו עד מאוד; הוא נתן לנו תקווה. חשנו כמו ילד שסוף סוף מצא את אמו אחרי כל הקשיים שעברנו בסודן, במצרים ובישראל.

הקשר החיובי שלנו עם מתנדבי המוקד נמשך במהלך הביקורים הסדירים של המתנדבים בכלא, במיוחד בעת שהותי בכלא מעשיהו בו הייתי כלוא במשך יותר משנה. רבים מחבריי העצורים סברו כי מתנדבי המוקד יוכלו לסייע לנו להשתחרר מהכלא. לכן, נהגנו לעתים קרובות להתקשר למתנדבים בטלפון ולשאול מתי נשוחרר... אבל הם כמובן לא יכלו לענות לנו על השאלה. העובדה שלא יכלו לענות לנו הרגיזה אותנו. המתנדבים, לעומת זאת, לעולם לא התרגזו עלינו, עובדה שסייעה לנו להירגע. מתנדבי המוקד חיפשו עבורנו מקומות משמורת חלופיים בקיבוצים ובמושבים ברחבי הארץ והכינו דו"חות לדיין בית הדין לביקורת משמורת בכלא מעשיהו כדי לשכנע אותו לשחרר אותנו לשם. כאשר הסכים הדיין לשחרר אותנו, מתנדבי המוקד ליוו אותנו מהכלא למשמורת החלופית, המשיכו לעקוב אחר מצבנו שם, וכעבור כשנה גם סייעו לשחרורנו מהמשמורת החלופית.

המוקד היה לנו כדלת פתוחה לרווחה לחברה הישראלית, עיניים שדרכן יכולנו לראות את עתידנו בארץ זרה. בקיץ 2007, מיד לאחר שחרורינו, צוות המוקד ארגן לנו טיול לכנרת ולרמת הגולן. זו הייתה חופשה נפלאה של יומיים ליותר ממאה מאיתנו, יוצאי סודן שהתגוררו במרכז ובצפון הארץ. בטיול התאפשר לי להיפגש עם חברים ותיקים שלא ראיתי מאז שוחררו מהכלא, להכיר מתנדבים נוספים מהמוקד, וכן את נופיה של ישראל הצפונית.

הגעתי לראשונה למשרדי המוקד בחודש יולי 2007 כדי להודות למתנדבים וכן על מנת להשתתף בפגישה הראשונה של הארגון שייסדנו, בני דארפור בישראל. דלתות המוקד היו תמיד פתוחות בפנינו. קיימנו במשרדי המוקד את הישיבות הקהילתיות שלנו, ושם גם נפגשנו עם נציגי קהילות אחרות. אז גם התחלנו לאסוף רשימות של משתתפים, שהתבררו כמועילות כשרשויות מדינת ישראל נכנעו ללחץ ציבורי שיזם המוקד וארגוני זכויות אדם נוספים, והסכימו להעניק ל - 500 יוצאי דארפור שהיו באותה עת בישראל אשרות תושבות ארעית (א5). המעמד החוקי איפשר לנו לאתר מקומות תעסוקה קבועים, לזכות בביטוח

רפואי, לפתוח חשבונות בנק, להתקבל ללימודי השכלה גבוהה, לזכות במסמכי נסיעה לחו"ל, וסתם להיות חופשיים לנוע ברחבי הארץ. במילים אחרות, המעמד גרם לחברה הישראלית להכיר בנו כבני אדם בעלי זכויות.

כל זה לא היה מושג ללא פעילותו של המוקד לפליטים ולמהגרים. אני מודה למוקד ולכל עובדיו ומתנדביו בכל ליבי, ומצפה להמשך היחסים הפוריים בינינו, עתה, כשאני פועל לסייע לאחיי האפריקאים משבדיה הרחוקה.

איברהים סעדאדין היה מיוצג על ידי המוקד בשנים 2006 – 2012. הוא מחבר הספר האוטוביוגרפי "אחד ממיליונים" (One of Millions) וכן מייסד ומנכ"ל ארגון "הפורום האירופאי-אפריקאי לזכויות אדם ופיתוח" (Euro-African Forum on Rights and Developement).

צילום: מלין פזהאי.

מאבק לקבלת מעמד פליט בישראל: בין אופטימיות לנאיביות

מוטאסים עלי

מעולם לא חשבתי שאאלץ להקדיש שנים רבות למאבק למען מעמד פליט. המאבק שלי תמיד היה למען מהפך אזרחי בסודן. למרבה הצער לאחר שנכנסתי למדינת ישראל ב-2009 נאלצתי להיאבק כל יום מחדש למען יחס הולם כלפי מבקשי מקלט ופליטים אפריקאים בישראל. איננו מתכוון להתייחס כאן לכל התחושות מאז הכניסה שלי למדינת ישראל, אלא לאלו הקשורות למאבק למען מעמד פליט.

ב-19 לינואר 2014 ניגשתי לרשות האוכלוסין וההגירה, לשכת עזריאלי במטרה לחדש את אשרת השחרור בתנאים מגבילים שלי. יחד איתי עמדו בתור מאות מבקשי מקלט מסודן ומאריתריאה שכולם הגיעו לחדש את האשרות שלהם. כשהגיע תורי להיכנס, כנראה זיהה אותי פקיד הרשות וקרא לי לעמדת המנהלת. המנהלת שאלה אותי שאלה אחת בלבד: "**אתה יודע שאתה מקבל זימון למתקן הפתוח חולות ואתה אמור להתייצב ב-25 לפברואר 2014?**" עניתי שאני לא יודע אבל אין לי בעיה להתייצב במתקן. מחד גיסא, לא ראיתי הבדל ביני ובין אחרים שזומנו להתייצב בחולות. מאידך גיסא, חשבתי רבות על איך אפשר לעזוב את הכל? לעזוב את הבית, החברים, העבודה, ואיך אפשר בכלל להמשיך את המאבק? האם זה נכון לשתף פעולה עם חוק שפוגע קשות בזכות שלי כאדם לחירות? ואם אתנגד לאותו חוק, אעשה דין לעצמי? הרי אני ברחתי ממדינה שנשלטת על ידי פחד ולא על ידי חוק. אני אדם שומר חוק ואינני רוצה לחיות במקום שבו לא מכבדים את החוק. לבסוף, החלטתי להתייצב במתקן ולהאבק מתוכו יחד עם חבריי הכלואים. לא הייתי בטוח כמה אפשר יהיה להשפיע מהמתקן - אם עם כל היכולות "והחופש" שהיה לי מחוץ לחולות לא הצלחתי להשפיע הרבה על מדיניות הממשלה, כנראה היה נאיבי לחשוב שאפשר להשפיע עם חופש מוגבל במקום מנותק לחלוטין מכל תנאי החיים הנורמליים.

הייתי אופטימי מאד. האופטימיות הייתה התוצאה של שילוב בין התמיכה המשפטית והציבורית. ראשית, תמיכה משפטית של מספר גורמים, כולל נציבות האו"ם לפליטים וארגוני זכויות האדם שבראשם המוקד לפליטים ומהגרים. היחסים עם המוקד ומנהל המחלקה המשפטית דאז עו"ד אסף וייצן הם מעבר ליחסי עו"ד ולקוח, שכן הפכנו לחברים. היינו יחדיו במספר דיונים בענייני, פעם במחוזי תל אביב ופעם בבית משפט העליון ופעם נוספת במחוזי באר שבע. דיונים ממושכים וכמעט כל ההחלטות היו מאכזבות, אבל עדיין הייתי אופטימי. מרוב האופטימיות עמדתי באחד הדיונים מול נשיא בית משפט מחוזי באר שבע כב' השופט יוסף אלון ואמרתי:

"אני עומד כאן וכולי תקווה שמכיוון שאני כל כך מאמין במערכת המשפט הישראלי וזה אחד מבין ההבדלים הגדולים מארץ המוצא שלי דארפור שבסודן, כאשר נכנסתי למדינת ישראל ב-2009 [...] עשיתי כל מה שנתבקש ממני כדי לקבל מקלט מדיני. אני באמת ברוח חג הפסח וחג החירות, אני מצפה מביהמ"ש הנכבד הזה שישים סוף לאי צדק הזה."

שנית, תמיכה ציבורית של הקהילה - אזרחים ישראליים, חברי כנסת ודיפלומטים זרים. האמונה שלי היא שהמאבק שלנו הוא מעבר למאבק למעמד פליט. זהו מאבק למען שינוי התפיסה השלילית כלפי מבקשי המקלט האפריקאים בישראל. התמיכה הציבורית הזאת חיזקה אותי מאד למרות הקשיים והאתגרים המוצבים בפנינו כקהילה חסרת זכויות וכפרט.

במחצית 2016, המדינה הסכימה להעניק לי סוף סוף מעמד פליט, אחרי מאבק משפטי ארוך שניהל המוקד בענייני. על אף האופטימיות שלי, שאפשר לקדם מדיניות הוגנת שדואגת לאזרחי ישראל וגם למבקשי המקלט, לא האמנתי שברמה האישית אזכה למעמד של פליט במדינת ישראל. מכיוון שאני אזרח מדינה עוינת, ולאורך שנים עד כה היו גורמים מקורבים למקבלי החלטות במשרד הפנים, שהחשיבו אותי כתעמלן שחותר תחת מדינת ישראל. בנוסף, בהתחשב בעובדה שמדינת ישראל מאמצת מדיניות פוגענית כלפי מבקשי המקלט האפריקאים - "למרר את חייהם" במטרה לשבור את רוחנו - להעניק לי מעמד לא שרת את אינטרס הממשלה. הייתי בהלם, לא האמנתי עד שראיתי את המכתב מהלשכה המשפטית של שר הפנים ולא הצלחתי לקרוא אפילו שורה אחת מבין שלוש השורות שבמכתב.

מעמד הפליט שינה לי את החיים באופן דרמטי. הוא אפשר לי לסיים לימודי תואר ראשון במשפטים, להתמחות בקליניקה להגירה באוניברסיטת הרווארד ועוד מעט אני מתחיל תואר שני במשפט בינלאומי ומשפט משווה באוניברסיטת ג'ורג' וושינגטון בארה"ב.

נדרשו שישה הליכים משפטיים על מנת לאלץ את מדינת ישראל להעניק לי מעמד פליט ועד היום, אני אזרח סודאן היחידי שקיבל מעמד זה. מעמדם של כל שאר אזרחי סודאן שזכו למעמד מסוג א5 הוגדר כמעמד מטעמים הומניטאריים. אני עדיין מקווה שמדינת ישראל תעניק מקלט לאלו שנואשים לו, מודה למוקד ולארגונים נוספים שסייעו לי להגשים את החלום שלי, ומקווה שימשיכו את העשייה החשובה הזאת למען עולם טוב וסובלני יותר.

מוטסים עלי הוא הפליט היחיד מסודאן שזכה למעמד פליט בישראל. הוא יוצג על ידי המוקד בשנים 2014-2016. לאחר שחרורו מחולות למד משפטים במכללת רמת-גן והשנה יחל בלימודי תואר שני באוניברסיטת ג'ורג' וושינגטון שבארה"ב.

צילום: מלין פזהאי. (עמ' 72-73)

המאבק בבליאת פליטים

סעיף 31(1) לאמנה הבינלאומית בדבר מעמדם של פליטים מבהיר שהעובדה שמבקשי מקלט נכנסו למדינה שלא כדין אינה יכולה לשמש עילה להחזקתם במעצר מכוח חוקי הגירה של המדינה הקולטת אותם. סעיף 9(1) לאמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות אוסר על החזקה שרירותית במעצר ועל החזקה ממושכת כשאין דרך אפקטיבית להרחיק את המוחזקים.

החוק בישראל אינו מכיר במבקשי מקלט ופליטים וכך הם מוגדרים כ"מסתננים" או "שוהים בלתי חוקיים". המדינה מוציאה כנגד מבקשי מקלט צווי משמורת והרחקה ופועלת להחזיקם במעצר עד להרחקתם. על פי חוק הכניסה לישראל, אם לא ניתן להוציא לפועל את ההרחקה במשך למעלה מ - 60 ימים, יש לשחרר את המוחזקים ממעצרם. פסיקות בתי המשפט מבטאות את העיקרון על פיו יש לאזן בין האינטרס להרחיק שוהים שלא כדין, לבין זכותם לחירות, שגוברת ככל שמתמשך המעצר ואין אפשרות לממש את הרחקתם.

החל משנת 2012 ניסתה ישראל שוב ושוב לשנות את החוק כך שיאפשר כליאה ארוכת-טווח של מבקשי מקלט ופליטים. שר הפנים דאז, אלי ישי, אמר בקיץ 2012: **"עד שתהיה לי אפשרות לגרש אותם אני אכלא אותם ואמאיס עליהם את חייהם".** ואכן, בעשור האחרון עשו רשויות מדינת ישראל שימוש בכלי המעצר על מנת להמאיס על מבקשי המקלט את חייהם ולדחוק בהם לעזוב את מדינת ישראל "מרצון". המוקד נאבק ובלם שוב ושוב יוזמות אלו. בשנים 2012 - 2013 היו כלואים בישראל כ - 3,000 מבקשי מקלט תחת החוק למניעת הסתננות שאיפשר באותה עת לכלוא את פליטי אריתריאה לתקופה מנימאלית של שלוש שנים ואילו את פליטי סודאן ללא אפשרות שחרור. המוקד הוביל, בשיתוף ארגונים עמיתים, מאבק משפטי שצמצם את תקופת הכליאה ושיפר את תנאי בכליאה באופן שהביא בסופו של דבר לכך שהממשלה החליטה על סגירת מתקן חולות, בו הוחזקו רב מבקשי המקלט הכלואים. נכון לשנת 2019, כלואים בישראל עשרות ספורות של מבקשי מקלט ופליטים.

"דיאלוג חוקתי"- על גלגולי המאבק בחוק למניעת הסתננות

עו"ד יונתן ברמן

"דיאלוג חוקתי". כך כינו אחדים משופטי בית המשפט העליון את הסאגה המתמשכת בת שלושת הסיבובים בשנים 2012 עד 2015, שבמסגרתה בית המשפט פסל חלקים מן החוק למניעת הסתננות, הכנסת חזרה וחוקקה הסדרים אחרים, בית המשפט פסל חלקים נוספים של אותם הסדרים וחוזר חלילה.

נדרשת מידה לא מעטה של תמימות, היתממות או ציניות כדי לכנות את האירועים הללו "דיאלוג חוקתי". קצת כמו לטעון שכאשר ילד מנסה לשכנע את הבריון של הבית-ספרי לחדול מהתנהגותו האלימה באמצעות טיעונים אינטלקטואליים, בעוד הבריון מצמיד אותו לקרקע וחובט בו שוב ושוב, מדובר בדיאלוג.

מאז מועד תחילתו, בשנת 2006, של גל מבקשי המקלט מסודן ואריתריאה שנכנסו לישראל, ועד חקיקת תיקון מס' 3 לחוק למניעת הסתננות, המוקד וארגונים אחרים שעבדו בשיתוף עמו ידעו הצלחות רבות בכל הנוגע לשחרור ממעצר. לאורך השנים המוקד ואחרים הצליחו לקעקע, למשל, את התפיסה לפיה קיימת "חזקת מסוכנות" לגבי מבקשי המקלט מסודן שמצדיקה לכלוא אותם או לשחרר אותם רק למגורים בקיבוצים; להילחם בכבילה של מבקשי מקלט אריתראים למעסיקים מתעמרים בתחום החקלאות כתנאי לשחרורם; ולהילחם בתפיסה לפיה ניתן להחזיק מבקשי מקלט במעצר כאשר ברור שאין אפשרות לגרש אותם.

בתחילת שנת 2012, ערב חקיקת תיקון מס' 3 לחוק למניעת הסתננות, המסלול השגרתי שהיה עובר מבקש מקלט היה מעצר בקרבת הגבול, המתנה מיותרת של מספר שבועות עד מספר חודשים במתקן הכליאה "סהרונים" ושחרור. חלק ניכר מפעילות המוקד באותה העת היה טיפול בבקשות שחרור של מבקשי מקלט כדי לקצר ככל האפשר את תקופת המעצר המיותר.

תיקון מס' 3 לחוק למניעת הסתננות שינה את כללי המשחק. לא עוד המתנה בתור לשחרור תוך פרק זמן קצר יחסית, אלא קיפאון מוחלט בשחרורים. תיקון מס' 3 קבע, בין השאר, שניתן להחזיק "מסתננים" במעצר לפרק זמן של שלוש שנים. רק במקרים חריגים מבקשי מקלט שוחררו, והרוב המוחלט הוחזק במעצר מתמשך. בין העצורים היו גם ילדים בכל הגילאים. כך, למשל, נג'ט אדם, העותרת הראשונה בעתירה שהגישו ארגוני זכויות אדם נגד החוק, הייתה פעוטה בת שנה, שכשפגשנו בה לראשונה זחלה על רצפת מתקן הכליאה.

בחודש ספטמבר 2013 בג"ץ פסל את הוראת החוק שאפשרה החזקה במעצר של שלוש שנים, וקבע שמדובר בהוראה בלתי חוקתית, משום שהיא מאפשרת מעצר של מי שלא מתקיימים הליכי גירוש בעניינו. אלא שכבר ביום שבו ניתן פסק הדין, שר הפנים באותה עת, גדעון סער, הופיע בטלוויזיה בפנים חמורות סבר, והבהיר שהוא מתכוון לקדם חקיקה שתסכל את פסיקת בג"ץ.

בג"ץ נתן למשרד הפנים 90 ימים ממועד פסק הדין לדון באופן פרטני בעניינו של כל אחד מהעצורים ולשחרר את מי שאין עילה להמשך החזקתו, אלא שמשרד הפנים גרר רגליים, ורגע לפני תום פרק זמן זה העביר חקיקת בזק (תיקון מס' 4 לחוק למניעת הסתננות), שבמסגרתה נקבע ש"מסתננים" שחצו זה עתה את הגבול יוכלו להיכלא לפרק זמן של שנה, ושכל "מסתנן", למעט חריגים מסוימים, יוכל להיות מוחזק פרק זמן בלתי מוגבל במחנה שכונה "מתקן פתוח". עם העברת החוק נפתח מתקן "חולות", שבו הוחזקו אלפים ללא כל אפשרות שחרור באופק, כשהם רשאים, אמנם, לצאת מן המתקן בשעות היום, אך מחויבים להתייצב בו שלוש פעמים ביום. המטרה המוצהרת של המתקן הייתה הפעלת לחץ על המוחזקים בו, כדי שיסכימו לעזוב את ישראל "מרצון" חרף האיסור לגרשם.

גם חוק זה נפסל על ידי בג"ץ, בחודש ספטמבר 2014. הפעם בג"ץ קבע שגם פרק זמן של שנה במעצר אינו חוקתי, וכך גם החזקה בלתי מוגבלת בזמן ב"מתקן פתוח". בנוסף, נפסלו חלק מן ההסדרים האחרים שנקבעו בחוק.

אלא שגם הפעם משרד הפנים ומשרד המשפטים היו נחושים לסכל את פסק הדין, וחוקקו תיקון נוסף לחוק. הפעם התיקון איפשר החזקה במעצר לפרק זמן של שלושה חודשים, והחזקה ב"מתקן הפתוח" לפרק זמן של 20 חודשים. גם הפעם בית המשפט פסל חלקים מהחוק וקבע שתקופת החזקה של 20 חודשים במתקן הפתוח היא בלתי מידתית. אלא שכאשר בית המשפט נדרש לטענות לפיהן עצם ההחזקה של מבקשי מקלט במתקן "חולות" אינה חוקתית, הוא הציג הסבר מתפתל ובלתי משכנע. בית המשפט קיבל את הטענה לפיה תכלית ההחזקה במתקן אינה שבירת רוחם של מבקשי מקלט כדי שיסכימו לעזוב את המדינה, למרות הצהרות מפורשות של הדרג הפוליטי והדרג המקצועי, שלימדו שזוהי בדיוק תכלית המתקן. תחת זאת הם קיבלו את הטענה המאולצת לפיה מטרת המתקן היא "הרחקת מסתננים ממרכזי הערים". זאת בזמן שבכל רגע נתון עשרות אלפי מבקשי מקלט שהו ברחבי המדינה ואלפים בודדים בלבד במתקן "חולות".

ב"דיאלוג" בין הרשות השופטת לבין הממשלה והכנסת, הממשלה והכנסת מביאות בחשבון את העקרונות שבית המשפט מתווה להן. כל אחד משלושת פסקי הדין אמור היה להביא לשינוי תפיסתי בהתנהלות הרשויות, למחשבה מחדש על המדיניות כלפי מבקשי המקלט ולאימוץ צעדים שלא נועדו להתעלל בהם עד שיישברו ויעזבו. במקום זאת, הממשלה והכנסת העדיפו, פעם אחר פעם, לדרוס את העקרונות שנקבעו ביחס לשלילת החירות של מבקשי מקלט. צריך שניים לטנגו, וכך גם לדיאלוג.

עו"ד יונתן ברמן התנדב במוקד לפליטים ולמהגרים בין השנים 2001 – 2005 וניהל את המחלקה המשפטית של המוקד בין השנים 2005 – 2012. הוא מומחה במשפט ציבורי ושותף במשרד הר-זהב, אדלשטיין, ברמן.

חולות, 2014. צילום: אורן זיו, אקטיבסטילס.

איך שחררנו 179 מבקשי מקלט בהליך משפטי אחד

עו"ד אסף וייצן

בשלהי חודש נובמבר 2014 שוחררו 179 אנשים שהגיעו לישראל כמבקשי מקלט מסודן ואריתריאה. הם הוחזקו במתקני שירות בתי הסוהר סהרונים וחולות מאז שנכנסו לארץ במהלך קיץ 2012. מדובר בשנתיים וחצי של שלילת חירות. במשך כל התקופה כלאה אותם מדינת ישראל כדי למנוע את "השתקעותם במרכזי הערים" וכדי להרתיע ולמנוע, בגופם ממש, את כניסתם של מבקשי מקלט אחרים לישראל.

לנו היה ברור מהרגע הראשון שכליאתם היא פשע. קיווינו שאחרי שבית המשפט העליון ביטל פעמיים את החקיקה שמכוחה נכלאו והורה על שחרורם, תחלחל הבנה זו גם למשרד הפנים ולפרקליטות, או לפחות לבתי המשפט. ובכל זאת, כל הניסיונות שעשה המוקד לשחרר את אותה קבוצה כשלו במשך כל התקופה. הליכים פרטניים שהוגשו לבתי הדין ולבתי המשפט המחוזיים הוכרעו בלי שנקבע תקדים מחייב, וכשהגענו לבית המשפט העליון בתיקים אלו, התקפלה המדינה לפני שניתנה החלטה. השופטים, כמו שהם עושים לא פעם במצבים שבהם תחושת הצדק אינה עולה בקנה אחד עם הסיטואציה הפוליטית כפי שהם מבינים אותה, החליטו שההליך "התייתר" וסירבו לתת החלטה שתסייע לאחרים במצב דומה. כך יצא שמשרד הפנים המשיך להתעלל באותה קבוצה ולמנוע את שחרורה.

לבסוף החלטנו להגיש עתירה ישירות לבית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ. זאת למרות שהכלל המשפטי המתאים קובע שככלל, הליכים שעוסקים בשחרורם של אנשים יתבררו בבתי הדין לעררים ולאחר מכן בבתי המשפט המחוזיים. צירפנו 138 עותרים, שהקו החם אסף במסירות מכולם ייפוי כוח, ועתרנו בדרישה לשחרר את כולם לאלתר משום שהיו אמורים להשתחרר לאחר החלטת בג"ץ אדם ומשום הפגמים המנהליים שנפלו באופן כליאתם המחודש. ימים מורטי עצבים שבהם חששנו שהעתירה תידחה על הסף חלפו, לפני שניתנה למדינה הוראה להשיב. והנה, בתוך שבועות ארוכים-קצרים, מסרה הפרקליטות שכל 138 העותרים ישוחררו תוך ימים ספורים. פשוט כך, בלי דיון ובלי החלטה שיפוטית. עם קבלת התשובה פנינו מיד במכתב נוסף ועמדנו על שחרורם של 41 מבקשי מקלט נוספים שמסיבות שונות לא מסרו לנו ייפוי כוח וגם הם שוחררו תוך פרק זמן קצר. העתירה נמחקה עם השחרור ולא נותר לה זכר, למעט החופש שקיבלו 179 אנשים והדברים שבחרו לעשות עם החירות המאוחרת שניתנה להם.

למה דווקא הליך זה הצליח? לא הייתה כאן מיומנות משפטית יוצאת דופן וגם לא שופט רחום שיצא מגדרו. נראה שכל מה שנדרש כדי לשחרר את אותם אנשים היה החלטה של כמה גורמים במדינה שכאן - דווקא בנקודה זו - עובר הגבול שאותו הם מסרבים לחצות. משימתנו היא להרחיב את המקום שבו עובר גבול זה לכל מקום שבו יש אי-צדק.

השמחה הגלומה בנקיטת פעולה המצליחה לשנות משהו בכיוון הנכון אינה ניתנת לתיאור. ודאי כשמדובר באנשים שתקופה ממושכת נלחמנו לקדם את שחרורם. זו הייתה זכות גדולה לעבוד במקום המאפשר לגלות וליצור רגעים שכאלה בתוך הטירוף של היום-יום והייאוש החריף מהמצב הפוליטי בישראל. מצב שפרנץ קפקא היטיב לתאר בטקסט שציטטנו בכמה הליכים שהגשנו לבתי המשפט:

"הייתה פעם קהילה של מנוולים, כלומר, לא מנוולים, אלא אנשים רגילים. תמיד עמדו זה לימין זה. כשאחד מהם, למשל, היה מאמלל אדם זר, אדם שמחוץ לקהילה, באיזו דרך מנוולת - כלומר, שוב, לא מנוולת, אלא בדרך הרגילה, המקובלת - ואחר כך היה מתוודה לפני הקהילה, היו בוחנים את הדבר, מוציאים משפטם, מטילים עונשים, מוחלים וכיוצא באלה. הכוונה לא הייתה רעה, האינטרסים של היחיד והחברה נשמרו בקפדנות, ולמתוודה היו מגישים את הצבע המשלים לצבע היסוד שהראה: 'מה? על זה אתה מתרגז? הלא עשית את המובן מאליו, נהגת כפי שהיית חייב לנהוג. כל דבר אחר היה בלתי נתפס. אתה סתם מעוצבן. הירגע.' כך עמדו תמיד זה לימין זה, אפילו אחרי מותם לא ויתרו על הקהילה, אלא עלו השמימה במחול-מעגל. לראותם מתעופפים היה בסך הכול מחזה של תום-ילדות טהור. אך מאחר שכל דבר מתנפץ ליסודותיו מול השמים, נפלו, גושי-סלע של ממש".[6]

בהליך זה הצלחנו, לרגע קט, לצמצם את ההתעמרות במי שאינו חלק מהקהילה. אינספור רגעים כאלה נוצרים במהלך הפעילות של המוקד. הם אולי לא משנים - לפי שעה - את המציאות הפוליטית, אבל הם מאפשרים לנו לזקוף ראש ולומר לעצמנו: נמשיך להילחם.

עו"ד אסף וייצן שימש כמנהל המחלקה המשפטית של המוקד בשנים 2012 עד 2017. היום הוא עורך דין פרטי.

צעדת החופש, 19 בדצמבר 2013. צילום: אקטיבסטילס. **צילום: מלין פזהאי. (עמ' 80-81)**

6. פרנץ קפקא, מחברות האוקטבו (עם עובד, תרגם: שמעון זנדבנק), 1998 , עמ' 38- 37.

שחרור קטינים לא-מלווים מחולות

פייסל חסן

נולדתי ב-1995 בכפר אימאר, ליד זלינגה בדרפור, סודאן. כשהג'נג'וויד פשטו על הכפר שלנו ושרפו אותו, הצלחתי לברוח עם אחד מאחיי לחרטום. כל מי שיכול היה לברוח, ברח. הצלחתי להשיג דרכון שבו היה כתוב שאני בן 18, כי בסודן ילדים בני 13 לא יכולים לקבל דרכון בלי ההורים. הגעתי מסודאן למצרים ומשם, בחודש יוני 2008, נכנסתי לישראל. החיילים הישראלים שלחו אותי לכלא קציעות והייתי שם 31 ימים. בקציעות שאלו אותי למה באתי לישראל. עניתי על כל השאלות, והם שחררו אותי מהכלא. האוטובוס מהכלא היה מסיע אנשים לתל אביב או לבאר שבע. אותנו לקחו לתל אביב. ישנו בגינת לוינסקי כמה לילות. חיפשתי עוד ילדים בגילי מדרפור, שלומדים בבית ספר של ישראלים.

פגשתי ילדים שלומדים בבית ספר דרור, אבל לא יכולתי להצטרף אליהם, כי בדרכון שלי היה כתוב שאני כבר בן 18. הלכתי למסי"ה וסיפרתי שם את כל הסיפור שלי. הם עזרו לי, וככה יכולתי להיכנס לבית ספר דרור וללמוד עם עוד ילדים מדרפור. למדתי שם במשך שנתיים, מ-2008 עד 2010, ואז שלחו אותי לפנימייה בבן שמן. בפנימייה היה לי קשה מאוד כי הרגשתי לבד. בכל סוף שבוע כל הילדים היו נוסעים למשפחות שלהם, ולי לא הייתה משפחה לנסוע אליה. למדתי שם אולי חודשיים-שלושה והחלטתי שאני לא יכול להמשיך ככה. עזבתי את הפנימייה ושכרתי בית עם חבר שלי מדרפור שעכשיו הוא כבר לומד באוניברסיטה. בישראל הכרתי קרובים שגם הם הגיעו ממקום הולדתי בדרפור.

בשנת 2014, במקום ויזה, קיבלתי זימון למתקן חולות. הסברתי לפקיד שלמדתי בבית ספר בארץ, ואמרו לנו שמי שלמד כאן בבית ספר לא לוקחים אותו לחולות. לא הבנתי ושאלתי למה לוקחים אותי. זה לא עזר. הפקיד אמר לי: "**אתה יכול ללכת לחולות ושם תספר להם שלמדת בישראל**". אז הלכתי לחולות. בחולות היה קשה ולא היה עם מי לדבר. כל הזמן טיילנו בחוץ, במדבר. אני זוכר שאחרי שהייתי שם 25 ימים, פגשתי את ענת מהמוקד לפליטים ולמהגרים. סיפרתי לענת שלמדתי בבית ספר בישראל, והיא אמרה שהם ינסו לשחרר אותי. אני לא יודע בדיוק כמה זמן הייתי שם בסוף, אולי חודשיים אולי שלושה, עד שהצליחו לשחרר אותי. המוקד השיגו את כל המסמכים של הפנימייה שבה למדתי, וענת הוציאה אותי מחולות. חמישה חודשים אחרי שהשתחררתי קיבלתי שוב זימון לחולות במקום ויזה. חזרתי למוקד. הפעם היינו צריכים ללכת לבית משפט וזה לקח זמן, אבל לא הייתי צריך לחזור לחולות.

אחרי שהשתחררתי, התחלתי ללכת למפגשים של א.ס.ף וסימי בתל אביב, מפגשים של נערים מבקשי מקלט. הכרתי שם הרבה חברים מדרפור ונהיינו ממש כמעט כמו בני משפחה, גם עם נערים מארצות אחרות. רצינו לעשות משהו, כמו צבא או לימודים, והתברר שאין אפשרות

בדרך לחולות, ינואר 2014. צילום: קרן מנור, אקטיבסטילס.

כזאת, אבל אם מישהו רוצה לעשות שירות לאומי הוא יכול להתנדב. רציתי להתגייס לצבא, אבל לא נתנו לנו, אז החלטתי להתנדב בשירות לאומי במסגרת מיוחדת שיצרה עבורנו המועצה להתנדבות לאומית, בסיוע א.ס.ף. וסימי. בשנים 2015-2016 התנדבתי באלו"ט ועבדתי עם אנשים אוטיסטים וב-2016-2017 התנדבתי בבית אבות בירושלים. היה שם ממש כיף. הכרתי הרבה חבר'ה שאהבו אותי: גם העובדים וגם הילדים הישראלים שעשו שם שירות לאומי. הכרתי הרבה חברים שם, ועד עכשיו אני בקשר עם חלק מהם.

יש לי חבר שלמד בעיינות ועובד שם. הוא שאל אותי אם אני מעוניין לראות אם העבודה מתאימה לי. אז באתי לעיינות וקיבלו אותי. בהתחלה הייתי עובד אחזקה ועכשיו אני עובד במטבח. אני אוהב את המקום. באמת סבבה פה, אנשים אוהבים אותי ואני אוהב אותם. יש לנו קשר טוב עם התלמידים.

היום אני מתנדב במרכז דרפור ובלהקה המוזיקאלית דרפור סטאר. אנחנו מקדמים את התרבות שלנו. אני רק מקווה שיהיה שלום במדינה שלי. כל הזמן אני רואה מה קורה בסודן ונראה שזה עוד לא מה שצריך להיות, אבל אני מאמין שבסוף נצליח.

פייסל חסן יוצג על ידי המוקד בשנים 2014-2015. הוא עובד מטבח בעיינות.

"קולות מחולות" - חשיפת קולות הכלואים בחולות לציבור הרחב

אליזבט צורקוב

"מה שהכי נורא כאן - זו הידיעה שהם בעצם יכולים לעשות לנו מה שהם רוצים ואף אחד לא ישמע ואף אחד לא ידע וגם אם נתלונן - אין למי. כל רשויות המדינה מעוניינות שניעלם מכאן." (איסאיס, מבקש מקלט מאריתריאה, כלוא בחולות)

זהו אחד ממאות הציטוטים שנציגי המוקד לפליטים ולמהגרים אספו בשלהי 2014 ממבקשי מקלט שהיו כלואים בחולות תחת התיקון החמישי לחוק למניעת הסתננות שחייב את מבקשי המקלט לשהות בחולות במשך 20 חודשים. בהמשך, באוגוסט 2015, החוק שונה בעקבות החלטת בג"ץ, ותקופת הכליאה קוצרה לשנה אחת בזכות עתירה של ארגוני זכויות אדם, ובכלל זה המוקד. לפי החוק, מבקשי המקלט היו יכולים לצאת מהמתקן בשעות היום אך היו חייבים להיות נוכחים בו בלילה. מאחר שהמתקן נמצא ליד הגבול עם מצרים ומבקשי המקלט קיבלו דמי כיס זעומים שלא יכלו לכסות נסיעות לערי ישראל, המשמעות הייתה שלמרות הזכות התיאורטית לצאת מן המתקן, מבקשי המקלט הכלואים היו מבודדים מהציבור הישראלי, רחוקים גם מעינם של אותם אזרחים ישראלים שכאבו את מצוקתם אך לא יכלו לדעת מה מתרחש במתקן.

הקמפיין הציבורי "קולות מחולות" נועד להתגבר, גם אם באופן חלקי, על הבידוד של מבקשי המקלט מאחורי גדרות בלב המדבר. נציגי המוקד שהגיעו למתקן הכליאה חולות באופן קבוע במשך כל שנות פעילותו, אספו מאות ציטוטים מהעצורים על תנאי החיים, הסיבות שהביאו אותם לישראל, הרגשותיהם לגבי הכליאה, מחשבותיהם על יחסם של ישראלים כלפי פליטים ועוד. ציטוטים אלו נאספו באתר מיוחד.[7] הקמפיין, המשותף למוקד לפליטים ולמהגרים, האגודה לזכויות האזרח ורופאים לזכויות אדם, שהשתתפתי בהובלתו, הושק בתחילת ינואר 2015. לפני השקת הקמפיין מיפינו מעל מאה דמויות בולטות או "אושיות רשת" ברשתות

7. http://www.holotvoices.co.il

החברתיות העיקריות, שבהן ישראלים משתמשים - פייסבוק וטוויטר. פנינו לאנשים אלו וביקשנו מהם להיות הראשונים להשתתף בקמפיין, על מנת להבטיח שכמה שיותר ישראלים ייחשפו אליו וישתתפו בו. רוב המשפיעות והמשפיעים נענו לבקשתנו, וב-4 בינואר 2015 כולם פרסמו ציטוט שבחרו מהאתר. השתתפו בקמפיין הזמר גלעד כהנא, הזמרת עלמה זהר ואושיות רשת דוגמת הכותב מוטי פוגל והעיתונאים אסתי סגל וירון טן ברינק. תוך זמן קצר עשו זאת גם עוקביהם וחבריהם. אלפים השתתפו בקמפיין בפייסבוק ובטוויטר, ומאות אלפים נחשפו לתכניו. הוא זכה גם לסיקור תקשורתי בוואלה, טיים אאוט, מאקו ורשתות טלוויזיה. הסימן הטוב ביותר להצלחתו של הקמפיין היו פרודיות שהחלו להופיע די מהר והעידו על כך שהקמפיין מוכר דיו וניתן לפרסם בדיחות על בסיסו. הקמפיין שלנו השתמש בתגית (האשטאג) #HolotVoices, וכמה אנשים החלו לפרסם סטטוסים מבדחים עם התגית #HolonVoices על החיים בחולון.

רוב הישראלים משתמשים ברשתות חברתיות בדרך שבה משתמשים בהן אנשים ברחבי העולם - כדי לעקוב אחר מה קורה עם החברים והמשפחה ולשתף סרטונים של חיות חמודות. אבל בינואר 2015 העניקו אלפי ישראלים את הבמה שיש לכל אחת ואחד מאיתנו כמשתמשים ברשתות החברתיות ונתנו לקבוצה המוחלשת ביותר בישראל, מבקשי מקלט עצורים ללא משפט באמצע המדבר, להשמיע את זעקתם.

אני מאמינה שהקמפיין גרם לישראלים רבים לגלות לראשונה את מצוקת מבקשי המקלט בישראל, ולפחות לחלקם - להזדהות עמם מספיק על מנת להתגייס למאמצינו לקידום זכויותיהם של אותם פליטים.

אליזבט צורקוב, מתנדבת במוקד לפליטים ולמהגרים מאז 2010 ועבדה במוקד ב-2015, 2014, עמיתת מחקר בפורום לחשיבה אזורית שם היא חוקרת את סוריה ועיראק ודוקטורנטית למדע המדינה באוניברסיטת פרינסטון בארצות הברית.

מחוץ למתקן הכליאה "חולות", 2017. צילום: ויטלי קריביץ.

צילום: ענת וקנין אפלבאום. (עמ' 86-87)

2

שחרור ממתקן חולות

צגזב גברמדהין

שמי צגזב גברמדהין. אני אזרח אריתריאה. הגעתי לישראל בחיפוש אחר מקלט וחייתי בישראל במשך שמונה שנים. במהלך כל התקופה סבלתי מבעיות בריאות קשות, שלולא הסיוע שקיבלתי במרפאת רופאים לזכויות אדם לא הייתי יכול להמשיך לחיות.

יום אחד, בלי להתחשב כלל במצבי הבריאותי המורכב, קיבלתי הודעה מממשלת ישראל להתייצב בכלא חולות. הם נתנו לי שמונה ימים בלבד כדי להתכונן למעבר לחולות. עצם ההוראה גרמה להתדרדרות קשה במצבי הבריאותי, והמתח שהייתי בו היה בלתי נסבל.

פניתי למוקד לפליטים ולמהגרים והתקבלתי במאור פנים ובסבלנות רבה. עובדת המוקד, אלכס, לקחה אותי במכוניתה לשימוע בחולות. היא ייצגה אותי בפני ממונה ביקורת הגבולות והבהירה לו מדוע מצבי הבריאותי עלול להתדרדר עוד יותר אם יכלאו אותי בחולות. למזלי, ממונה ביקורת הגבולות קיבל את טיעוניה, הסכים לשחרר אותי מהחובה להיכלא בחולות, ויכולנו לשוב לתל אביב. חשתי הקלה גדולה. המתח ירד וגם המחשבות הרעות נעלמו. הסיוע של עובדי המוקד לא פסק עם החזרת האשרה שלי. אלכס אמרה לי שדלתות המוקד יהיו תמיד פתוחות בפניי ושאני יכול לשוב עם כל בעיה. הרגשתי שעובדי המוקד הם כמו ההורים שלי, הרגשה שעזרה לי מאוד להתמודד עם הקשיים הבריאותיים.

מאוחר יותר עובדי המוקד סייעו לי בהסדרת המעבר לשבדיה, מדינה שמכבדת את כל זכויותיי ודואגת לצרכיי הרפואיים. חיי השתנו לחלוטין, ומצבי הבריאותי השתפר פלאים. היום אני אדם מאושר. אני אסיר תודה לכל האנשים שהוציאו אותי מהאפלה והפכו אותי לאדם חדש. בכל פעם שאני מודה לאלוהים, אני מודה גם לאותם בני אדם ששינו את חיי ושיפרו את מצבי ללא היכר. אתם בליבי לנצח - ואני מודה לכם מכל הלב.

צגהב גברמדהין יוצג על ידי המוקד בשנים 2014 - 2016. צגזב מתגורר כיום בשבדיה.

מחוץ למתקן הכליאה "חולות", 2014. צילום: מלין פזהאי.

מניעת גירוש

החוק הבינלאומי קובע שאין לגרש אדם למקום בו חייו או חירותו יהיו בסכנה, או שיהיה צפוי בו לעינויים. עיקרון איסור הגירוש או ההחזרה (Non-Refoulment) מהווה את אבן הפינה להגנה על פליטים ומעוגן בסעיף 33 לאמנה בדבר מעמדם של פליטים וכן באמנות נוספות. העיקרון הפך מחייב במשפט הבינלאומי המנהגי. משמעות הדבר, כי גם מדינות אשר אינן צד לאמנה חייבות לכבד את העיקרון.

בית המשפט העליון של מדינת ישראל קבע כי עקרון "איסור הגירוש" חל בישראל מכח חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, המעגן את זכות היסוד לחיים. באי-כח המדינה הצהירו שוב ושוב בפני בתי המשפט על מחויבותה של מדינת ישראל לכיבוד העיקרון. למרות זאת, עד היום לא הקימה מדינת ישראל את המנגנונים ולא עיגנה את הנהלים הנדרשים כדי לוודא כי אנשים שהיא מגרשת מתחומה לא יישלחו למקום סכנה.

מבקש מקלט יכול לוותר על זכותו להגנה ולשוב למקום בו נשקפת לו סכנה אם הוא בוחר לעשות זאת. על מנת להבטיח שבחירתו היא חופשית, ואינה מושפעת מלחצים של המדינה הקולטת, מקנה הדין הבינלאומי כלים לבחון זאת. בין היתר, ברור לפי הדין הבינלאומי כי החלטה שהתקבלה לאחר כליאה והפעלת אמצעים פוגעניים אחרים לא יכולה להיחשב החלטה מושכלת מרצון חופשי.

מדינות קולטות שמעוניינות להעביר את מבקשי המקלט שהגיעו לתחומן למדינה שלישית, אמורות לעמוד בשורה של תנאים שבראשם החובה כי העברה תיעשה בהתאם להסכמים גלויים, ברורים וחשופים לציבור עם המדינות השלישיות, אשר ניתן להעמידם בביקורת שיפוטית. על אותם הסכמים לכלול בטוחות שהמורחקים יוכלו לבקש מקלט במדינת היעד ושלא יורחקו ממנה למקום בו חייהם או חירותם עלול להיות בסכנה.

מאז מרץ 2013 מדינת ישראל מעודדת את יציאתם של מבקשי מקלט מאריתריאה ומסודאן ל"מדינות השלישיות" אוגנדה ורואנדה באמצעות מענק כספי בסך 3,500$ לכל אדם שיסכים לעזוב. ברואנדה יש פי 4 יותר פליטים מאשר בישראל. באוגנדה יש יותר מפי 20. התל"ג של שתי המדינות הוא פחות מעשירית מהתל"ג של מדינת ישראל. שתי המדינות ידועות כמדינות שקולטות פליטים, אבל לא פחות מ-149 עדויות עקביות שאספנו לאורך השנים מעידות על כך שהפליטים שמגיעים למדינות אלו מישראל לא יכולים להיקלט שם והם נאלצים להמשיך במסע הפליטות.

במהלך השנים הרחיקו רשויות מדינת ישראל מבקשי מקלט שחסו במשך שנים תחת מדיניות אי-הרחקה. כך הורחקו אזרחי סיירה ליאון, ליבריה, חוף השנהב ודרום סודאן. ניסיון שעשתה מדינת ישראל להרחיק גם את אזרחי הרפובליקה הדמוקרטית של קונגו באופן זה, במהלך שנת 2018, נבלם בעקבות פעילות המוקד.

מאבק בגירוש אל "המדינות השלישיות"

עו"ד טל שטיינר

בחודש פברואר 2018 יצאו עשרות אלפי אנשים לרחובות, ישראלים ומבקשי מקלט, למחות נגד תוכנית הגירוש שיזמה הממשלה, במסגרתה היו אמורים מבקשי המקלט להישלח בחזרה לאפריקה בחסות הסכמיים חשאיים ומפוקפקים. "הגירוש הזה הורג", קראו המפגינים; ואותה קריאה נשמעה בבית המשפט העליון ובכנסת, בהפגנות מול שגרירויות אוגנדה ורואנדה בעולם ובעצומות שעליהן חתמו משפטנים ורופאים, ניצולי שואה ותלמידי תיכון. כוחה של הקריאה והדלק במנועי המחאה החברתית המדהימה, שהובילה בסופו של דבר לביטול הגירוש - הם העדויות הקשות, הבלתי נסבלות, שנגבו ברחבי העולם מפי מבקשי המקלט שכבר יצאו לדרך החתחתים באוגנדה וברואנדה.

מאז שנת 2013 פעלו המוקד וארגונים שותפים כדי לחשוף את המציאות מאחורי הבטחותיה המרגיעות של המדינה בדבר הצפוי לאלו שיגורשו, ואת מסך הערפל שבנתה בחסות טענות לאינטרסים דיפלומטיים עלומים, בדיונים במעמד צד אחד ובמסמכים חסויים. כחלק מאותה רכבת אווירית של פעילי זכויות אדם אל מדינות היעד, מצאתי את עצמי בימים האחרונים של שנת 2017 במטוס של "אתיופיאן איירליינס" בדרך לאדיס אבבה. נשלחתי עם סיגל רוזן לאסוף עדויות ותצהירים של מורחקים חדשים לאוגנדה ורואנדה, לקראת סיבוב נוסף של מאבק משפטי. מצוידות במחברות, עטים וחותמת עו"ד נחתנו באתיופיה, שם פגשנו את דאוויט, בחור אריתראי נחוש ובעל תושייה, שהכרנו עוד מימי שהותו בישראל, שהסכים לעזור לנו.

במשך עשרה ימים נדדנו עם דאוויט בין שכונות העוני של אדיס במונית מקושטת בתמונות של קדושים, ונפגשנו עם אנשים אחרים כמותו - גברים אריתראים צעירים ומבוגרים שמאסו בחיים המרים בישראל וקיוו להזדמנות להתחיל לשקם את חייהם. כולם תיארו לנו את מערכת ההונאה שבה נתקלו ממש מרגע הנחיתה באפריקה: סטירת לחי אחרונה מממשלת ישראל, שהובילה אותם בסופו של דבר לחיים ללא מעמד באתיופיה. שוב פליטים. האנשים שפגשנו התעלו מעל החשש והטינה ומסרו לנו את סיפורם האישי, כדי למנוע מחברי קהילה נוספים לחזור על אותה הטעות שהם עשו, כדי שלא יעמידו את חייהם באותה סכנה.

מה הוביל לביטול הגירוש בסופו של דבר באפריל 2018? האם עשרות התצהירים שצירפנו לעתירת הארגונים לבית המשפט העליון הם שהובילו את השופטים להטיל ספק בהצהרות המדינה? ייתכן, וכנראה לעולם לא נדע; אבל הכוח שבמידע עובד בדרכים נוספות. עדויות העוזבים את ישראל הדהדו בתקשורת וברשתות חברתיות ועזרו לגייס אזרחים שעד אז לא הכירו את נושא הפליטים לחתום על עצומות ולצאת להפגנות. העדויות סייעו להביך את אותן מדינות שלישיות, אוגנדה ורואנדה, שתדמיתן המתקדמת עמדה בסכנה, והובילו אותן לפרסם

הכחשות נמרצות לקיומו של הסכם כלשהו עם ישראל, הכחשות שהציבו את הצהרות המדינה בבית המשפט באור מגוחך. ייתכן שעדויות אלו הובילו את נציבות האו"ם לפליטים להציע לישראל עסקה שכמוה מעולם לא הוצעה למדינה כלשהי: ליישב מחדש מחצית ממבקשי המקלט בישראל, הפעם במדינות מערביות ובחסות בינלאומית שתדאג להבטחת זכויותיהם.

אבל לעדים ולמצהירים שפגשנו, ולאלה שפגשו חוקרים ומתנדבים לפנינו, העדויות האלה לא עזרו. הם עדיין פזורים באפריקה וברחבי העולם, משלמים את המחיר על הטעות הקשה שעשו כשהחליטו לתת אמון בהבטחות נציגי הממשלה בישראל. ולכן השמחה הגדולה על ביטול הגירוש נמהלה אצלי בעצב עמוק עליהם. אני רוצה לקוות שהידיעה שהם היו חלק מרכזי בהצלחה הזאת, שלרגע אחד הם הצליחו להציב בפני החברה הישראלית מראה נוקבת שאי אפשר להתעלם ממנה, שידיעה זו מעניקה להם תחושת הישג, ואולי גם נחמה.

עו"ד טל שטיינר היא מנהלת המחלקה המשפטית במוקד מאז שנת 2017.

הפגנה בדרום תל אביב נגד הגירוש, 24 בפברואר 2018. צילום: רותי קליין.

מניעת גירושה של קהילת יוצאי קונגו

ז'אן מישל בולימה

משום שבמשך שנים הייתי פעיל באירגוני זכויות אדם שונים, כולל המרכז לקידום פליטים אפריקאים (ARDC), שאותו ייסדתי, רוב בני ארצי פנו אליי כששמעו את החדשות שהתפשטו ברשתות החברתיות: הודעה קטנה שהופיעה באתר משרד הפנים ב-7 באוקטובר 2018, ובה צוין שההגנה על הקהילה הוסרה, ואזרחי הרפובליקה הדמוקרטית של קונגו חייבים לעשות את הסידורים הנחוצים לעזוב את הארץ עד ה-5 בינואר 2019. הייתי חייב לענות.

כ-350 אזרחי קונגו ומשפחותיהם נהנו מהגנה קבוצתית מפני גירוש לאחר שנמלטו מן הדיקטטורה צמאת הדמים של הרודן קבילה. חלק מהם חיו בישראל למעלה מעשרים שנה. עבור כל אחד מהם הייתה ההודעה הזאת בלתי צפויה, בלתי קבילה וגורלית, במיוחד כשמביאים בחשבון את משך הזמן הקצר של 90 יום שניתן לסידורים בטרם עזיבת הארץ.

לא ניכר כל סימן להטבת מצב זכויות האדם בקונגו. הצפי לכאוס ומלחמה, תוצאות רצונו המופגן של קבילה להישאר בשלטון אחרי הבחירות הכלליות ב-30 בדצמבר 2018, היה מטריד ומדכא וגרם לדאגה גלויה בקרב הקהילה.

המלצתי בחום שקהילתי תפנה למוקד לפליטים ולמהגרים, ארגון זכויות אדם שהכרתי מאז שהגעתי לישראל. יעצתי לכנס מפגש קהילתי שיעזור לכל חבר בקהילה לקבל מושג על מצבו המשפטי, וליצור תוכנית פעולה לשינוי החלטת הממשלה. הכרתי את המוקד כארגון ללא מטרות רווח שצוותו החזק והמנוסה עובד עם מבקשי מקלט בעשרים השנים האחרונות. ידעתי שהארגון מתאם את פעולותיו עם ארגונים נוספים וגורמים אחרים וגם שחודשים ספורים לפני כן ידע הצלחות, במיוחד במניעת התוכנית לגירוש מבקשי המקלט מאריתריאה וסודן.

ארגנו מפגשים, הסכמנו, יצרנו ויישמנו תוכנית לשינוי גזרת משרד הפנים להסיר את ההגנה מהקהילה של יוצאי קונגו:

• ייסדנו קבוצת ווטסאפ של נציגי הקהילה הקונגולזית וצוות המדיניות הציבורית של המוקד- למטרות ייעוץ, תיאום, שיתוף מידע ומעקב אחר מאמצי השכנוע, הפעולות המשפטיות והאיזכורים הרלוונטיים באמצעי התקשורת.

• ארגנו אירועים משותפים עם הציבור הישראלי כדי להביא לידיעתו את חרדתם של אזרחי קונגו מן הגירוש. השתמשנו בסרט הקולנוע על זוכה פרס נובל, ד"ר מוקווגה, ובעדויות נבחרות של חברי הקהילה - המתארות את הפרות זכויות האדם הנרחבות בקונגו.

• הקלטנו סרטים דוקומנטריים קצרים למען אמצעי התקשורת הישראליים ולמען הרשתות החברתיות, ובהם עדויות של פליטי קונגו.

• פנינו למשרד הפנים ובידינו תיעוד של הפרת זכויות האדם בקונגו, ומשלא נענינו פנינו לבית המשפט.

• העברנו מידע לחברי כנסת, לארגונים אחרים ולאנשים בולטים בחברה הישראלית.

• חברי הקהילה מסרו את עדויותיהם האישיות לקו החם של המוקד, כדי להתכונן להגנתם של החברים הפגיעים ביותר בקהילתנו, במקרה שכל האמור למעלה לא יבטל את רוע הגזרה.

ב-7 במרס 2019 הודיע שר הפנים לבית המשפט כי הוחלט לדחות את הגירוש. אציין כי מכתב השר נחתם ב-21 בפברואר 2019, אך נמסר לבית המשפט רק ביום האחרון שבו ניתן היה למסור אותו. כך האריך משרד הפנים במשך שבועיים נוספים ומיותרים את הדאגה והחרדה בקהילתי. ואולם אחרי חמישה חודשים של מאבק ופחד, זו הייתה הקלה גדולה, סיפוק וחסד.

ז'אן מישל הגיע לישראל בשנת 2000 מהרפובליקה הדמוקרטית של קונגו (DRC). הוא קיבל מעמד חוקי בישראל בעקבות החלטת ממשלה מ-2010 שנתנה מעמד קבע לבתו ולילדי המהגרים האחרים. ז'אן מישל הוא אחד ממייסדי המרכז לקידום פליטים אפריקאים (ARDC), ממניגי הקהילה הקונגולזית בישראל ופעיל זכויות אדם.

אירוע למניעת הגירוש לקונגו, צילום: מאיה גולדמן.

הכרה בקורבנות מחנות העינויים בסיני

הזכות להיות חופשי מעינויים היא מזכויות היסוד המרכזיות במשפט העמים, ואחת מאותם עקרונות משפט שזכו למעמד של משפט מנהגי, שמחייב כל מדינה בעולם. האיסור על עינויים מעוגן גם באמנה נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים (1984) וכן האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות (1966), עליהן חתמה מדינת ישראל, אם כי לא עיגנה אותן בחוק הישראלי. סעיף 14 לאמנה נגד עינויים מטיל על המדינות החתומות עליה את החובה לפעול לשיקום ניצולי עינויים המצויים בשטחן. ועדת האו"ם נגד עינויים קבעה שהמדינות החתומות נדרשות לכונן מנגנונים נגישים וזמינים לניצולי העינויים, בסמוך ככל שניתן לאחר אבחון של רופא ולספק שירותי שיקום שישיבו לניצול את עצמאותו, את יכולותיו הפיזיות, הנפשיות, החברתיות.

בשנת 2009 החלו להגיע לישראל מבקשי מקלט, בעיקר מאריתריאה אך גם מסודן ומאתיופיה, שסבלו עבדות ועינויים במחנות עינויים שהתקיימו בסיני. על אף שברור היה שהניצולים הם קורבנות עבדות וסחר בבני אדם, נדרשו מאמצים רבים של ארגוני זכויות האדם עד שרשויות מדינות ישראל הכירו בהם ככאלו. זאת, משום שהקורבנות הם אזרחים זרים וגם הפשע בוצע על אדמה זרה ועל ידי פושעים זרים. רק בסוף שנת 2009 הכירה המדינה בניצולה הראשונה מסיני כקורבן סחר בבני אדם, ורק שנה לאחר מכן, בעקבות דיון בכנסת, החל משרד המשפטים להכיר בניצולים כקורבנות ולהעניק להם סיוע משפטי. במהלך השנים פעל המוקד לאיתור, לזיהוי ולהכרה בלמעלה ממאה ניצולי מחנות העינויים בסיני כקורבנות סחר בבני אדם. אך גם כיום חיים בישראל ללא כל תנאים סוציאליים כ-4000 ניצולי מחנות העינויים בסיני, שאינם מוכרים על ידי הרשויות ככאלו ואינם זוכים לכל טיפול או סיוע, זאת על אף החלטת ועדת מנכ"לים שהתכנסה ודנה בנושא עוד בשנת 2012 לפיה: "על מדינת ישראל לספק פתרון הומניטארי לאלה שמגיעים אליה אחרי שעברו מחנות עינויים בסיני".

במהלך השנים כלאו רשויות המדינה גם את ניצולי מחנות העינויים בסיני למשך חודשים ואף שנים ארוכות וכן פעלו לגירושם ל"מדינות שלישיות".

סיוע לקורבנות עינויים

אמי סער

את פטימה הכרתי בנובמבר 2006, כשהגיעה אל המוקד לפליטים ולמהגרים.

פטימה הגיעה לישראל מגינאה קונקרי בהיותה בת 16. היא נולדה בשנת 1990 בכפר קטן, וכמו כל ילדה בגילה, למדה בבית ספר, עזרה בבית ובשדה ורקמה תוכניות לעתיד. אך כשהייתה בת 15 הודיע לה אביה כי היא תינשא לאחד מזקני הכפר ותהיה אישתו הרביעית. פטימה ידעה כי לא תוכל להימלט מהדין, אך סיפרה על כך לנהג משאית שהיה מוביל ירקות מן הכפר אל הבירה קונקרי, והוא הציע להבריח אותה מהכפר במכוניתו ולעזור לה לצאת מגינאה. פטימה נענתה להצעתו והגיעה איתו לקונקרי, ומשם יצאה עם חבורת גינאים לישראל.

בסיני המתינה החבורה למבריח במשך שמונה ימים. מדי לילה היו הבדווים מגיעים לשטח שבו ישנה החבורה, מאיימים על הגברים ברובים ולוקחים את פטימה. היא נאנסה מדי לילה והגיעה לישראל ממוטטת נפשית וגופנית.

פטימה וחבריה הגיעו לתל אביב ושכרו דירה. הגברים יצאו לעבוד, ופטימה טיפלה בענייני הבית. אך יום אחד גילתה כי כל הגברים נעלמו (עד היום לא ברור למה ולאן), ובעל הדירה גירש אותה. בימים הראשונים ישנה פטימה בגינת לוינסקי, ובמהלכם פגשה את מרי, אזרחית גאנה, שיעצה לה לפנות אל המוקד.

פטימה הגיעה אלינו במצב קשה. שעות ארוכות ישנה על הספסל במשרד עד שמצאנו לה מקום מגורים. מחמת גילה הצעיר ומעשי האונס הקשים שעברה בסיני פנינו אל משטרת ההגירה וביקשנו כי תוכר כקורבן החזקה בתנאי עבדות, כשהחוק האוסר זאת היה עדיין בחיתוליו, ובהמשך פעלנו יחד עם הקליניקה לזכויות פליטים באוניברסיטת תל אביב להסדרת מעמדה של פטימה בארץ.

לצד המהלך המשפטי, המשכתי לסייע לפטימה לבנות מחדש את חייה. הפניתי אותה לקורס להכרת המחשב, עזרתי לה בארגון הדירה ובתמיכה נפשית. לפעמים חלפו שבועות ולפעמים חודשים בין ביקור אחד שלה למשנהו. באחד הביקורים הגיעה אליי פטימה בדמעות וסיפרה שהיא בהיריון ושאבי התינוקת נטש אותה. היא חששה שאם תספר על ההיריון, תגורש מישראל. אבל אנחנו לא ויתרנו על המאבק והמשכנו לסייע לה כמיטב יכולתנו. בסיוע התוכנית ליישוב מחדש של נציבות הפליטים של האו"ם, פטימה ובתה חיות היום בקנדה, ואני ממשיכה לשמור איתן על קשר בפייסבוק.

אמי סער עבדה במוקד בין השנים 2002 עד 2019. בין היתר ניהלה את המאבק בסחר בבני אדם במוקד.

BINGO

PRIVATE

שחרור קורבנות עינויים מהכלא

נעם וייס

בסוף 2012, בהיותי בת 18, התחלתי להתנדב במוקד לפליטים ולמהגרים, במסגרת שירות לאומי. באותם ימים נכנס לתוקפו התיקון השלישי לחוק למניעת הסתננות, שהורה על כליאתם ללא הגבלת זמן של כל מבקשי המקלט שהגיעו לישראל. תפקיד בנות ובני השירות ב"קו החם" של המוקד היה להיות בקשר עם מבקשי המקלט והמהגרים הכלואים בבתי הכלא סהרונים וקציעות בדרום, הן בטלפון והן בביקורים בכלא, ולייצגם מול בית הדין לביקורת משמורת שהאריך את מעצרם מדי חודשיים. עיקר הכלואים שפגשתי בביקוריי השבועיים בבתי הכלא היו קורבנות מחנות העינויים בסיני. גבינו מהם עדויות וניסינו לטעון לשחרורם מהכלא "מטעמים הומניטאריים מיוחדים". במשך חודשים ארוכים ההרגשה הייתה שאנחנו נלחמות בטחנות רוח – מולנו חוק אכזר שחריגיו המעטים מפורשים בצמצום על ידי בית הדין ובתי המשפט, והתקווה הכמעט יחידה הייתה שבית המשפט העליון יורה על ביטול החוק. כל זאת בשעה שאנחנו נאלצות להסביר למאות מבקשי מקלט הכלואים ללא הגבלת זמן את המצב המשפטי המורכב ואת עבודתנו חסרת התועלת, ומנסות להקל עליהם מבחינת קשייהם היומיומיים ותסכולם.

במהלך הזמן הצלחנו לאתגר את בית הדין ואת בתי המשפט שאליהם הובאו מקרים של קורבנות עינויים שדרשו מהם לפרש את המושג "טעמים הומניטאריים מיוחדים" ולקבוע מתי יחול המושג על קורבנות עינויים. בעקבות עתירה שהגשנו לבית המשפט העליון ופסיקה שעינויים עשויים להיחשב "טעמים הומניטאריים מיוחדים", התחלנו לנסות לקבל חוות דעת של עובדים סוציאליים ורופאים פסיכיאטרים על מצבם הנפשי של קורבנות העינויים שייצגנו. כך, י', אחד מקורבנות העינויים שייצגתי בבית הדין לביקורת משמורת, שהוחזק במחנות העינויים בסיני שמונה חודשים ועבר עינויים קשים מאוד, אובחן על ידי פסיכיאטר כלוקה בהפרעת דחק פוסט-טראומתית (PTSD), שהשהות הארוכה בכלא מחמירה את תסמיניה. הגשתי בקשת שחרור בעניינו וייצגתי אותו בשני דיונים בבית הדין לביקורת משמורת, שבאחד מהם נדרשנו להציע חלופת משמורת ולהגיע עם קרוב משפחתו. בדיון השני, למרבה השמחה, הורה בית הדין על שחרורו של י', שהיה באותה עת בין קורבנות העינויים היחידים ששוחררו. במהלך כל 15 חודשי התיקון השלישי לחוק למניעת הסתננות הצלחנו לשחרר רק חמישה מקורבנות מחנות העינויים בסיני, ובמהלך כל שנת 2013 הוכרו רק 14 כקורבנות סחר ועבדות. בתקופה מתסכלת כל כך, עם הצלחות מעטות כל כך, הרגשת ההצלחה באותו היום הייתה עצומה.

ההחלטה לשחרר את י' הייתה מידית, וביום הדיון אחר הצהריים יצאנו, גבריהיווט המתורגמן, אני ו-י' משערי בית הכלא סהרונים ועלינו נרגשים על אוטובוס לכיוון תל אביב. באותו רגע, כשרציתי לדווח לחבריי במוקד על החדשות המשמחות, פתחתי את הטלפון הנייד לחדשות משמחות אפילו יותר: בית המשפט העליון הורה על ביטול התיקון השלישי לחוק למניעת הסתננות! גבריהווט ואני הסברנו בהתרגשות לי' את החדשות ונסענו הביתה נרגשים, מתקשים לעכל את גודל הבשורה.

למרבה הצער, שאר הכלואים - ובהם עשרות קורבנות העינויים שייצגנו - לא שוחררו מידית עם מתן פסק הדין, מאחר שבית המשפט העליון הקפיא את ביצוע פסק הדין לשלושה חודשים, שבהם התיקון השלישי לחוק למניעת הסתננות עדיין היה בתוקפו. במהלך תקופה זו שוחררו חלק מקורבנות העינויים שייצגנו, בהחלטות של בית הדין לביקורת משמורת, אך רבים אחרים נותרו כלואים, ומאחר שבית הדין למשמורת סירב להורות על שחרורם, הלך מצבם הנפשי והחמיר. בסיום אותם שלושה חודשים חלקם הועברו למתקן חולות שנפתח באותם ימים מכוח התיקון הרביעי לחוק למניעת הסתננות. המאבק שלנו לשחרורם נמשך, ולבסוף הצליח בעקבות פעילות משפטית פרטנית ועקרונית. ואולם אותם קורבנות עינויים עדיין נושאים צלקות נפשיות הן מהעינויים שחוו בסיני הן מהכליאה הממושכת והלא מוצדקת שלהם בישראל.

נעם וייס, הייתה מתנדבת שירות לאומי במוקד לפליטים ולמהגרים בשנים 2013-2015. היא סטודנטית למשפטים ולפילוסופיה.

סהרונים, 2012 . צילום: יותם רונן, אקטיבסטילס.

מתוך התערוכה "מעבר לכביש", 2005. צילום: שולה קשת. (עמ' 96-97)

צילום: ננה הריטמן. (עמ' 100-101)

תורמים

המוקד פועל הודות לתרומתם הנדיבה של גופים ופרטים השותפים לתפיסת עולמנו ולמאבקים אותם אנו מנהלים. בזכותם של השותפים שלנו, אנו יכולים לציין 20 שנות פעילות ושינוי מציאות בישראל.

קרנות עיקריות (לפי סדר הא"ב):

Barbara and Ed Shapiro

Beck Family Charitable Fund

Catholic Agency for Overseas Development

Estates Committee

European Union

Foundation for population, migration and environment (pme)

Heinrich Böll Stiftung Tel-Aviv

Jacob and Hilda Blaustein Foundation

Keren Aviad

Ministry of Justice Forfeiture Fund

New Israel Fund

Pro-Victimis Foundation

ROSA LUXEMBURG STIFTUNG

Sam and Bella Sebba Charitable Trust

Secours Catholique - Caritas France

Stiftung :do

Tel Aviv Municipality

The Arkin Family Foundation

The Kathryn Ames Foundation

The Moriah Fund

The Zanvyl and Isabelle Krieger Fund

Tzedaka Hevra of Congregation Beth El of the Sudbury River Valley

UJA Federation of New York

United Nations Voluntary Fund for Victims of Torture

UNHCR

תומכים מרכזיים (לפי סדר הא"ב):

Avi Rybnicki

Barbara Jaffe and Howard Langer

Barry and Jill Levenfeld

Carol and Joey Low

Daniel & Yoki Gill – Source Vagabond Systems (Shoresh) - Tirat Carmel Israel

Ilan Cohn

Patsy and Benny Landa

Ray and Matthew Lindenbaum

ביקשנו מכמה משותפינו לכתוב לכבוד חגיגות העשרים מה מוביל אותם ללוות אותנו לאורך שנים רבות:

זכות גדולה לי להיות קשור לארגון כה ערכי ולהיות שותף, ולו במקצת, בעשיה המופלאה שלו. בתקופה של כעשור וחצי למדתי להכיר את הארגון, תחילה מרחוק ומאוחר יותר מקרוב, עם צירופי לוועד העמותה. זכיתי להכיר ארגון מופלא עם אנשים מופלאים לא פחות, עם תחושת שליחות לסייע ולהפוך את ארצנו למקום מעט יותר טוב.

עשרים שנה חלפו והמשימות החברתיות בהן עוסק המוקד רחוקות מפתרון נאות. למוקד, על מורשתו הארגונית והחזון שלו, יהיה תפקיד חשוב באתגרים הרבים שעוד ניצבים לפנינו בתחום פעילותו. המצוינות של הארגון שכה מאפיינת אותו, מצוינות שמתאפשרת בזכות צוות ההנהלה והעובדים שבו, תאפשר למוקד להיות שחקן מפתח בתחום זכויות האדם גם בעתיד. המדינה התברכה בארגון כזה והלוואי וירבו כמותו. לכבוד לי להיות מחובר לארגון כל כך מופלא.

ד"ר אילן כהן

אני תומכת גאה במוקד לפליטים ולמהגרים שכן אני יודעת באיזו חריצות עובדי המוקד פועלים להצלתם של אלו הנסים על חייהם. ביקרתי במרבית המקומות מהם נמלטו באימה אותם בני אדם ואני מודעת לסכנות ולזוועות מהם נמלטו. זכיתי להכיר גם רבים מבין מבקשי המקלט שהגיעו לישראל ושמעתי על הדרך הארוכה והמסוכנת שעברו. כיהודייה, המודעת לשואה שעברנו, אני סבורה שאנו מחויבים לסייע ולהגן על אלו שעלולים לעמוד בפני גורל דומה לזה שחוו יהודים כה רבים. אני מבועתת מכך שישראל מדקלמת את הציווי "כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים" ואז, ברגע שניתנת לה ההזדמנות, מסרבת המדינה בגסות לכבד את אותו ציווי.

מרי אן שטיין, קרן מוריה

התחלתי לעבוד עם המוקד לפליטים ולמהגרים לפני שלוש שנים, כאשר נודע לי על פעילותם לקידום בקשות המקלט של האפריקאים. עורכי הדין, אנשי הצוות וראשי הארגון מתמקדים בשיפור תנאי החיים של מבקשי המקלט בישראל, שנאלצים להתמודד עם מיני בעיות רק משום שאינם ישראלים. התרשמתי מאוד ממסירותם של אנשי המוקד לקהילות שהם משרתים. כשאיום הגירוש גבר, המוקד הגדיל את מספר עורכי הדין בצוות על מנת להיטיב להתמודד עם האתגרים שהוצגו על ידי מדיניות הממשלה. מבקשי המקלט בישראל הם ברי מזל שפעילי המוקד קיימים על מנת לסייע להם. החיים אינם קלים למבקשי המקלט, אך המוקד עושה כל שביכולתו כדי לשפר את התנאים עבורם. בין אם בסיוע בהגשת בקשות למקלט, או במאמץ לפתור חלק מהבעיות הרבות שעומדות בפני מבקשי המקלט, המוקד בולט כארגון שמטרתו המרכזית היא להגן על קהילה פגיעה זו. אני גאה ביחסים שפיתחנו ואני אסיר תודה על שפגשתי את פעילי המוקד ועל כך שזכיתי לראות ולתמוך בעבודה החשובה שהם עושים.

ג'ואי לאו

חברי הועד המנהל לאורך השנים
(לפי סדר א"ב של השם הפרטי)

עו"ד אביאל זילבר
עו"ד אבנר פינצ'וק
אדי סער
עו"ד אורה בלום
הרב אריאל פיקאר
אורן יעקובוביץ'
איתי אגמון
ד"ר אילן כהן
איתמר חמיאל
ד"ר אלה קרן
אלה שיין
אלן קוחלי
אמיר טאוזינגר
פרופ' בלה קאופמן
ברוריה אבואטה
עו"ד ברי לבנפלד
פרופ' גדעון קונדה
ג'ון אסיין
פרופ' גיא מונדלק
עו"ד גליה פיט
פרופ' גליה צבר
עו"ד חנה גלאי
עו"ד חני בן ישראל
ורדה ירושלמי
ד"ר יהודה לבנה

יהודית אילני
יוסי ארצי
עו"ד ירון קליין
ישי הדס
הרב לוי לאור
עו"ד ליאור שפס
ליאל לייבוביץ'
לילי אנג'ל
ליליה פתר
מיקי פישר
ד"ר מירי אוסין
מרים דרמוני שרביט
עו"ד מרק לייזרוביץ
נגה שביט
נויה כהן
עו"ד נועה דיאמונד
נטע רוזנטל
ניצה קנטור
ד"ר נלי כפיר
סוזי מרדכי
סטיבן בק
סיגל רוזן
עו"ד עודד פלר
עו"ד ענת בן דור
ענת הופמן

ענת קליגר הרבסט
פרופ' מיכאל אלכסנדר
פרופ' נעמי חזן
רו"ח עו"ד אלון רווה
רוני הירש
רותם אילן
רעיה גניאל ז"ל
שבי קורזן

רואה חשבון: משרד
רומנו בלנגה ושות'

יו"ר הועד המנהל
של המוקד לפליטים
ולמהגרים לאורך השנים:

1999 – 2012: מרים דרמוני שרביט
2012 – היום: אלן קוחלי

מנהלות המוקד לפליטים
ולמהגרים לאורך השנים:

1999 – 2004: סיגל רוזן
2004 – 2010: שבי קורזן
2010 – 2018: עו"ד רעות מיכאלי
2019 – היום: ד"ר איילת עוז

